TAAVET SOOVERE ELU JA SURM

ROMAAN

MAIT METSANURK

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

Taawet Soowere
elu ja surm

Mait Metsanurk

Taawet Soowere elu ja surm

Romaan

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse kirjastus
1922

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda Pikk t. 2.

Lugejaile.

Taawet Soowere kurwanäoline kuju ilmus minu silme ette wiimasil aastail enne ilmasõda. Fikseerisin ta paberile aastail 1914—1915.

Ilmasõja kaasas käiw hingeline ja waimline murrang oli siis juba mõjule pääsenud. Inimene kisti oma isikliste murede ja rõõmude juurest rahwaste ja inimkonna saatust kaasa elama; kutsuti oma saatuse sepitsemiselt rahwaste ja inimkonna saatust kujundama; kutsuti oma hinge kallal nokitsemiselt ühiskonna ja inimkonna suuri küsimusi otsustama ja „ilma muret" muretsema.

Selle murrangu tagajärjel, mida teatud määdul igaüks meist kaasa tegi, jäi mulle Taawet Soowere kuju ikka wõõramaks ja oli juba 1915. a. nii kauge, et selle romaani segaste tunnetega enne lõpulikku ümbertöötamist kõrwale panin ja kohasemat meeleolu wiimistlemiseks ootama jäin.

Ma ei ütle, et see kohasem aeg nüüd oleks tulnud, aga pean tarwilikuks oma seniste ilmumata ilukirjandusliste teoste saatust nii wõi teisiti otsustada. Sellepärast ilmub „Taawet Soowere" nüüd, ligi kümme aastat pärast tema tekkimist.

Wist tundub see traagikoomilik kuju praegusel ajal lugejale sama kummalisena kui kirjanikule ene-

selegi, aga ta saab ehk eluõiguse teiste meie kirjanduse kujude hulgas selle tõttu, et tal omapärasus ei puudu ja et ta üht Eesti inimese iseloomu külge esile tõstab.

Mait Metsanurk.

Tallinnas, 1922.

Üks kauge huige käis läbi suweöö, julge ja wõimas.

Nagu oleks keegi kõrgele mäetipule jõudnud ja sealt, kuhu seni ainult linnud maha laskunud, uhkesti alla waadates kogu maailma wõidukalt enese järele hüüdnud.

See äratas Taaweti kui sarwe hääl uinuwa sõjamehe ja andis tema mõttile äkilise käände. Ta kargas aia niiskelt rohult üles ja tõstis parema käe tähtis taewa poole, nagu wastuseks, et walmis on wõitlusele.

Nii seisis ta keset aeda, õunapuie wahel, ülespoole sirutatud käega, mustawast lehestikust piiratud, taewa sügawusse wahtides, mille kahwatu põhi hõreda hõbedase liiwaga külwatud.

See huige kaugel, salapärases hämaruses magawa metsa ja halli udu all uinuwa soo taga oli kui märguanne, mis ära käskis kustutada meelest kurwa kujutuste rea ja uue kangastuse ilusaist tulewikupiltest silme ette tõmmata.

Nagu pühitud olid meelest wiimaste päewade ärewad elamused, isa matused, ja kõrwust kadus lahkumislaulude kaeblik kaja.

Siit algas uus ajajärk, ja käsi taewa poole sirutatud, silmad tähtisse kiindunud, andis Taawet tõotuse seda elu elada teisiti, kui kõik need teised.

Ta istus rohule ja andus unistusele ilusast tulewikust.

Ei midagi suurt ei taha ta olla.

Ei taha ta end laiaks ega suureks teha kui need kihelkonna rikkad ja tähtsad. Ega kuulsaks saada kui need kaklejad, räuskajad, lakardid ja kalkarid. Ei taha ta tungida ette ei kirikus, wallamajas, koosolekul, ei pidul ega pulmas.

Eks olnud ta kooliski esimene kõigis asjus, maha arwatud wallatused ja kaklemised! Teda ei olegi esiti ümbruskonna silmis. Aasta läheb mööda, keegi ei nimeta tema nime, kaks aastat läheb mööda, keegi ei kõnele temast.

Aga juba on ta mitmel südames, salajas hindab teda mõnigi naabritest, salajas austawad teda walla peremehed, salajas unistawad temast ümbruskonna neiud, ja rikkamad isad ihaldawad teda enesele wäimeheks.

Siis nimetab juhuslikult keegi peremeestest, kui need kõrtsi tagatoas lakkumas, tema nime.

„Soowere Taawet?.. Ei no, mis teil tema kohta ütelda!... Mina ei luba temast alwasti rääki!..."

„Kis kõneleb temast alba?"

„Et ta ei joo ega laku nagu meie, sellepärast ei wõi teda ometi laita! Ta päälegi weel noor miis!"

„Pange tähele, Taawetist saab kõrd esimene miis wallas!.. Ma olen küll purjes, aga pange minu sõnu tähele."

„Näe, järgmisel korral walime ta ehk wallawanemast!"

„Sellest on ta liig peen ja kõhnetu, justku oawars."

„Sa arwad, et wallawanem nii paks ja nuumatu peab olema kui sina!"

Aga kainegi peaga kõnelewad nad temast, austuse ja imetluse ilme nägudel. Nad häbenewad isegi, et waremini mõnikord temast muigates rääkinud. Nad imestawad isegi, kuidas teda enne tähele pole pannud.

Ta hakkab tööle oma isatalus kui wiimane sulane, et Soowerest eeskuju teha kogu kihelkonnale. Ta keeldub kõigest sellest, mis need peremehed siin enestele lubawad, aga selle eest elatakse Soowerel teistsugu elu kui üheski teises talus.

Ta wõtab appi kõik uuema aja abinõud, millest seni lehtis ja raamatuis lugenud, mille wastu neil wanamoodi peremeestel aga ebausklik waen.

Las' tulewad mõne aasta pärast ja waatawad tema põlde, kus pea raskuse all wiljakõrs kunstsõnnikuga rammutuse tagajärjel paindub; tema heinamaid, mis siledad kui kalewiga kaetud; tema elumaja, täis waimlist õhku kui õpetaja äärbärg, ja lauta, mis puhas kui kirik.

Las' tulewad ja näewad seda, mida teostamatult ei usu! Siis waatawad nad austusega tema otsa ja ütlewad:

Õpeta ja juhata meid, Soowere Taawet, et oma elu nõnda wõiksime seada kui sina!

Ta on walmis neid heameelega juhatama. Aga kõige esiti noomib ta neid südame kanguse, haridus- ja uuenduswastase meele ja kõrkuse pärast. Nad peawad kõiki, ka waeseid sulaseid, tüdrukuid ja popse oma wendeks ja õdedeks pidama, mitte oma rikkusega uhkustama!

Paaril korral on ta koolimajas pidu puhul kõigist neist asjust kõnelenud, aga nad ei ole teda kuulamagi tulnud.

Aga ta unustab selle ja tasub nende endist kõrkust ja ülbust kõige suurema lahkusega.

Ta wiib nad päikesepaistlisel pühapäewal põllule, kus wägewa rukki ja tõu wahel neid nähagi ei ole, seletab kuhu superfosfaati külwanud, kuhu toomasjahu, kuhu kainiiti, kuhu kaalisoola, ja mispoolest need kõik laudasõnnikust paremad on; temal pole tarwiski nende wäärtusest rääkida, iga kunstsõnnik räägib ise enese eest.

Põldude wahelt jõuawad nad heinamaa ääre, mis kui rohelise kalewiga kaetud ja harwad kased ehteks peale tipitud. Niisugune peab heinamaa olema, siis toob ta midagi sisse! Muidugi ei saa wanamoodi abinõudega heinamaad niisuguseks; peab põllutöö kirjandust lugema, koosolekutel käima, kus õpetlikka kõnesid peetakse, ja kõige uuemaid heinamaa paranduse wiisisid igakülgselt tundma õppima.

Siis wiib ta imestusest ja austusest waikseks jäänud peremehed oma karja juure, mis lepiku ääres krappide ja kellade kõlisedes waikselt sööb. See ei ole kirju kari, nagu harilikult

taludes; on ainult puhtast tõust loomad. Ta on enesele proowiks mitu tõugu muretsenud, teistele soowitab ta nimelt maakarja, mida ajakirjanduseski nii wäga kiidetakse.

Kui neile põllud, kariloomad, tööriistad ja masinad, aidad ja laudad näidatud, wiib ta nad tuppa, mis nii puhas, et nad põrandale sülitadagi ei julge. Seal wõtab neid perenaine lahkesti wastu. Sügawasti kummardawad nad peeneis, aga lihtsais rõiwis ilusale naisele, Kolliotsa sauna Wiisale, ja südames on neil häbi, et nad waremini Taaweti ja Wiisa suhete üle hirwitanud. Wiisa ei tuleta pilgugagi endist ülekohut meele, ja nad peawad iseeneses tunnistama, et ühestki peretütrest Taawet mõistlikumat naist poleks saanud.

Need wanad raskes töös ja rühkimises paatunud hinged tunnewad siin kaunis waimlises õhkkonnas isesugust argust ja waatawad pelglikult ümber. Kui julgesti nad muidu naabri tahakambri astuwad, kus wärskelt määritud hobuseriistad täitest lõhnawad, prussakad pragunenud krohwiga seintel rändawad, kus porisele põrandale sülitada ja saapatallaga laiali hõõruda wõib. Tema lumiwalgil wõi moodsa lillelise paberiga löödud seintel ripuwad tähtsate meeste pildid ja kunstnikkude maalid. Suur riiul on ülewalt alla raamatuid ja ajakirju täis; seal on tema armsamad juturaamatud, laulikud, siis teaduslised tööd. Nurgas laual on kõige uuemad ajakirjad ja wärskemad kirjanduslised tooted; teisel laual, tema suurel kirjutuslaual, iga-

sugu paberid ja wihud, ühed arwete jaoks, teised igasuguste märkuste tarwis, kolmandasse kirjutab ta aeg-ajalt ise mõne mõtte wõi luuletuse. Harmooniumi peal on wiiul ja noodid...

Siin ei ole Taawet üksinda, siin on tal kõik need raamatud, noodid ja mänguriistad seltsilisteks, ja nende kõigi ees tunnewad walla rikkamad ja uhkemad peremehed austust ja salahirmu.

Aga perenaine toob kohwi lauale ja ütleb mõne julgustaw-lahke sõna. Õhtune päike paistab aknast ja wärwib need päiwitanud ja tuuldunud näod punase wase karwaliseks.

Kohw on joodud, aga mehed ei raatsi weel lahkuda. Neil on siin hea olla.

Nad tahaksid öelda midagi ilusat, aga sõnu on neil raske leida, nad naeratawad ainult lahke peremehe ja kena perenaise sõnadele wastuseks.

Jutt kaldub kodu peale, kuidas seda ilusaks teha, et ta waimlise elu elamiseks sünnis oleks pärast rasket päewatööd. Siin annawad nad perenaisega mõlemad näpunäiteid Räägitakse weel seltsi-elust, muusikast, kirjandusest.

Nüüd hakkawad need inimesed märkama, missugune wahe on tema ja nende wahel. Nad naersid enne, et tema mitut ajalehte luges, peale selle weel igasuguseid raamatuid; et ta laulu ja muusikat armastas, näitemängu ja laulukoori juhatas. Nüüd saawad nad aru ilma seletamata kõige selle wäärtusest. Nad on kui wilus kaswanud taimed; nüüd on nad korraga päikesepaistele sattunud ja pöörawad oma latwu elus-

tawa ning soojendawa walgusallika poole. Tal ei ole tarwis palju sõnu teha, ta walgustab ja soojendab waikideski.

Toas lööb hämaraks, päike on weeremas, kõrgete kaskede ladwad weretawad weel.

On waikne kui metsas widewiku tunnil, kui wanad puud mõttisse wajunud.

Siis astub sulane Peeter sisse, natuke laisjalt, nagu see tema tüsedale kogule kohane, ja teretab pead nikutades; Roosi ja karjatüdruk Kröõt pühapäewa rõiwis poewad tema seljataga häbelikult kambrisse.

Taawet kogub nad harmooniumi ümber, wõtab klahwidelt mõned helid, annab kerge käeliigutusega märku, ja läbi akna lendawad lained õhtusse waikusse:

Kus Põhjalahe kohiseb,
Ta kaldal ilu õilmitseb, —
Seal on mu kallis kodumaa,
Tast ei wõi iial lahkuda..."

Peremeeste näod on imestuse ning liigutuse ilmes kiwinenud ja pilk wiibib nõiutult tema peal. Salaja pühib mõni neist auwäärilisist mehist käiksega üle näo ja kojupoole minnes mõtleb neist igaüks iseeneses:

Tõesti, siin ilmas on midagi ülemat kui raha ja leib!

Ei ole ühelgi neil enam kahtlust, keda lähemail wallawanema walimisil kogukonna eiteotsa seada. Eks wõi ometi inimene, kes oma elu eeskujulikult seadinud, ka walla asju teis-

test paremini ajada, mõtleb iga walija, ja Pärtli Ott astub wabatahtlikult tema eest tagasi, peab isegi walimistel lühikese, waikse, aga mõjuwa kõne:

„Mina olen wana, minu aeg on mööda. Uwwe ajaga on aga uwwed nõudmised tärkanud ja tarwidused, mida uwwema aja mehed ja nooremad paremini wõewad täita, kis ajakohase ariduse kõrgusel ja kelle silmaring laiem. Ma arwan, et kõikide soowi sellega wälla ütlen, kui Soowere noort peremiist selle kuha pääle soowitan: temast kuhasemat ja wäärilisemat mina ei tia...“

Heakskiitmise kõmin kuuldub tõsiste meeste hulgas, nagu tasane kohin wanades mändades waikse tuulepuhangul: „Õige, wäga õige! Nimelt Soowere Taawet! Kuhasemat ei ole! Soowere Taawet!“

Siis näitab tema alles, et wallawanem mitte üksi paksu rahapungaga ja ööd kui päewa warandust kokkuajaja ahnitseja ei pruugi olla, kes põlgtusega hariduse, laulu, muusika ja muude sarnaste asjade peale waatab.

Wallawanemaks saades juhatab ta nagu ennegi näitemängu ja laulukoori, on kõigi wastu endiselt lahke ja sõbralik. Siis saawad nad näha, mis haritud wallawanema juhatusel teha wõib.

Ta laseb uued koolimajad ehitada, tõstab kooliõpetajate palka, asutab raamatukogud; nõutab kõrtsi kinnipanekut ja seab wallamaksu asjas uue süsteemi sisse, nagu ajalehtedes soo-

witatud. Palju on ülesandeid, aga tema täidab nad pikkamisi kõik, nii et wald üle terwe maa kuulsaks saab... Siis asutab ta karskusseltsi, haridusseltsi, pritsimeesteseltsi, põllumeesteseltsi; rehepeksu-ühisuse ja ühispiimatalituse. Need wiimased on ju küll ainult raha kokkuajamiseks, aga ta wõib neis siiski kui haritum inimene juhtiwat osa mängida, et nad hästi läheksid; muidu pühendab ta ennast enam hariduslisele tegewusele ja waimliste huwide tõstmisele.

Ja kuulsus Soowere talust ning tema kohuwallast laguneb üle maa laiali, ligidalt ja kaugelt tulewad inimesed eeskujulikku majapidamist waatama ja kogukonna asjaajamist õppima. Tulewad põllumeeste seltside liikmed, põllutöökursuste õpilased, tuleb ajalehe toimetaja, kirjutab terwe Soowere talu ajaloo üles, lehes ilmub kirjeldus tema eeskujulikust talust, ilmub tema piltki...

Kes teab, kes julgeb mõeldagi ja kes mõistab meelestada lõpupilti, kui ta kaua aega ühes sihis töötanud, kui kõik see inimeste kogu hoosse on saanud ja wõidu edasi püüab, üksteisest paremini, üksteisest ilusamini ja kõrgemini elada katsudes. Miks ei wõta need inimesed tuld, kui neis alati eeskujuga, sõna ja teoga tahtmist ilusa elu järele õhutada!

Seal eemal, koolimaja lähedal Kõrgemäe talu maa peal on küngas, kust jaanituli igal suwel üle kihelkonna helgib ja laul kaugele üle wäljade ja metsade kõlab.

Seal, ühel suvepüha õhtul, oleks pidulik koosolek, jumalateenistus headuse, ilude ja õigluse jumalale. Kõik läänepoolne mäe nõlwak ja wäligi eemal on rahwast täis, pea pea küljes, liigub ja kohab tasa, nagu walminud rukis, kui tuulehoog sellest üle käib ja tasaseid laineid lööb.

Kõrgel mäel seisab tema lawal, walgeis rõiwis saledate neidude ees.

Kui pühalik waikus all nõlwakul ja wäljal maad wõtnud, tõuseb ta käsi ja taewa poole lendawad neitsilikud helid kui luiged.

Siis pöörab ta ümber ning awab oma suu ja kõneleb neile ja wabastab nende hinged, mis kui wangis linnud maa peal abitult tiiwu liigutanud, ja nad tõusewad üles sinna, kus igapäewsuse mured on kadunud, kus nad suurelt, julgelt ja wabalt tiiwu laotades lõpmatusse kaduda wõiwad, sinna, kuhu igatsus meid kõiki alati kutsub!

Taawet põgenes.

Poolsalaja hiilis ta tagakambrist wälja. Oma pikka selga wimma tõmmates ruttas ta tänawat mööda alla, selle õkwust neerdes ja selja peal ema ning õe waenuliste pilkude torkimist tundes.

Nii oli ta alati koolimajasse proowile minnes kodust poolsalaja põgenenud, õe ja ema ees hirmu ja küla mõistlikumate inimeste ees häbi tundes. Nii oli ta laupäewa õhtuti ehale läi-

nud, ikka hiilides, arglikult pagedes, nagu waenlaste nooli tagant seljasse tungima tundes.

„Juba jookseb jälle! On sii kellegi peremiis!" urises Mari. Ema aga ohkas raskesti ja läkitas kaebusi Jumala poole.

Taawet oli põgenedes tee käänakule jõudnud, kus metsa nurk teda warjas. Siin wõis hinge tõmmata ja hoogu wõtta suurest Pärtli talust, selle paksust ja kõrgist peremehest ja uhkest tütrest möödaminekuks.

Ta sammub sirgelt kui soldat paraadil Pärtlilt mööda. Ei waata kõrwale, aga kuuleb weel sulast wäljal nõõtawat. Oues on õhtuste talituste kära. Klaara käsutab tüdrukuid ja Ott wannub kedagi.

Kahtlemata näewad nad teda ja Ott ütleb:

„Näe, Taawet läheb juba laaluproomile — minu mehed alles wällal."

Ja Klaara lisab juure:

„Tal plikad koolimajas ootawad."

Taawet pühib soonestiku põõsaste wahele jõudes otsalt higi.

Kõige raskem osa teekonnast on aga alles ees — sealpool soonestikku algab küla ja sellest wiib tee läbi.

Seal lastakse tema peale paremalt ja pahemalt poolt pilkerahet sadada.

„Näe, Taawet läheb laulma ja kannelt mängima."

„Jookseb koolimajasse plikadega nalja heitma."

„Ega kuningas Taawetki seda ära põlanud."

„Eks laul ja muusik ole ilusad asjad, aga wõi nad leiba annawad."

„Ei tii täis miis nendega tegemist."

„Taawet on enam laalumiis kui peremiis."

„Eks meil igalühel oleks kergem laalumiis olla."

„Oleks weel laul üksi olema, aga tal weel, näete mäng kah, ja siis weel kõiksugu raamatud ja ajalehed."

„Ainult narrid ja kergatsid jandawad niisukeste asjadega."

Nii arutawad küla jõukamad peremehed, nähes Taawetit koolimaja poole minemas.

Proowi oli tulnud ainult paar poisikest ja lonkur tüdruk. Teised noored olid endile wist lõbusamat ajawiidet leidnud.

Taawet pööras enese ees häbi tundes tagasi.

Kaks poisikest, lonkur tüdruk ja mina! kordas ta eneses.

Mööda põllupeenraid, lepikuradasid, talusid põigates, hiilis ta Kolliotsa sauna poole.

Sinna läks ta alati, kui trööst kõige hädalisemalt tarwis oli.

Wäikeses, nõest lõhnawas saunakambrikeses istus Wiisa lambiwalgel weel laua ääres ja õmbles. Singer aina wurises ja pikad walged sõrmed seadisid siidi nõela alla.

Ta naeratas nagu alati lahkesti, aga Taawet leidis selles naeratuses alati heatahtlikku pilget.

„Oled aga wara õhtal," ütles neiu.

Taawet tõmbas kortsu kulme wahele. Kui ta weel teaks, et ma juba koolimajas ka käisin!

„Pian ma siis pooleni ööni töötama?"

„Sina kui kuha peremiis wõid wara õhtale jätta. Mina, waene õmbleja, pian pooleni ööni töötama," ütles Miisa kibedust warjamata.

„Ei ole mingit mõtet ööd ja päewad rühmata! Ega me tööloomad ole."

„Ehk oleme ka. Maailma kõrd on juba niisuke, et tööd piab tegema, sagedasti rohkem kui tahme."

„Jätame niid, kis p i a w a d ülearu tegema. Aga waata neid rikkaid peremehi — just need rühmawad ööd ja päävad."

„Sellepärast on nad ka rikkad. Ja rikkus ei olegi halb asi."

„Lisa weel juure, et selle eest saab kõike, nagu rikkad isi ütlewad!" salwas Taawet.

„Kõike wahest mitte, aga wäga pallu."

„Sa ei usu isigi, mis sa nüüd kõneled!" ütles Taawet pahandatult.

Miisa hakkas heasüdamlikult naerma.

„Kui sii sind pahandab, siis räägime millestki muust."

Ta tõusis üles ja koristas õmblustöö.

Taawet waatles tema tõmmukaskahwatuid põski, kaaris pikke muste kulme, süsimuste juukseid ja heasüdamlist öörikut nägu.

Eemal oli kerge rikastest peretütardest unistada, siin aga Wiisa läheduses unuesid nad kõik.

Wäikeses aiakeses sauna ees sirelipõõsa all oli pink. Sinna istusid nad teise kõrwale ja Wiisagi unustas silmapilguks oma mõistliku üleoleku.

Punasewöödilised kangastused pöördusid pikkamisi loodest põhja poole, lähedal rukkis saagis rääk ja külateelt kostis aeg-ajalt harmoonik, laul ja poiste ülemeelikud huiked. Aga see kõik oli neile siin nii kauge.

Korraga kuuldus wärawa nagin. Wiisa ärkas esimesena, täi kuulatama ja käskis Taawetit wait olla. Lõgistati ukse linki, kõneldi tasa, naerdi, siis lähenesid sammud.

Poisid kuuldi omawahel kõnelewat:

„Linnuke lähnud wist sirelipõõsasse."

„Ole wait, muidu lääb weel lendu."

„Pole wiga, küll kätte saame."

Kaks poissi seisid sirelipõõsa ees.

„Näh, näh, siin nagu kaks tükki teisa..."

„Siis laseme kaks jänest korraga."

„Priidik, anna tuld! Pli!"

Üks poistest lõi elektrilambi põlema.

„See ju Soowere Taawet! Waata, waata! Tal siin wist näitemängu proom! Pardonks!"

„Ehk o' weel mõni osa, andke meele kah, me wõime tola osa ja käredat osa mängida, mis aga ärra ressissöör kässeb."

„Wõi akkame laalu proowi? Ma tõmman ärmonikuga kaasa."

Ja ta hakkas laulma, harmoonikuga saates:

„Oi Wiisake, oi linnuke,
Sinu teine-ga jalg oli tilluke..."

Wiina hais mattis sireli lõhna, pillimees seisis harkis jalul nende ees, teine istus Wiisa kõrwale ja katsus talle kätt piha ümber panna.

Taawet kargas üles, lükkas poisi eemale ja karjus:

„Kasige minema, kaabakud! Mis teil siin otsimist on! Kasige minema!"

Ta käed kobasid ümber, kas kusagilt midagi ei saa löömiseks haarata.

Pillimees taganes wähe, aga teine wirutas hoobi Taawetile wastu rindu, et see mõne sammu tagasi tuikus ja siis köötsakile langes.

Wiisa kargas wahele ja palus Jumala nimel poissa ära minna.

„Läki peale," ütles pillimees, „kis enne weskil, sel eesõigus, ja ega me kõrda ootama taha jääda."

Ta astus ees ja teine tagant järele, mõlemad laulsid harmooniku saatel:

„Oi Wiisake, oi linnuke,
Sinu teine-ga jalg oli tilluke..."

Taawet kippus poistele järele, aga Wiisa wõttis ta kätest kinni ja pani ta enese kõrwale istuma.

„Siin on wõemata elada! Siin on inimesel wõemata elada! Mina ei wõi siin ela-

da! Elagu, kis tahab, kis nende sarnane, mina ei saa, mina ei wõi!..." karjus Taawet kähisewa häälega, rusikas kätega kedagi ähwardades.

Taawet oli enesele koduse laulukoori soetanud. Ta ise laulis tenori, sulane Peeter bassi karjatüdruk Krõõt diiskanti ja tüdruk Roosi alti. Kodus läksid aga proowid weel sagedamini nurja kui koolimajas. Äripäewa õhtuti oli ema ja õe ees häbi laulmisega jannata; laupäewa ja pühapäewa õhtuti oli Peeter sagedasti purjus wõi ehale läinud, Roosi ei läbenud ka alati kodus.

Sellest kodusest laulukoorist oli aga kära üle kihelkonna laiali läinud. Kellel teenijaist hea laulhääl oli, sellele soowitati Soowerele minna — seal maksetawat hääle järele palka.

Ühe laulu oli Taawet oma koorile siiski kätte õpetanud, ja tänawu suwel olid nad kord laupäewa õhtul kaasiku all küla pool küljes laulmas käinud.

See pidi neid tuime inimesi Taaweti arwates samati liigutama kui teda ennast. Seni oli külateil aina harmoonikat, poiste lorilaule ja harwa metsast üksiku neiu leelutamist kuulda olnud. Nüüd aga korraga kostab metsast neljal häälel:

„Mägedelt alla, jõgedelt walla
Ruttawad merde wahused wood..."

See mõjub teisiti kui laul pidul, näitelawal. Seal ei ole aega kuulata, maitsta, unistada ega mõtiskeleda. Iseasi on laul õhtul metsas. Üksik noormees jääb külateele seisatama, kuulatab, wahib hõõguwasse loodetaewasse, tunneb igatsust armu ja surma järele ning pöörab teelt kõrwale, et täna öösel eksitamatalt üksi olla.

Rikas peremees jääb rinnukile oma aia najal nõjatades kuulatama, unustab rehkendused suwistest sissetulekutest, unustab mure wedruwankri pärast, millest juba uuemaid ja läikiwamaid kirikuteel liikumas, unustab mure tütre pärast, kes waesele poisile tahab minna, kuulatab, süda läheb pehmeks ja otsustab oma tütre waesele poisile anda...

Wõib olla, et see laul niisugust mõju awaldas. Kodus turtsus aga Mari, ema ohkas ja kihelkonnas hakati Taaweti üle hullemini nalja heitma.

Täna õhtul oli tal jälle korda läinud oma kodust koori koguda. Peeter istus truubi ääres pingil, puhas särk seljas, karwane rind paljas, walged püksid jalas. Ta hoidis suitsewat wilkat käes ja ümises sügawa bassihäälega.

„Mägedelt alla,
Jõgedelt walla
Ruttawad merde wa—hu—sed wo—od..."

Nagu kaljult kaljule hüpates läks ta edasi, käänas wiimaks uhkelt alla ja kõmises kui oru põhjast:

„Wo—od..."

Roosi istus laua ääres, lahtine sitsijakk seljas, juuksed raskes patsis. Ta waatas kohkunult laulja poole, kelle bass kui kõue kõmises, ja Krõõtki unustas noodi wahtimise.

Taaweti käed wärisesid wiiulit kastist wälja wõttes rõõmu pärast — täna tõotas proow korda minna.

„Jälle wint katki!" hüüdis ta siis wihaselt, küürutas lambi lähemale ja waatles katkenud keelt.

„Eela alles panin peale! Just nagu lõegatud! Siit kuhalt keskpaegast päälegi keel isi katki ei lähe, enne hakkab narmendama ja annab kiudusid. Sii on kindlasti katki lõegatud!"

Ta pani wiiuli ohates lauale ja lisas tasamini nukralt juure:

„Ei tahass seda uskuda, aga nii sii on! Küll on saatanad! Juba teist kõrda nõnna tehtud!"

Ta seadis noodid harmooniumile, istus ette ja hakkas sõtkuma. Harmoonium nohises ja kohises, aga häält ei tulnud. Taawet tõmbas kõik registrid lahti — ei tulnud wähematki häält.

„Kas on mõni selle ka ära rikkunud!"

Lauljad kogusid lähemale, waadati erutuses kuidas Taawet kiiresti harmooniumi küljest tüki tüki järele lahti wõttis ja sisekonna nähtawale tõi.

„Eks ma ütelnud — lõõtsale auk sisse lõegatud. Seda on muidugi Mari tehnud, sii laulu ei salli!"

Ta lükkas jalaga harmooniumi tükid koomale, sülgas ja läks wälja.

Seal kaasiku taga oli sõõrik muruplats, lõuna poolt madalast lepikust piiratud. Päike paistis sinna keskhommikust saadik, tuuleõhkugi ei käinud, palawal ajal wõis kaskede alla willu minna.

Seal luges Taawet pühapäiwiti oma armsamaid raamatuid ja ajalehti, seal oli ta Wiisalt saadud esimese kirjagi lugenud. Selles oli neiu kirjutanud, mis tal suusõnal raske öelda.

Taawet kutsus Peetrit ja Roosit pühapäewa hommikul enesega ühes sinna, et neile ajalehte ja juturaamatut ette lugeda. Teenijad wabandasid esiti ajapuudusega: olla weel palju talitamist, puhastamist, koristamist ja pesemist. Taawet aitas kõik ära teha. Keskhommikuks oligi kõik korras. Siis aga wabandas Peeter: tal olla waja ema poole minna, Roosi aga läks kirikusse, just täna tundis ta iseäralist janu jumalasõna järele.

Kodus tagakambris oleks Taawet nad kergemini kokku saanud koguda, aga nii pea kui ta seal lugema hakkas, pistis ema eeskambris kõrge diiskandiga laulma:

„Oh wõitlejad, et käige peale" ehk
„See aeg on tõest ukse ees."

Mari aga kukkus rängasti köhima wõi pahandas kõwasti hirmsa korratuse pärast, mis majas walitseda. Peeter ja Roosi kuulasid niisugusel korral enam Mari pahandamist ja ema laulu ning hakkasid üksteise otsa wahtides warsti muhelema. Taawetil kadus aga warsti lugemise tuju.

Korra sai ta siiski teenijad kaasiku taha muruplatsile koguda ja hakkas neile looduse imedest õpetlikku raamatut lugema.

Roosi oli murul küliti ja hakkas warsti norskama.

„Arusaadaw", urises Peeter wilkat käänates, „öösel oli aeda ukse taga kõbinat kuulda ja koer aukus tigedalt."

Ta kuulas kuni wilka lõpuni põlenud, siis sorkas ta kasteheina kõrrega pitsi puhtaks ja küsis keset huwitawat lugemist:

„Tia kudas sii palga arwe mul piass paergu olema?"

„Sul wist natuke palka ettegi wõetud," ütles Taawet kuuljate leigusest pahandatud.

„Sii wõib olla, aga mul oless ädasti natuke waja."

„Tahad õhtapoole jälle kõrtsi minna?"

„Mis sääl nüüd kõrtsi wõi... muidu ka tarwis."

Taawet otsib rahakoti ja küünitab sealt paar paberit sulasele.

„Ole mehest," ütleb Peeter, paneb raha ilusti kokku ja pistab püksitasku.

Kui aga Taawet nüüd edasi tahab lugeda, ajab Peeter end jalule ja ütleb ringutades:

„Mul täna rohkesti käimist, pidin waatama, kost tallanahka saab... Saapad tarwis ära tallutada.“

Roosi kargab istukile:

„Oi, Peeter, talluta minu kingad ka ära. Kontsad on neil ka wiltu.“

„Ära käi looberdades, siis ei kulu konts wiltu,“ ütleb Peeter õpetlikult ja läheb minema.

„Ma lähen siis ka!“ hüüab Roosi ja kaob Peetri järele kaasikusse.

Taawet jääb oma õpetliku raamatuga üksi.

Talw oli pikk ja igaw. Wõõrad teenijad olid Mari ja ema pealekäimisel minema lastud. Sai nendetagi läbi. Aga nüüd ei olnud Taawetil kodus kellegagi sõna kõnelda. Mõned korrad sattus ta ema ja Mariga jutule, aga need wõtsid ta siis käsile, hakkasid teda manitsema ja noomima, kuidas üks peremees mitte elama ei pea, ja õpetama, kuidas ta elama peaks.

Ema tuletas meele jumalakartust ja soowitas lauakirikusse minna. Sest kõik see ilmalik laul, mäng, ajalehed ja raamatud olla kurjast.

Mari algas ääri-weeri mööda naisewõtmisest, külaneiudest, peretütardest ja teenijaist tüdrukuist. Ühel perepojal, pealegi peremehel, ei kõlbawat muudega läbi käia kui peretütar-

dega, perepoegadega ja peremeestega. Kes seda tähele ei panna, langewat warsti ilma naeruks. Peremees pidagu end alati seisusekohaselt ülewal!

Ta tõi näitusi ümberkaudsusest, kus perepoeg teenija naiseks wõtnud, kuis nende elu wäga wiletsasti läinud ja kõik mõistlikud inimesed neid aina hirwitanud. Mõned peremehed on ka oma teenijaid kosinud, aga sellest ei olewat muud tulnud kui üks õnnetu elu.

Lõpuks ütles Mari kaunis otsekohe, et ta oma osa kätte tahaks saada, et aga Soowere kohast seda praegu wõtta ei ole ja sellepärast Taawet peaks katsuma, kust rahalist naist saaks.

Pikkil talweõhtuil, kui ei olnud koolimajasse proowile minekut ja Wiisa poolgi küllalt oli käidud, istus Taawet harilikult tagakambri waikuses laualambi walgusel ja käänas kui unenäos juturaamatu lehekülgi.

Ta oli lahkunud äripäewa tõelisusest ja wajunud teise, pühapäewa-ilma, mille kuupaistesel walgusel isegi mured nii ilusad näisid ja kannatused samasuguseid üleelamisi ihaldama ahwatlesid.

Ja joobunud selle teise ilma nõiduslikkusest tundis ta eneses midagi tõuswat, mis enam südamesse ei mahtunud, mille küllast teistelegi oleks wälja tahtnud kallata.

Ettekambri Mari ja ema seltsi sööma minnes ei näinud ta nende waenulikka pilke ja tahtis ka neid sinna teise ilma wiia. Kas ei

ole see ainult arusaamatus, mis neid temast lahutab? Kui ta oma südant nii paksult kinni ei müüriks, kui õde ja ema näeksid, mis seal sünnib, kui nad näeksid, millest tema hing elab, kui nad näeksid tema lapselikku otsekohesust, omakasupüüdmatut puhtust! Kes teab, nad saaksid tema sarnaseks, hakkaksid armastama kõike seda, mis temagi.

Ta on oodanud seni, et nad tuleksid tema juure, kahjatseksid senist waenlust ja ütleksid: „Meie oleme sulle ülekohut teinud, armas Taawet, anna andest, unusta ja ole meile ia. Wõta meid oma seltsi ja jaga meiega oma waimlist wara, mille poolest sa rikkam oled."

On tema aga tõesti waimliste warade poolest rikkam, siis peab ta nende juure minema, oma walgusega neid walgustama ja neid sinna iluduse ja headuse maailma talutama. Weel täna peab päike paistma hakkama ja jää nende südamete ümbert sulatama. Ka nemad peawad osa saama neist pühapäistest silmapilkudest, mis ta oma raamatute ja muusikariistade keskel mööda saadab. Ema istub truubi ääres, sukawardad liiguwad aeglaselt, Mari õmbleb teisel pool lauda, süle walget riiet täis. Tema aga loeb neile imelistest sündmustest wõõral mail ja merede taga, aegade kauguse muinasjutulises walguses.

Weel täna teeb ta sellega algust, julgesti, mehiselt ja südamlikult, algab kõige lihtsamaist asjust ja sammub järk-järgult kõrgemale, kus neile ennenägematud waated awalduwad.

Taawet rüüpab paar korda hapukapsasuppi, tõstab siis tükikese liha taldrikule ja ütleb lõbusat, kerget tooni wõttes:

„...ja supp täna... Ja niisukest külleliha süün ma alati jameelega."

See ei awalda mõju, ema ja Mari ei wasta midagi. Hea küll, ta katsub teiselt poolt lähedale pääseda.

„Misuke ilm täna on? Ma ei ole õhtapoolest saadik wällas käenud..."

„Eks ta ole juba nädalapääwad pehme ja pilwes," ütleb wiimaks ema.

„Pehme ilm mõjub meeleolu pääle wäga hästi," algab Taawet. „Kui ma üleeela õhtal proomilt tulin, oli ka niisuke sama ilm. Kõigil oli wäga rõõmus tuju, kilkasid ja uikasid nigu lapsed lauba koolist tulles."

Mari wõtab nüüd ise sõna, silmi tõstmata, urisedes:

„Kõik ei tarwita jad ilma sellest, et laaluproomil käia. Kõik ümberkaudsed mõistlikumad peremehed on wedu wõtnud, kis wiab ostetud metsatükilt puid linna, kis sügisel sülda korjatud kiwa."

Ja ema lisab juure:

„Kis niisugust ilusat jumala-ilma niisama mööda wõib lasta!"

Kas hammustada wastu wõi? küsib Taawet iseenesest. Aga ei, täna ei saa ta nende salwamisi öeldud etteheidete üle kurjaks ega hakka nendega sõdima. Lööb lusika plaksudes wastu lauda, tõuseb üles ja läheb wälja.

* * *

Niisugusil korral läks Taawet harilikult Kolliotsa sauna Wiisa poole troosti otsima. Seal julges ta kui laps emale kõik oma hädad ja mured kaebada. Wiisa kuulas teda, sõitles ja manitses kui last, aga heasüdamlikult ja andestawalt.

Juba aasta paari eest olid nad suweööl pidult tulles teineteisele truuks lubanud jääda. Wõib olla, et nad seekord öö ilust sama joobunud olid kui armastusest, aga lähedane sõprus oli seni püsinud ja Taawet rääkis aeg-ajalt isegi abielust. Neil kordel naeratas Wiisa nukralt ja soowitas edasilükkamist.

Korra ütles ta otse kibedusega Taawetile:

„Ise kaebad, et ema ja Mari sulle hingerahu ei anna, kudas mina seal elada wõissin?"

„Küll ma nende suud sulun," ähwardas Taawet.

„Sa räägid ikke kui laps!" ütles Wiisa otse pahaselt.

Omas südames mõtles Taawet sagedasti rikastest peretütardest. Pärtli Oti tütar Klaara naabritalust ei olnud ainuke. See oli Taawetist wanem, liiga mehelik, wali ja rõwe. Aga weel ei olnud ta närbunud, ja Ott oli rikas.

Aga oli nooremaid, kenamaid, õrnemaid ja Taawet heitis pidudel salaja igatsewaid pilke nende järele. Nende ümber oli aga alati noori perepoegi, rõõmsaid, kergeid, julgeid ja narre. Nende wahelt oleks Taawet pidanud tee läbi murdma. See oli aga temale raske. Kui ta aga juhuslikult nende ihaldatawate peretütarde

kõrwale sattus, siis westsid nad nii kergelt ja lõbusalt, et Taawet neile wastamiseks sõnu ei leidnud. Senikaua kui ta tõsist ja tarka wastust kawatses, mis üllatama pidi, olid neiud läinud wõi teised kergema jutuga wahel.

Nende peretütarde hulgast oli iseäranis Oisu peremehe noor tütar Olli talle südamesse läinud. See noor, ilus, kerge ja kergemeelne neiu oli Taaweti südames Wiisa kõrwale surunud, temale jäi ainult hea sõbra koht.

Aga Ollile ligipääsemine oli Taaweti sarnasel raske. Olli ümber oli alati üks sõõr wõi mitu sõõri noormehi.

Kaua püüdis Taawet igal puhul Oisu wanaperemehega ja pojaga lähemaks tuttawaks saada, ligines neile kiriku õues, turul ja wallamajas, ostis linnas wanamehele mõne topsi wiinagi, et tema sõprust wõita ja teed Olli juure tasandada. Wiimaks juhtus ta wanamehega ühes weskile. Seal tuli pool päewa üheskoos korda oodata, oli aega juttu westa ja lõpuks julges Taawet Oisu omasid Soowerele külla kutsuda. Wahepeal sai ta weel tütarde ja pojaga kiriku õues kokku ja kordas neile kutset. Seda ei lükatud tagasi.

Neli nädalat walmistas Taawet külaliste wastuwõtmist. Meeles oli tal peaasjalikult noorem tütar Olli. Wanemat tütart Maie ei loetud enam meheleminejate hulka.

Sel neljal nädalal oli tal Wiisa täiesti ununenud. Kolliotsa sauna poole ei nähtud teda kordagi minewat.

Mari ja ema pidasid seda külaskäiku wäga tähtsaks ja arwasid, et Taawetil nüüd tõsine plaan ees on. Nad läksid lahkemaks, pidasid Taawetiga üheskoos nõu, mis külalistele söögiks teha, mis joogiks walmistada.

Nädalad kulusid kiiresti ettewalmistustega ja pärast jõulusid ühel pühapäewal widewiku ajal kuulsid Soowere inimesed, kes kõik juba kikikõrwul kuulasid, metsa tagant kuljuste kõlinat. Jooksti, kohendati, juhatati, manitseti, käsutati ja pahandati, waadati tagakambri aknast ja wööruse uksest.

Suurest korwreest hüppas esimesena perepoeg maha, siis peremees ja siis aitas Taawet wärisewail sõrmil ja õrnalt üht neidu — oli ainult üks neiu — waipadest ja rätikutest wälja mähkida. Kui ta aga sellele neiule näkku waatas, langesid ta käed ripakile — see oli wana Mai!

Taawet jäi järsult nii sõnakehwaks, et wõõraid küllalt wiisakalt sissegi ei mõistnud paluda. Ta kogeles ja tegi hobusega tegemist. Mari oli wälja tulnud ja wiis külalised tuppa, iseäranis Maie wastu lahke olles.

Tagakambris oli laud roosalillelise linaga kaetud, rohelise kupliga lamp põles; õllenapp ja wiinapudel klaasidega ilmusid kohe lauale — selle eest hoolitses juba Mari! Taawet oli aga wihane ja turtsus iseeneses.

Kuupikkused ilusad kujutused olid kui maha wisatud, kõik need kallid wiinad, peened saiad, wahutaw õlu, sült ja õunasupp weel takka järele!

Ta wõttis tuju parandamiseks Oisu peremehega ühe käraku teise järele, sai julgeks, peaaegu julmaks, paiskas pilget ja sappi kõige kihelkonna peale, hooples ja suurustas. Mai pidas seda kõike mehelikkuseks, oli lahke sõbralik, kodune, waatas paljutõotawalt Taawetile silmi. Mari plärises kui katkine wokk ja emagi unustas jumalasõna.

Kuhu pagan see Olli siis jäi? mõtles Taawet ja unustas aeg-ajalt juuresolijad.

Alles siis kui Mari juba seaprae lauale kandis ja selle alla kärakat wõeti, ütles Oisu wana, oma ilusat ümarikku halli lõuahabet silitades:

„Andku Jumal siis kõigile juuresolijaile terwit ja pikka iga!.. Et siin ilmas kõik ka kõrra peal saass!.. Olli jäi koju, tema ka, nii oma keskel öelda, pool pruut inimene, tarwis ikka üht ja teist walmistada!"

Taawetil langes käsi klaasiga suu juurest tagasi lauale. Tahtis küsida, pärida, aga alumine lõug wärises ja keel ei liikunud hästi.

„Soo . . . Nõnda . . . Joome siis," — teised olid juba joonud — „kis sii õnnelik siis on . . . kui ei ole saladus?"

„Mis nüüd noorte inimeste asja wõi!" jähwas Mai wahele. „Nagu tuli teistel taga! Eks see Nuudli karjamõisa rentniku poeg ole!.."

„No akkan mina neid keelma!" ütles Oisu wana. „Las saawad õnnelikust!.. Kaugast minu elupäiwi... ia, kui lapsed kõrra peal."

Ja mina pean siis selle wana krõmpsu — Maie — kõrra peale aitama! mõtles Taawet.

Siis algas ränk praesöömine ja jutuohjad kiskus Õisu perepoeg rohkem enese kätte, hobustest, põllutöömasinatest, laudaehitusest ja möldri kaaderwärgist rääkides.

Kesköö oli juba käes, kui tee ka joodud oli ja külalised heas meeleolus minema läksid.

„Eks Maiest saaks ikke tubli perenaene küll!" ütles Mari lauda koristades. „Ta näib weel üsna noor..."

„Wõi noor!" hüüdis Taawet wihaselt. „Emast kõlbas ta ehk mulle, aga mul saab ühestki wiljalt!"

„Mis pagan sa neist siis siia kutsusid!" pahandas Mari imestanult ja leidis nüüd laua koristamisegi mõttetu olewat.

Taawet kawatses kätte maksta, neile kõigile — Õisu Ollile, Nuudli rentniku pojale, Õisu wanadele ja kogu ilmale. Nad hindawad teda muidugi nii madalalt, et talle selle wanapiiga Maie kaela katsuwad ajada. Tema peab selle koristama ja „ia kõrra" peale aitama, keda keegi pole tahtnud! See Nuudli rentniku poeg wõib kosida Õisu noorema tütre Olli, aga kord kutsub ta Olli oma mehega siia külla ja siis ta näeb, et siin halwem poleks olnud!

Laut on wana, seda oleks kõige esiti tarwis ehitama hakata. Roheliseks sammeldanud

katus keskelt längus, mõned seinapalgid õõnsaks mädanenud ja kokku wajumas, ukse piidad wiltu. Mari ja ema hädaldawad ja hoiatawad, et ühel ööl kogu kari kokkulangewate seinte ja lao põhu alla wõib mattuda.

Aga Taawetil oli käsil uue elumaja plaan. Kõige esiti ehitab ta elumaja. Ehitab niisugused toad, missuguseid siinpool ei ole nähtud. Need peawad puhtad olema kui linnas arstil, sees roheline plüüshmööbel nagu kirikherra saalis, kus ta leeripoisina kord käis. Klaweri ostab ta ja laeni ulatawa peegli.

Ta ehitab elumaja praeguse toa taha kingule ja punane kiwikatus paistab siis läbi haljaste puielatwade kaugele, kümne wersta taha.

Siis ihaldab igaüks siia külaliseks kutsutud saada, aga Taawet põikleb, lükkab edasi, wabandab ajapuudusega. Ta kutsub siia ainult walituid haridussõpru, oma paremaid lauljaid ja näitlejaid. Soowere saab ümberkaudsete maaharitlaste keskkohaks. Kes teab, kudas weel Oisu Olliga lähebki. Eks öelnud ju wend: ah, tia weel midagi, mis sest wälla tuleb!

Sellepärast tarwis elumajaga rutata. Laut on ka hädapärast tarwilik, aga uus laut wõib ainult mõnda karja-armastajat perenaist ligi tõmmata. Wanale laudale wõib weel tugesid alla panna, mõni aasta ta ikka weel seisab.

Ta tellis linnas ehitusmeistrilt elumaja plaani, ega hoidnud seda salajas. Peremehed kõngutasid pead, kiitsid plaani heaks, aga ar-

waſid, et niiſukene ehitus kõwa raha nõuda. Küllap niiſukeſt maja igal neiſt kerge oleks ehitada, aga kuſt ſeda raha wõtta!

Taawet rehkendas iſe ka murega mitmed korrad tulewa=aastaſeid ſisſetulekuid, aga need kaswaſid ſedamööda, kuidas tal ſummaſid tarwis oli.

Weel tänawu talwel wõib ta weoga palju teenida. Wõtab metſaſt ſajad ſüllad puid linna wedamiſeks, palkab wedajaid ja teenib iga ſülla pealt nii ja nii palju. Telliskiwiwabrikuſt wõib ka kiwa wedamiſeks wõtta. On weel mitmeſuguſeid ſisſetulekuallikaid, mida teiſed peremehed ei oska weel kaſutada. Ta hakkab ſuguloomi kaswatama. On tarwis üks lehm osta, ſugupull on mõiſas — iga puhaſt tõugu waſika eeſt makſetakſe hingehinda! Ehk ostab ſugumära ja kaswatab noori hobuſeid. Ühe neiſt jätab ſiiski eneſele kiriku ja külla ſõitmiſeks.

Suwel aasta päraſt kerkib uus elumaja. Kaks aastat hiljem laut, ſiis mõne aasta päraſt ait. Kõige hiljem kümne aasta päraſt on kõik korras ja keegi ei tunne ſiis enam Soowerct ära. Tänawa ääre istutab ta tihedalt pärne, tammi ja wahtraid. Siis hakkab ta õunaaeda istutama. Selle on ta hoopis unustanud! Aiaga peab ta weel tulewal kewadel alguſt tegema. Praegu kaswab ſeal ſegi pihlakaid, toomingaid, õunapuid ja ſirelid. Põõſad on rohtunud, ega kanna marju. Mari ja ema kaswatawad lilledeſt ainult murtud ſüdameid, ſe=

dagi akna all wiletsal peenral. Aiast teeb ta midagi muinasjutulikku! Las siis Oisu Olli tuleb ja waatab!

Nii tasub ta kõigile neile kätte, kes teda küllalt kõrgelt pole hindanud! Olli peab aga kahjatsema, kui ta Nuudli karjamõisa rentniku pojale läheb!

Aga Wiisa tegi Taawetile sagedasti muret. Ta ei sündinud neisse tulewikuplaanidesse. Eks ehita ta selle toreda elumaja, et Oisu Olli sarnast toredat neidu sinna sisse tuua ja pulmi pidada, kus kihelkonna rikkad kolm päewa wõiksid süüa ja juua, et pärast sellest aastapäewad kõnelda! Wiisa sarnase peaks ta aga waikselt koju tooma, pulmata ja kärata. Ehitab ta selleks elumaja punase kiwikatusega, kollaste wooderdatud seintega, milles toad kui linna tohtril, mööbel kui kirikherral, läikiw klawer nurgas ja peegel laeni, et Wiisat Kolliotsa suitsusest saunast sinna sisse tuua! On tal niisugune elumaja, siis wõib ta wiisaka kaasawaragi saada, sellest mõne wõla tasuda, kohe uue lauda ehitada ja karja suurendada. Wiisal oleks aga ainukeseks kaasawaraks Singer, seegi jalata, ja wana ema, ka pooljalutu. Siis tulewad wiimaks weel kõik need küla naised ja tüdrukud, tulewad pilkamiseks isegi rikkad peretütred siia Soowerele Wiisa käest jakki, pluusi wõi alusundrukut tellima!

Tarwis oleks selle õmblejaga sõbrustamine jalamaid lõpetada!

* * *

Talw läks suurte plaanide sepitsustes ja ilusast tulewikust unistamises. Puid wedamiseks ei olnud raske saada, ja Taawet wõttiski neid kohe esimese korraga sada sülda. Siis alles hakkas ta hobusemehi kuulama ja otsima. Need olid aga kõik siia-sinna palgatud, ehk nad olid ise wedu wõtnud. Pealegi olid nad kallid. Taawet wiis ise kahe hobusega mõned süllad linna, tüdines sellest, tee läks umbeks, tuiskas ja sadas... Lõpuks oli ta õnnelik kui ülejäänud wedamata osa kellegile teisele sai kaubelda, ise wahepealt wäikest kahju kannatades.

Mari ja ema tõstsid kohe kisa kui Taawet neile puhasttõugu lehma ostmisest kõneles. Niisuguse suursugu looma jaoks ei kõlbada see laut ega harilik toit! Ja kes hakkab niisuguse loomaga jandama, teda puhastama, teistest lahus söötma ja jootma! Kas Taawet ise wõi?! Siis peab ta küll oma lauluproowid ja kommejanditegemised lõpetama!

See kohutas Taaweti, nii et ta mõisas lehma küll waatamas käis, aga esialgul osta ei julgenud, seda enam, et hind üllatawalt kõrge oli.

Sugumära ostmise lükkas ta ka edasi. Selle eest tõi ta linnast kewadepoolt talwe paar atra ja äkkeid, ühe uutmoodi külwi- ja ühe niidumasina. Nende alla pani ta oma raha kõik kinni, aga lootis, et naabridki neid riistu tema käest laenama hakkawad.

Perepalkamine läks tal kergesti: Peeter pakkus end tagasi, lubas endise palgaga leppida ja ettewõetud palga ilusti tasa teenida. Taawet

pidas teda laisaks ja joomariks, oleks tema asemele hea meelega teise wõtnud, aga kui Peeter teda ainukeseks haritud peremeheks kihelkonnas nimetas, kelle juures teenida kõlbab, pistis Taawet talle kümme rubla käsiraha pihku. Ka Roosi wõttis ta tagasi, karjatüdruku leidis ta oma näiteseltskonnast.

Korraga enne jüripäewa palkas Taawet weel teise sulase, kaswu poolest põnnis, aga kerge ja kõbeda Antsu, kes meistrimehena, imearstina, lugejana ja tuhatkunstnikuna ümbruses tuttaw oli. Ka tema kuulus Taaweti näiteseltskonda, mängis seal suure eduga rätsepa osasid, tegi isegi luuletusi ja luges neid naerulagina saatel piduõhtutel ette.

Ühel niisugusel õhtul oligi ta näitelawa taga õllelauas istudes Taawetile selgeks suutnud teha, et tema Soowerel hädapärast tarwilik on, et ainult tema abil niisugune haritud peremees kui Taawet, oma koha kõrgele järjele suudab tõsta.

Ema ja Mari tõstsid kahe sulase wõtmise pärast hirmsat kisa ja kaebtust. Nüüd süüa teenijad Soowere koha paljaks! Oma inimesed rühmata ööd ja päewad ega saada palgakopikat, wõõrad aga laiskleda ja wõtta kallist palka. Ja weel missugused sulased! Peeter wedada jalgu järele ja keerata ainult plotskit, Ants olla hea hampelmann aga mitte põllutöötegija! Ja töödki ei olla Soowerel nii paljude inimeste jaoks!

Taawet tahtis näidata, et tööd ülearu on, ühtlasi tahtis ta oma suurte kawatsuste teostamise algusega kõiki üllatada.

Kohe jüripäewa järele hakkas ta Antsuga toa otsas kingul süllapuu, nööri ja kupitsate abil mõõtmisi ja märkimisi.

Taoti waije maasse, wahiti ja sihiti, kaewati auke, mõõdeti, looditi; raiuti puid maha, mis ees, ja kaewati mõned põõsad wälja.

Kui Mari ühel keskhommikul mehi sööma läks kutsuma, nägi ta kingul sügawat äkiliste serwadega kraawi, kust liiw ja paekiwid wälja lendasid.

„Uwwe äärbani undament," kuulutas Ants pidulikult.

„Wõi nii!" wenitas Mari pilkawalt. „Mina arwasin, et Soowere koha aud!"

„Kui tahate, ka aud!" hüüdis Ants. „Siia undamendi põhja matame wana Soowere, et uus uhkesti ja toredasti wõiks tõusta!"

Uue elumaja wundamendi kraaw kaewati kewadiste põllutööde wahel walmis ja täideti osalt suurte kiwidega. See pidi müüri alus olema.

Selle järele hakkas Ants õunaaeda planeerima. Aed pidi uue elumaja lõunast, läänest ja põhjast ümbritsema. Siin pidid kõik haruldasemate õunapuude sordid esinema, puuduma pidid ainult harilikud, mis naabritel igal olemas. Elumaja lõunapoolsel küljel pidid isegi wiinamarjad kaswama.

Ants tegi paberil aia plaani walmis. Iga õunapuu kohal oli rist, iga kirsipuu kohal punkt, iga marjapõõsa kohal söörike, maasikate peenrad joontega märgitud. Taawet ei warjanud

seda plaani ei ema, Mari ega wõõraste eest. Terwe wald wõis seda aeda juba nüüd imetleda, enne kui seal weel ühtki õunapuud wõi sõstrapõõsast oli. Las näewad seda waimus ja imetlewad!

Uue elumaja saali akende alla pidid lillepeenrad ja sõõrikud tulema. Oo, see pidi alles wõõraid üllatama! Lilled kõigis wikerkaare wärwes pidid seal kaswama ja õitsema.

Ants joonistas wärwipliiatsitega lilleaia suurele paberilehele, näitas seda igale ja imestas, et Mari ja ema sellest rõõmu ei tunnud.

Taawet ei suutnud end pidada, ta pistis need plaanid ühel õhtul tasku ja wiis Kolliotsa sauna Wiisale näha.

Wiisa naeris nende üle pisarateni, naeris kui hea ema lapse kena koerustüki üle. Naeris nii, et Taawet pahaseks sai. Ilmas naeretawat iga uue asja üle, ütles ta.

„Kui need plaanid kord teostatud, olen esimene, kes andeks palub," ütles Wiisa.

„Tähendab, sa ei usu, et nad teostatud saawad?" küsis Taawet wäga puudutatult.

„Aga see on sulle ükskõik, usun ma wõi ei!"

Taawet katsus wäikeses saunakambris edasi-tagasi kõndida, Wiisa hakkas Singeriga wuristama.

See inimene ei ole minu suurte plaanide jaoks weel kaswanud! ütles Taawet enesele koduteel. See ütelus oli kusagilt raamatust pärit, ja Taawet leidis ta täna iseäranis paraja olewat. Küllalt sellest! Ta on tükk teed

oma elus selle tõmmu plikaga ühes käinud, mälestab teda alati ilusti. Aga nüüd awanewad talle uued, awaramad wäljawaated, nüüd on aeg uusi inimesi otsida, kes tema nõuete kõrgusel suudawad seista.

Nii kõneles ta enesele ja oli uhke, et ajalehtist ja raamatuist niisugused ilusad sõnad talle meele jäänud. Ta wõiks wist wäga hästi mõnel koosolekul suurema poliitilise kõnega esineda — aja uutest nõuetest.

Ants hakkas püstaedagi tulewase õunaaia ümber tegema. Kui aga Mari ja ema esimesi kollakaswalgeid waie ja poste nägid, tõstsid nad niisugust kära, et Taawet kahtlema lõi ja Antsule muud tööd otsis.

Ants leidis seda isegi, tuli ainult walwata, et ta midagi wäga hullu jälle peale ei alga.

Ta tegi warsti paar mesipuud ja soetas ühele peregi sisse. Siis tuli ta mõne minorkakanaga ja seletas wäga tõsiselt, kui palju need warsti tulu wõiwad tuua kui neid järjest aududa lasta. Kanakuurigi tegi ta warsti walmis.

Taawet käis sageli jahil. See oli talle ammu ettekäändeks, et kodust eemale pääseda ja poolte päewade kaupa ümberkaudu sois ja metsades unistades hulkuda. Wäga harwa laskis ta mõne paugu, weel harwemini tõi ta mõne pardi wõi tedre koju.

Ühel pühapäewa õhtupoolel tuli Ants punakas-pruuni pikakarwaga jahikoera seltsis koju. Ta wiis selle tahakambri, näitas Taa-

wetile, pani ukse wahelt kinni, sosistas kaua ja pealekäiwalt. Siis luges Taawet talle kümnerublaseid paberid peo peale ja Eero wiidi aidatrepile keti otsa.

Paar nädalat söötis Taawet teda ise, silitas, meelitas, ajas temaga pikemalt juttu, peaasjalikult jahist.

Siis, ühel pühapäewa hommikul wara mindi üheskoos metsa. Nad läksid toa tagant rada mööda kaasikusse ega tunnud kumbki jalgu maha puutuwat. Eero jooksis ees, nina maas, pööras wahel tagasi peremehe juure, lükkas pealaega wastu kätt, nuutsus poolsalaja rõõmu pärast ja ruttas jälle edasi, sabaga nobedasti liputades ja õhku nuusutades.

Antsu jutt oli õige: see on alles jaht! Koeraga seltsis, niisuguse targa koeraga, niisuguse mõistliku loomaga, kes pealegi peremehe wastu sõbralikum kui ükski inimene!

Nüüd ei tarwitsegi tal lindude pärast alatasa walwel olla, küll Eero talle ütleb kui paras aeg püssi palge panna.

Aga seep see asi oli, et Eero öelda ei saanud ega wõinud, kui lind lähedal. Ta jäi waikselt seisma ja waatas paluwalt peremehe poole, et see enam huupi edasi ei tormaks. Aga peremees oli unistusse wajunud ja astus Eerost mööda, lind kargas lendu ja oli juba kaugel puielatwade taga, kui Taawet püssi hakkas wõtma.

Eero jooksis meeleheitlikult linnule järele, hüples kui tahaks lendu tõusta ja pööris wii-

maks kiunudes ja rusutud meeleolul peremehe juure tagasi, talle kibedaid etteheiteid tehes. See tõotas end parandada, aga warsti kordus samane lugu.

Õhtupoole pöörasid jahilised koju, mõlemad rõhutud meeleolus.

„Koeraga piab õppima jahti pidama!" trööstis Ants. „Oot, ma tian, mis sul tarwis tiha, et sust esimese numbri kütt saaks!"

Ta juhatas Taawetile linnas oma tuttawaid, kes pühapäiwiti maal jahil käia. Kutsugu ta need kord siia, siis ta saab näha, mis koeraga küttimine tähendab! Siis saab ka kord tõsist jahirõõmu maitsta!

Ühel suwisel pühapäewa hommikul olidki kolm linnasaksa Soowerel. Rohelised sulega kübarad peas, suured nahksed kotid küljel, läikiwate raudadega tagantlaetawad püssid rihmaga seljas.

Need ei olnud unistajad ja nende käest ei pääsenud linnud eluga. Iga pauguga wõtsid nad midagi maha, ja Eero oli rõõmu ning erewuse pärast hulluks minemas.

Lõunaks tulid nad Soowerele, sõid Taaweti laualt igaüks mitme eest, jõid kaasawõetud pudelitest, panid Taaweti ja Antsu pool-purju, jätsid saagi tallu ja läksid siis uuesti metsa. Õhtuni kuuldus pauke, ja päikeseweerul tulid nad niisuguste noosidega Soowerele, et Taawetil wesi silma kippus. Tema kotis oli üksainus part, mille peale ka tema oli lasknud, aga teine wist trehwanud. Nad olid

siiski suuremeelsed ja jätsid oma saagist Taawetile weel paar lindu. Selle eest pidi aga Ants nad Taaweti hobusega linna sõidutama, muidugi siis, kui nad kõhud jälle korralikult täis söönud.

Nad olid Taaweti wastuwõtmisega ja jahisaagiga üpris wäga rahul ja lubasid lähemal ajal jälle tulla.

Ema ja Mari õnnistasid Taawetit seekord hullemini kui kunagi enne. Nad sõimasid neid linna untsantsakaid, kirusid Antsu ja ähwardasid Eerot maha lüüa.

Taawetil oli õige wähe wastu öelda.

Uutmoodi adrad ja äkked ei olnud kõigiti Soowere põldude kohased, Peeter kirus ja wandus neid, Taawet pidi ise nendega wäljal käima, et neid koguni kõlbmataks ei peetaks. Külwimasina rikkus Peeter esimesel päewal ära. Ants kui meistrimees hakkas seda ise parandama, tunnistas aga warsti isegi, et see tal koduste tööriistadega üle jõu käib. Masin wiidi sepale, sinna jäi ta paariks nädalaks — sepal ei olnud aega. Wiimaks seletas sepp, et tema niisugust masinat parandada ei saa. Taawet tõi masina koju, asetas kuuri, katsus teiste asjade alla matta ja unustas.

Asi näis Taawetile wiimaks selge olewat: need jõukad ja rikkad, raskepärased ja wanameelsed peremehed ei pea temast lugu, et ta muusika, laulu ja mänguga jandab, juturaa-

matuid ja ajalehti loeb. Kui ta aga äkki neile teisest kohast kallale tungib, neid kõige õrnemast kohast puudutab, kas nad siis weel ükskõikseks jääwad ja tema üle aina naeratawad? Kui ta korraga nende rahakoti huwisid puudutab, neile lõbu asemel puhast kasu tõotab? Oisu Olli on ikka weel neiu, Nuudli rentniku pojast ei näi tõsist wõtjat saawat, kes teab, kui lugupidamist peremeeste ees tõsta...

Ta uuris asja ajalehtist, muretses põhikirju ja kirjutas siis kahekümnele arukamale ja jõukamale peremehele kutsed: sel ja sel päewal koolimaja juure tulla ühispiimatalituse asutamise asjas nõupidamisele. Palus teisigi kaasa wõtta.

Oo, need kakskümmend tulewad kokku, kiidawad algatuse heaks ja on nõus põhikirja kinnitusele saatma. Nad kannawad asja üle kihelkonna laiali, ja sellest algab alles Taaweti tõsine kuulsus. Seni on teda ikka tuuletallajaks peetud. Nüüd alles saawad nad näha, et ta neid ka majanduslisis asjus juhtida wõib.

Miks ta neid kirjalikult kutsus, miks mitte suusõnal? Kas ei oleks ta suusõnalisel kutsel kohe teada saanud, mis peremehed sellest arwawad? Eks oleks ta selle juures asja kohe lähemalt tutwustada wõinud? Kas kartis ta kohe eitawat wastust saada ega julgenud sellepärast asjast suusõnal kõnelema hakatagi? Kui nad aga nüüd tulemata jääwad ja sellega eitawa wastuse annawad, siis wähemalt ei näe keegi tema häbi? Nii küsitelles ta eneselt ja ootas erewuses tähtist päewa.

Kui see kätte jõudis, läks ta meelega hiljem koolimaja juure. Las' nad ootawad. ega's temasugusel aega ole teisi oodata.

Ta arwas, et koolimaja trepil juba hulk mehi teda ootab. Et aga trepil neid näha ei ole, siis on nad wist sees.

Aga koolituba oli tühi — ei olnud ühtki peremeest tulnud.

Ta ootas wähe ja kadus siis nagu enesegi eest kõrwale pugeda tahtes. Teel tuli talle ometi üks neist kutsutud peremeestest wastu. Taawet hakkas wabandama: kedagi ei olla w e e l sinna tulnud, ei olla aega oodata...

Peremees aga naeratas ja ütles, et temagi sinna pole minna mõelnud, waid kuhugile teisale, koolimajast mööda. Ta arwas, et asjast oleks pidanud enne suusõnal mõnede tähtsamate peremeestega aru pidama, mitte kohe kirjaliste kutsetega algama...

Oisule kutsuti teda sel suwel kord külla, nimelt peremehe-perenaise hõbepulma päewaks.

Taawet kaalus kaua, kas minna jala wõi hobusega. Läbi soo, talweteed, jala oli kõigest wersta kolm, hobusega maanteed kaudu wersta kaheksa. Et teised peremehed hobusega Oisule sõidawad, oli kindel. Aga neil on ka kõigil toredad wedruwankrid. Temal aga mingi wanamoeline wedrudeta sõiduwanker, ja Mari tahaks siis wägise kaasa sõita; ta peab ennast Soowere perenaiseks, ja tedagi on Oisu omad

kutsunud. Jala ei oleks aga peremehel seisukohane külla minna. Nii käiwad karjased ja teenijad kirikus ja pidudel — wõtawad saapad jalast, lähewad läbi soo ja panewad wälja all jalad jälle kinni. Korraga wõib Oisu Olli temalt küsida:

„Oo, Soowere Taawet, tere, kudas te tulite, omal jalal wõi hobusega? Jala?... Läbi soo?... Waenekene, wajute wiimaks weel rappa ja upute ära!..“

Ta läks siiski jala, häbenedes oma wanamoelise wankriga päisepäewal läikiwate nelja- ja kahewedruga wankrite sekka sattuda.

Ehk ei pane keegi tähelegi, kui ta õue aia tagant teele ilmub ja wärawast sisse hiilib?!

Nii see õnnestaski. Ta oli kutsutud kell kaks päewal, aga arwas kell neli paraja aja päralejõudmiseks olewat. Eks alganud kõik küla pidud mitu tundi kuulutatud ajast hiljemini. Wiiwitas weel soost läbi jõudes ja wälja weeres jalgu kinni pannes. Istus rohumättal ja unistas päikesepaistel Ollist.

See kära seal ei ole talle sugugi armas. Kui kena oleks siin istuda, Olliga ilmaasjust kõneleda ja ilma kurjuse üle kurta. Aga Olli ei ole Wiisa seal üksikus Kolliotsa saunas oma Singeri masinaga. Olli armastab seltskonda, tantsu, pillerkaari ja pidutralli...

Ta tõusis ohates üles ja läks mööda peenart mäele.

Õu oli hobuseid ja wedruwankrid ümberringi täis. Ei ühtki inimest peale wana

lombaka sulase, kes ühe wankri najal seistes wahti pidas. Ühes käes oli tal tükk leiba, teises käes raswast tilkuw lihakamakas. Ta hammustas järgimööda mõlemaid ja küsis siis Taawetilt, miks see nii hilja tuleb, teised olla kõik juba lauas.

Taawet ruttas sisse ja põrkas esimeses toas jooksjate teenijatega kokku. Teda ei olnud aega kellelgi tähelegi panna, wõi pidasid nad teda tema argliku käigu pärast kontwõõraks.

Wiimaks tundis teda üks tüdruk, palus istuda ja oodata seni kui ruumi leidub; poole tunni eest alganud lõuna, laud olla külakisi täis kui kiilutud.

Paar Taawetile tundmatut kehwemas riides wanemat meest istusid weel esimeses toas, ka nähtawasti korda oodates.

Tagatoas olid pidulised hoos. Lahtisest uksest kostis naer, kära, elada-laskmised ja wahel sekka katsuti juba lauldagi. Jutustati lugusid ümbruse narrikestest, waesematest, teenijatest ja lastega tüdrukuist, hoobeldi, räusati ja lööbiti.

Taawet otsis kära seast Olli häält. Paaril korral oli tema heledat naeru ja mõnda sõnagi kuulda. Siis kadus see häälte möllus. Küll aga kuuldus korraga kõne Olli terwiseks ja selles tähendati ka Olli kõrwal istujat „noormeest, sirget ja tugewat kui kuuske", awaldati lootust, et need kaks inimest warsti põhjust annawad uueks suuremaks piduks...

Taawet pühkis higi otsa eest, tahtis üles karata ja minna. Aga hulk aega oli ta siin juba istunud, oli mõni hiljaksjäänud tuttawgi juure tulnud, kuis sa nüüd weel põgened!

Mai, Oisu wanem tütar, oli esimene, kes pidulaualt wälja tuli. Ta oli wäga heas pidutujus ja oleks Taawetile peaaegu kaela langenud. Ta pakkus oma platsi lauas „kallile wõõrale", aga Taawet lükkas selle tagasi.

„Weel natukene oodata, siis läheb uus laudkond", ütles Mai, „ja teie wiite minu lauda, eks ole?"

„Aga teie olete juba söönud?"

„Teie kõrwal wõiss weel mitu kõhutäit süia!" hüüdis Mai ja waatas talle õnnelikult otsa.

Taawet ohkas ja jäi istuma.

Weel mõned eladalaskmised, mõned isamaalaulud, ja täissöönud ning pooljoobnud pidulised walgusid kambas, paariwiisi ja üksikult tagatoast wälja. Keegi noor peremees hüüdis: „Ennäe, Soowere Taawet! Elagu Soowere Taawet!"

Karjuti kaasa.

„Miks ta nii ildast jäänud?"

„No tal need näetemängu proomid!"

„Ja nüüd weel sii ühispiimatalitus."

„Elagu ühispiimalahutus!" hüüdis keegi peremeestest ja lähenes Taawetile. „No kas paneme siinsamas paegas ühispiimalahutamise wärgi käima wõi! Ma olen kohe walmis alla kir-

4*

jutama! —" Mees tuikus jalul. Eh, wõtku pagan, kanged wiinad on sel Öisu wanal! Sa Taawet ei ole wist weel tilkagi saanud? Selle sul on niisugune Kristuse nägu pias!"

Ja laaberdades läks peremees wälja, künnused ja teenijad karjasteni koguti.

Weel mitmed näägutasid Taawetit, enne kui Mai ta ise lauda saatis, kuhu külaliste jäänused ja teenijad karjasteni koguti.

Taawet oli nende hulgas ainuke kabedam ja sõi wiisakalt. Teised, üksühest paar istet eemal, laskſid rinnuli oma taldrikule, rüüpasid kõwasti wõi matsutasid kuuldawalt suud, katsusid esite kahwlit ja nuga tarwitada, aga panid need warsti kõrwale, et rutemini ja suurema eduga töötada. Keegi ei kõnelenud ega waadanud kõrwale.

Mai tõi wiina ja istus Taaweti kõrwale, lõi temaga kokku ja ergutas teisigi klaasi tõstmisele. Siis hakkas ta poolsosinal rääkima, nurises Taaweti hiljaksjäämise pärast ja langes külaliste kallale, neid üksikult ja perekonna kaupa hirwitades. Ta litsus külje Taaweti oma wastu, pale palge lähedale ja naeratas lubawalt.

Taawet heitles wägewa lihatükiga, mis Mai talle ette änganud, wiskas wahete-wahel wiina, katsus selle juures Maiele naeratadagi. Aga süda läikis, naeratus muutus lõustiks ja midagi ei läinud enam kurgust alla.

Wäljas huigati, hirnuti ja hakati wiimaks haledalt köörutama:

„Mina kurblik neiu
Seisan teie ees,
Sest et minu peiu
Maha jätnud mind."

Taawet pidi aga sööma; Mai laskis köögist õlut ja uusi toite tuua ning pikkamisi hakkasid teistegi lauwaliste keelepaelad argnema. Nende esimene nälg oli mööda, nad pühkisid ja lakkusid sõrmi ja nägu raswast, söandasid üksteisele jälle otsa waadata ja klaasegi kokku lüüa.

Keegi pani Taawetile ette kõnet pidada ja Mai haaras sellest kinni: tingimata peab Taawet kõnelema! Kui esimeses laudkonnas niipalju kõnesid peeti, miks siis mitte ka teises! Taawet suutis siiski wastu panna, aga selle eest tõusis küla rätsepalik laulik püsti ja pidas tema auks kõne, tuletas tema suuri teeneid näitelawal meele, kuis ta ise ühtewiisi hästi tola-osasid ja käredaid osasid mängida ja osawalt taktikeppi keerutada.

Eestoas kaaberdasid parajasti mõned nooreд mehed. Kui nad kõneleja „elagu"-hüüet kuulsid, kargasid nad künniksele ja karjusid ka „elagu!" Nähes, et see Taaweti kohta käis, haarasid nad tema kõige tooliga ja tõstsid üles. Siis hüüdis keegi: „Elagu Soowere Taawet ja Oisu Mai!" ja kõik laualised, isegi karjased, karjusid seda kaasa.

Lauast minnes oli Taawetil otsus kindel: ta läheb siit wõimalikult pea, läheb kohe, aga

enne tahab ta Olliga kõneleda. Mis, seda ta weel ei tea, aga julgelt ja otsustawalt, nii et see inimene teab, kui ta ka Nuudli rentniku pojale läheb, keda ta on maha jätnud ja ära põlanud!

Oues oli trall täielikult lahti, tants murul harmooniku saatel waheldus ringmänguga; hirnuti, huigati, trambiti, jorutati ja lällutati.

Wanemad mehed tõmbusid õunaaeda, seisid rühmades aia najal ja westsid; lehtmajas löödi mürtsudes kaarta. Eemal kõnniteedel, põõsaste taga kõndisid mõned paarid.

Taawet ei leidnud kusagil õiget paika. Katsus korra ringmängus Olli lähedale pääseda, aga teised olid temast julmimad ja tõrjusid ta kõrwale. Katsus end peremeeste rühmadesse nihutada, aga igal rühmal oli tõsine jutt kui raske kiwi weerema pandud ja käed kõigil kindlasti küljes, iga juuretulija oli ülearune ega pääsenud osa wõtma. Ta hulkus püsimata kui hambawalutaja ühest kohast teise ja tundis, et ta siin täiesti ülearune on. Neil teistel ei ole teda waja, ja temalgi oleks ainult Olliga waja kõnelda.

Teelauda pääsis Taawet esimeste hulgas — mõned külalistest olid juba läinud — aga jälle Maie kõrwale, kannatas palju nöökamisi ja otsis abitult terawaid wastusi.

Wälja minnes tabas ta Olli, palus luba wäheks kõndimiseks ja küsis muretat nägu moodustades:

„Kuidas on teil meeleolu!“

„Kõege suurepärasem."

„Hm... Kas teie ei tunne kõege selle rõõmu taga wäikest tühjuse tunnet?"

„Oh ei, kõegewähematki... Mis teil siin siis puudub?...

„Ei midagi... Aga... Ma soowissin teiega rääkida, neiu Olli."

„Rääkida?.. Aga teie räägite jo?" Olli ümarik nägu wenis pikerikuks.

„Ma tahassin teiega tõsiselt rääkida."

Olli waatas juhmilt tema otsa ja puhkes siis naerma, laskis naerdes kummargile ja pistis käed põlwede wahele, naeris kaua, otse wingerdades.

„Teie olete wäga naljakas," ütles ta wiimaks. „Teie olete kolenaljakas! Misukese näoga te seda ütelda mõistate! Teie olete tõesti ia näitleja!"

Taaweti nägu jäi tõsiseks.

„Neiu Olli, ma soowisin teiega tõsiselt rääkida."

Olli puhkes uuesti naerma, aga seekord oli hoog lühem.

„Päälegi puutub asi teisse, kogu teie elusse," lisas Taawet juure.

„Ma tunnen otse hirmu teie tõsiduse ees," naljatas Olli.

Taawet läks sellestki naljast mööda.

„Tahtsin teele midagi järelmõtlemisest öelda. Mõelge seda põhjalikult. Ootan wastust kas wõi mõni aasta, ja see wastus wõib olla niisugune wõi teistsugune..."

„Waadake kui suuremeelne ja ia teie olete!..“

Taawet läks sellestki mööda.

„Teie kawatseda kellelegi mehele minna.“

„Tahate öelda: kiigi kawatseb mind wõtta? Sii ei ole aga just õige.“

„Sii ei ole õige?“ küsis Taawet salarõõmuga.

„Mind kawatsewad, nagu ma kindlasti tean, mitmed naisest wõtta, mitte üks „kiigi.“

Taawet wahtis talle pahaselt otsa.

„Ja nähtawasti ka teie? Eks ole?“ küsis Olli, wallatult naerdes.

Taawet lõi silmad maha.

„Niid soowiwad ehk ainult teie warandust ja rikkust. Nad ei mõtle tõsiselt, et teid õnnelikust teha.“

„Teie räägite just nagu kõik niid teised. Aga eksite! Nad kõik armastawad mind.“

„Kust teie seda tiate?“

„Muidu kosissid nad minu wanema õe, kis niisamapallu kaasawara saab.“

Taawet ei mõistnud midagi öelda.

Ollit hõigati toa juurest.

„Teie ei anna siis mingisugu lootust?“

„Minu wõi minu õe waranduse pääle?“ salwas neiu ja waatas kärsitult Taaweti otsa.

See lõi lootusetalt käega.

Olli jooksis toa poole.

Taawet puges tähelpanematalt õuest wälja ja hiilis põllupeenart mööda alla.

Madala soo kohal hõljus udupilw. Seljatagant kostis ringmängu wiis:

„Lossiaken oli lahti
Armukene laulis sääl..."

Taawet istus umbjärwe ääres künkal, selg männa tüwe najale nõjatatud, silmad poolkinni, ja kuulas unistades kõrkjate tasast kahisemist.

Ta oli Peetri enesega kaasa kutsunud järwe äärde ilutsema.

Peeter lamas rohu peal, lõug käele toetatud, silmad lõunase päikese eest õlekübaraga warjatud, ja luges ajalehest juttu.

Oli waikne pühapäewane meeleolu, päike walge kui sulast metallist kuul kesklõunas, sinises taewas mõned siidised pilweloorid. Sinakaswalgel järwe klaasisel pinnal mängisid lainekesed läikiwate kaladena, peeglisarnaste kallaste äärest ulatasid sirged tumedad kuused ja haljad lehtpuud latwadega järwe põhja.

Peeter pööras krabinal lehte ja ütles oma harilikul heasüdamlik-asjalikul toonil:

„Sii jutt ei ole nii ilus kui endine. Ennema olid mõned wäga ilusad jutud lehes."

Taaweti silmad lõid elawaks, ta wahtis kuhugile kaugele ja häälel oli kirikukella kõla, mida tuul ühetooniselt ja kurwalt tasa kumisema paneb:

„Oh, mõned jutud on ilusad!.. Sa loed neid ja unetad kõik sii maa pääl... Aga laalud on weel ilusamad... Niid panewad su nagu

helisema ja tõstawad su üles... Kümned kõrrad wõid neid lugeda, nii et pähe jääwad ... Ja siis teene kõrd tuleb sii sulle isiendast meele, loed teda jälle endale piast ette..."

Peeter oli lehe kõrwale pannud, punaste kaantega maispaberi raamatukese ja puust tubakatoosi taskust wõtnud ning käänas näppude wahel paberossi.

„Näitusest ‚Kalewipojast' sii koht," jätkas Taawet:

„Laine weereb laine jälgil,
Wete woode weeretusel
Kiigel kalda kalju wastu,
Lõhkeb wahtus wastu kallast.
Meie elu lainekesed
Weerekawad õhtu wilul
Kõikudelles kalmukünka
Mättamuru waiba alla;
Tähesilmad waatwad taewast,
Kuu waatab kõrgeelta,
Päike paistab rõõmupalgel
Lahkujaida, magajaida."

Peeter puhus suitsu ega lausunud sõnagi.

Pilliroog kahises tasakesti.

Taawet rääkis edasi:

„Kui nõnna wagusi istud ja kuulama jääd... kui metsas kõik wagane on, ladwad kohisewad tasakesti ja pilliroog kõhiseb... Siis nagu hakkass kiigi jutustama... Üks salahääl wõi missi on... sii on änam laalu moodi ja nagu taktis... Ma kuulasin ükskõrd jälle seda

salajat äält ja katsusin üles kirjutada... Ma loen sulle ette kui tahad... Mul ei tule niid sõnad aga sugugi nõnna ilusti kui päris laulikutel."

Taawet wõttis põuetaskust katkenud wahariidest kaantega raamatukese ja hakkas sealt lugema, laulwa ühetoonilise häälega, sõnu rütmiliselt rõhutada katsudes:

„Nii läheb mu elu...

Sääl kõrgel wõlwil üks walge pilweke ujumas on. Ta tõusis säält sinawa metsa tagast ja kadunud teisele serwale warsti ta on.

Las' minna ja kaduda, päikest ta näinud ja rohelist metsa, jõgesid, merd... Las' minna ja kaduda, päikest ta näinud, las' tulla siss üü, sest lõpnud on pääw ja lõpnud on tüü..."

„Siin piass wist olema, „elu tüü," parandas Taawet tasakesti ja jätkas siis lugemist.

„Nii läheb mu elu... Kis nägi mu tõusu; kuid mõni wast märkab mind rändamas ilmas,. kui õhukest pilwekest taewasel teel ja saadab mul kadudes terwisid järel ja pisara walab kui lahkunud olen...

Nii läheb mu elu... Ma nägin ka päikest ja rohelist metsa, ning aasa ja lillesid, sinawat järwe... Ma nägin ka neiude silmis üht pilku, mis põletas aawa mu rinnasse... Nüüd warsti ma läen, jää terwest, jää terwest, mu neiu, mu päike; mu mets, minu aasad ja õitsewad lillid..."

Taaweti kahwatud paled olid õõguma löönud ja kohmetult, silmi üles tõstmata peitis ta raamatu tasku.

Peeter wahtis kõrwale, heasüdamlik naeratus näol ja puhus suitsu. Siis waatas ta kella ja kohmis end istukile.

„Tarwis õege külasse minna neid walgeid tuwikesi waatama, mis kahes parwes lendawad."

„Mis niid on?" küsis Taawet. Aga Peeter ei wastanud waid hakkas minnes tasakesi laulma:

„Ma nägin unes walgeid tuwisid,
Mis kahes parwes lendasid."

Kui Taawet ühel pühapäewal kiriku-õues parajasti argselt ümber waatas, et Wiisaga üheskoos kojupoole minna, seisis ta ees korraga Pärtli Oti uhke ja wananew tütar Klaara.

„Kolliotsa sauna Wiisa läks juba minema. Olen täna ka jala. Kas lähme ühes wõi?" ütles ta Taawetile.

Ta rääkis julgesti, natuke pilkaw toon hääles, ja Taawet oli tema ees kui koolipoiss, arg, kohmetu ja sõnatu. Sellel ilusal, aga wananewal tüdrukul oli meelewald tema üle.

„Ma lähen iameelega... teiega ühes," sai wiimaks Taawet öelda ja punastas oma sõnade pärast.

Siis läksid nad kõrwu, Klaara uhke ja julge kui käskijanna ja Taawet tema kõrwal abitu ja heitunu.

Möödasõitjad teretasid neid tähelpaneliku wiisakusega.

Oli kuum suine päew, tee tolmas, päike kõrwetas roheliste põldusid, mis nurgeliste pa- langutena tee ääres kuni alla sooni lao- tusid.

„Koledad ilmad," ütles Klaara.

„Jah... aga õhtad on ilusad", arwas Taa- wet ja sai isegi aru, et ta rumalust oli öelnud.

„Soo, wõi õhtad on ilusad! Mis neist kasu! Nooja, laulmisest on nad küll ilusad!..."

Siis läksid nad edasi ja Taawet tundis enese weel haledama ja narrima olewat.

„On teil kesa juba küntud?"

Taawet tuletas meele:

„Sulane on mõni päew juba künnud..."

„Tähendab, et isi ei tiagi?"

Siis pöörasid nad maanteelt mööda põllu- peenart alla sohu ja wõtsid wälja ääres jalad lahti.

Kaua wõitles Taawet enesega: kas küsida saapaid enese kätte kanda wõi mitte? On, see wiisakas neiu saapaid ja — sukke! enese kätte küsida? Pika wõitluse järele küsis ta, aga Klaa- ra lõikas lühidalt ja kuiwalt:

„Kost te seda wiisakust olete õppinud?"

Nad astusid lagedal soo karjamaal ühelt paljaksnäritud mättalt teisele, waikides, iseene- ses olles.

Klaaral näis see kerge olewat, aga Taawet otsis jutuainet, otsis, nii et higine oli, ei julge- nud millegagi algust teha. Ta teadis, et põllu- tööst wõi karjakaswatamisest rääkima peaks, aga kartis wääratada.

Klaara algas wiimaks ise:

„Kudas teil tänawu kari on?“

Mis peab ta selle küsimise peale wastama? Peab ta ütlema mitu sarwlooma üldse on? Wõi mitu lehma lüpsmas, mitu ahtrad? Kui palju piima päewas annawad? Ta ei tea neid arwusid kindlasti. Ja kuigi ta teaks, siis kõlaks wastus nii rumalasti:

„Sarwloomi on meil tänawu üheksa, wasikaid kaks, õhwakesi kaks, lehmi wiis, üks aher; läbistikku annawad päewas nii mitu toopi piima.“

Ei, niiwiisi soldati kombel wastamine on wist rumal.

Ta ütleb wiimaks aralt:

„On ka... Läheb korda. Midagi iseäralikku ei ole.“

„Ma ei küsigi, kas midagi iseäralikku on. Wiiejalaga wasikat teil muidugi ei ole. Ma tahtsin teada, kudas lehmade piima-anniga tänawu lugu on.“

„Sii on keskmine, wist keskmine. Mari tiib sellega rohkem tegemist.“

„Kas te's sedagi ei tia kui pallu wõid müia saate...“

„Sii on ka enam naiste oolest olnud...“

„Aga raha, mis wõi iist saadud?... Sii tuleb ometi teie kätte?“

„Jah... seda küll... enamasti.... ei mäleta kõike piast...“

„On teil üles kirjutatud?..“

Taawet tunnistas kui hooletu koolipoiss oma süü üles: ei ole üles kirjutatud, ja tundis enese selle uhke ja walju neiu laitwa pilgu läbi häwitatud olewat.

Tükk aega mindi ühelt mättalt teisele kikerdades edasi, siis küsis jälle Klaara:

„Kudas oma teenijatega ka rahul olete?"

Selle peale oli kerge wastata:

„Olen wäga rahul. Wäga kenad inimesed. Peeter joob natuke, aga muidu wäga kena inimene... Ants ei kõlba hästi põllutööle, ta nii rohkem meistrimiis, tiib üht ja teist..."

„Teil nii suured ehitused iis. Sellest piab aga mehe moodi raha olema! Eks meilgi oless tarwis aita ehitada, aga ei ole nõnnapallu raha."

Taawet waatas uskumatalt Klaara otsa: Pärtli Otil ei ole raha?

„Ja Ants on teil änam uhkuse pärast, nii, adjudandi asemel", noomis Klaara. „Seda Peetert ja Roosit mina ka ei piass. Päewawargad on nad, muud midagi. Aga teie indate neid laaluhääle järele, Peeter lakub. Roosil on ema kolme wersta taga popsi juures... Ei ole kunagi ia teenijaid wõtta, kelle waesed wanemad ligidal... Tingimata kannawad kui kratid kõike wanematele."

Selle peale ei olnud midagi wastata.

Ja kui nad juba karjamaalt üle soo heinamaale madalate põõsaste wahele jõudnud, ütles Klaara pehmemal toonil, nõu andes nagu ema oma saamatule pojale:

„Te piass enesele perenaese wõtma, muidu edasi ei saa... Wõtke Kolliotsa saana Wiisa ära. Ta on mõistlik ja arukas inimene."

„Mispärast just Wiisa?"

„Noh, kui Wiisat wähest piate, siis wõtke Hisu Mai."

Taawet otsis terawat wastust, ei leidnud aga ruttu. Klaara jätkas:

„Mai saab mõistliku kaasawara, ja sii ei ole teele sugugi ülearune. Soowere on jo ia kuhake, aga et teda praeguse aja nõwwete järele sisse sääda, siss tuless senna weel pallu raha sisse panna..."

Siis läksid nende teed lahku, ja Taawet pääsis kui piinapingilt. Ta ei läinud koju; heitis kaasiku alla selili, wahtis taewa poole ja tundis esimest korda selgesti, et niisugusel inimesel ilmas elada ei maksa, kes küsimisse peale wastata ei mõista: kudas tänawu kari ka on? kes ei tea kui kaugel tema kesa künd on ja kellele neiu juhatust ja nõu kohapidamises wõib anda...

Eks olnud see tema, Soowere Taawet, kes talupidamisega terwele wallale eeskuju mõtles anda ja kõigile juhatada, missugust karjatõugu muretseda, kudas piimaproduktisid kõige kasulikumalt turule saata, missugust sõnnikut tarwitada ja nõnda edasi.

Ja nüüd julgeb talle üks neiu emalikult nõu anda:

Wõtke perenaine, muidu kohapidamisega edasi ei saa...

Maksab minusugusel inimesel ilmas elada? Saab niisugune inimene üldse ilmas elada?

Weel samal õhtul kaebas ta Wiisale sireli-põõsa all istudes kõik ära ja küsis siis:

„Maksab minusugusel inimesel üldse ilmas elada?"

Wiisa mõtles natuke mahalööbud silmil ja ütles siis heasüdamlikult naeratades:

„Maksab... Muidugi maksab... Kui aga saab nii ära elada.."

Ja Taawet läks weel raskema südamega koju kui tulnud, mõtet närides ja mõttel kui kurjal koeral närida olles:

„Kui aga saab nii ära elada..."

Wiisa ei tahtnud ometi mulle halba öelda: aga nähtawasti kahtleb temagi; kas nõnda saab ära elada?

Taawet kõndis kui kurwas unenäos koju poole.

Ta ei näinud koidu tõusmist ega kuulnud rukkirääku häält.

Weel mõni pidu, mida Taawet suure hoolega ette walmistas — ja suwi oli mööda.

Need pidud läksid tal kõik enamasti ühte-wiisi. Ta ootas, et teda, laulukoori wõi näite-mängu juhina tähele pandaks ja hinnataks, ta lootis koori kurbade lauludega Oisu Olli kõrki ja kalki südant pehmendada, ootis, et ta wahe-ajal piduplatsil tema juure astub, tugewasti kätt pigistab ja kogu õhtu temaga seltsis kõnnib.

Aga pidu lõpul üksi koju minnes leidis ta isegi, et see lootus rumalatest kõige narrim oli... Hiisu Ollil ei näinud teda meelegi tulewat. Ta tantsis Nuudli rentniku pojaga ja kümne teisega, kõigile ülemeeliku naeratusega otsa waadates ja wist nendegi õhkamiste peale pilkawaid kuterawusi öeldes. Kogu õhtu kõndis Taawet kurwalt rõõmsate piduliste hulgas, ootes, ikka weel ootes, ja läks wiimaks üksi ja mahajäetult minema.

Endist wiisi käis ta Kolliotsa sauna Wiksa pool südant kergitamas, mis Hiisu Olli pärast haige.

Tuli sügis pikkade õhtute ja öödega, tööd põllul said korda, kuigi Peeter laiskles, Ants raskemaist töist kõrwale hoidis ja kodus midagi nokitses.

Taawet rehkendas sissetulekuid, rehkendas neid pääst ja paberil, aga teenijate palkadest jäi wähe järele ja kusagilt ei mõistnud ta summasid elumaja ehitamiseks wälja mõelda.

Sügaw wundament oli aga walmis ja ootas; ümberkaudu teadis igaüks, et tulewal kewadel Soowere toreda elumaja ehitamine peab algama.

Kusagilt pidi see summa tulema, ta ei wõi ometi ilma naeruks jääda!

Jahil käies nägi ta weel wähem linde wõi loomi. Eero oli meeleheitel, kargas lindude järele, tahtis neile järele lennata ja waatas siis meeleheitliku nukrusega hooletu peremehe otsa.

Paaril korral, enamasti öil, otsustas ta Pärtli Oti tütrele kosja minna. Miks oli ta asjata seda wananewat neidu Wiisa ees nii hoolmatalt maha teinud? Mis ütleks temale nüüd Wiisa, mis mõtleks ta temast? Pealegi oleks tema, Taawet, siis täiesti Oti tütre ori, see hakkaks teda kui last igal sammul talutama ja juhatama.

Taawet lükkas oma otsuse esialgul edasi. Ta tegi plaane rahateenimiseks, leidis nad mõnikord ilusad ja haruldased, sai neist ise waimustatud, nägi suuri teenitud summasid ja ehitas waimus uut elumaja.

Aga need plaanid lahkusid harilikult paari päewa pärast, kui pea kainenenud, ja siis ei töötanud nad enam wähematki sisse tuua.

Ainult ühte plaani hakkas ta teostama. Enne jõulu, kui ilus lumetee tuli, läks ta hobuse ja reega linna ega tulnud õhtul, öösel ega teisel päewalgi tagasi.

Mari ja ema said rahutuks, käisid naabritaludeski asjast rääkimas. Seal trööstiti neid ja heideti nalja: Taawet olla wist kaugele sõitnud rikast naist otsima.

Kolmandal päewal saatis Taawet ühe lähedase popsiga linnast sõna — ta tulla alles nädala pärast.

Ta sõitis teise maakonna serwas, kus teda ei tuntud, talust tallu ja ostis linu kokku. Linnas oli ta ühe kaupmehega lepingu teinud ja pidi kaalu pealt head wahekasu saama. Muidugi pidi see wahekasu Taaweti osawusest ja

asjatundmisest olenema. Ta pidi wõimalikult odawasti häid linu ostma.

Juba oli ta rehkendanud, et sel kombel mõne kuuga maja ehitamise raha kokku ajab.

Aga need talumehed olid linu müües wisad tingima ega rutanud müümisega. Nad olid kaugelt wisamad kui Taawet ja maadlesid iga kopiku pärast kas wõi tundide kaupa. Pärisid wahe peal linna uudiseid, rääkisid ise kõigist ilma asjust ja ütlesid siis, et hind ikka nii jääb nagu öeldud, odawamalt ei olla wõimalik müüa.

Taawet tingis ja rehkendas, teenida oli wahepealt wäga wähe. Ostis linad wiimaks siiski ära, maksis käsiraha, ja palus linad linna tuua. Sõitis edasi, magas mõnes talus ööd, maksis öömaja eest ja sõitis hommikul edasi.

Nädala lõpuks oli tal rohkesti linu kokku ostetud.

Kui ta järgmise nädala lõpul kaupmehe juure läks arwet tegema, olid ostetud linad enamasti toodud, aga kaupmees leidis nad halwad olewat, arwas mitme kaalu pealt lubatud hinnast maha, nurises ja nimetas Taawetit asjatundmatuks.

Koju minnes ja mitu õhtut rehkendades, leidis Taawet, et ta kõiges selles äris puhast kahju saanud. Enese ja hobuse waew weel peale selle.

Ta hoidis oma ärireisi ja selle tagajärjed salajas, aga linakaupmees linnas lorises asja wälja. Ta naernud mitme peremehe ees Soo-

were Taawetit, kes enese suureks asjatundjaks kuulutanud, aga treibandi ja austreibandi wahel wahet ei mõista teha.

Wallamajas, kirikuõues wõi pidul Taawetit kohtades nöökasid nüüd teda peremehed:

„Tere ka Taawet, no kudas sii linakaupelemine ka läheb?"

Selles asjas ei tihkanud Taawet Wiisaltki trööstí otsida.

Suweks palkas Taawet ainult ühe sulase, jälle Peetri, kellega ta harjunud oli, nii et selle laiskuski talle armsaks saanud. Tüdruku jättis ta wõtmata. Ta otsustas äärmise kokkuhoidmisega oma majapidamist parandada ja raha hakata koguma. Ostis enesele linnast mitu raamatut, kuhu sissetulekud ja wäljaminekud kirjutada. Ostis isegi raamatupidamise õpetuse ja uuris seda õhtuti. Ta hakkas Mari ja ema käest wõi ja munade üle aru pärima, süüdistas neid isegi munade warjamises ja nõudis, et kõik temale teada antaks, et keegi kopiku eest tema teadmata midagi müüa ei tohi.

Sellest tekkisid suured tülid. Mari hakkas kindlat palka nõudma ja emagi peale toidu ja riiete wäikest rahasummat iga kuu. Kui on arwepidamine, siis olgu, ütlesid nad.

See oli kewadel, mõni päew pärast Jüripäewa, kui Eero ühel hommikul oma kuurist Taawetile wastu ei jooksnud, nagu harilikult.

Taavet hüüdis teda — ei midagi. Taavet läks kuuri juure — see oli tühi. Taavet vilistas ja hõiskas — koera ei tulnud kusagilt. Ei tulnud sel päevalgi.

Taavet päris kõigilt. Keegi ei teadnud koerast muud, kui et teda õhtul viimati olid näinud. Ta jooksnud vabalt ümber, terve ja rõõmus.

Taavet aimas, et siin kellegi käsi tegevuses olnud. Aga ta ei saanud kedagi otsekohe süüdistada.

Läks mõni nädal mööda, Eero jäi jäljetult kadunuks.

Taavet oli trööstimata kurb.

Siis tuli Peeter ühel pühapäeva öösel hilja pool-purjus lakka ja küsis, pimedas heintele heites:

„Oled veel üleval, peremiis?"

„Mis siis?"

„Tahad Eerost teateid?"

„Eerost? Kos ta on?"

„Magab," ütles Peeter raskelt.

„Kuuris? Leidsid üles?!"

„Maa all magab ta."

Taavet kargas istukile:

„Mis sii tähendab?..."

„Puhkab viimast und."

„Räägi selgemalt!"

„Maha lasknuvad teese... Oli teene ilus koer, tark ja mõistlik justkui inime."

„Kis ta maha lasnud?"

„Eks vaendlased ikka."

„Misukesed waendlased?"

„Ehee!... Kõege lähemad inimesed on ikke kõege ullemad waendlased."

„Ma arwasin seda kohe... Mari wõi?"

„Mitte just tema isi, aga tema peidmees."

„Altnonni Aadu wõi?"

„Sii neh."

„Kuradi mõrtsukas! Küll ma talle näitan."

Ja nüüd jutustas Peeter talle lähemalt seda lugu, nagu Aadu seda talle kõrtsilauas purjus peaga lobisenud, muidugi kõwasti keelates Taawetile edasi rääkimast.

Ainult lühidalt kuulis Taawet selle hirmsa sündmuse käiku, tema enese kujutus lõi sellest aga selge pildi.

Oli pime ja pilwes tuuline kewadine öö. Pilwed kihutasid kui nälginud hundid karjas üle kuu, walguse lapid hiilisid waimudena üle maa, mets lainetas, oigas ja ägas.

Kopli metsast tuli see saatan wälja, rada mööda õue wärawasse, kus Mari teda ootas. Aadul oli püss seljas, ja seekord ei läinud nad mitte harilikul kombel Mariga lakka.

Mari läks üksi aida juure, kus koerakuur oli, ja hüüdis tasa, õige tasa: „Eero!"

Eero kargas kuurist wälja ja püüdis wisatud leiwatükid õhust kinni — sel õhtul oli ta söömata jäetud. Kartlikult piilus Mari ümberringi, küürutas maha ja silitas meelitust otsiwa ja lahkust igatsewa koera pead.

Siis paneb Mari talle kett kaelarihma külge.

See kõik on Eerole arusaamatu, aga midagi on ees, ja koer on rõõmu ärewuses: ehk minnakse ometi jahile! Wõib olla, läheb see tema näljutaja täna temaga jahile, ükskõik, peaasi kui metsa mindaks, kus igalpool joowastawad lõhnad!

Eero kargab oma näljutaja najale püsti ja wingub rõõmu pärast. On pime, aga wisatud leiwatükkidest ei lähe siiski ühtki kaduma. Ah, täna ei kanna ta wiha, täna ärkab temas jälle usk inimeste headuse sisse, — isegi see werewaenlane on tema wastu lahke! Inimesed ei ole siiski nii halwad kui arwatakse... Aga kes see on? Kes see wõõras mees on paugutegijaga? Peab ta sellega ühes öösel metsa minema? Igatahes peaks teda enne lähemalt nuusutama. Koguni wõõras ta ei ole, seda lõhna on ta enne kord haistnud. On natuke wastik, aga iga lõhnaga peab pikkamisi harjuma! Paugutegija riist on sel mehel ka seljas. Tuleb siis selle mehega metsa minna? Miks peremees ise ei tule?

Eero nuuksatab paar korda üsna waljusti, Mari lööb talle peoga wastu pead, aga annab siiski weel paar tükki leiba.

Nii imelik on see kõik täna ja nii erakorraline! Ta wõiks ka wõõraga metsa minna, on ju üks ta puha, kelle ees linnu lendu ajad, aga siiski ... miks nad teda wabalt joosta ei lase?

Eero tõmbab keti otsas paar korda siia ja sinna poole ja jääb rahutuks.

Kui selle taga midagi halba pole? Asi on wäga kahtlane.

Nukras meeleolus longib ta wõõra mehe kõrwal kopli metsa poole. Mari jääb koju. Olgu, pole midagi teha, suuremat lusti pole täna õhku nuusutada, aga hulkuda metsa mööda üle mitme päewa on siiski huwitaw, kui pealegi mitu tükki leiba oled ära söönud! Teab, miks peremees täna ei tulnud? On ta haige wõi? Kas tema, Eero, wahest salaja, ilma peremehe teadmata täna metsa ei lähe? Üleüldse on see asi üsna imelik ja segane. Ei saa rahulikult õhku nuusutada. Ja on ka kellegi mood — teda ei lasta metsaski lõast lahti! Ta peab jalgrada mööda selle wõõra kõrwal lontima, ei saa põõsastesse tungida.

Tükk aega lähewad nad kopli metsa mööda, pöörawad siis teerajalt kõrwale, lähewad kraawi serwa mööda padrikusse. Ah, kui siin põõsastes saaks wabalt ümber jooksta, siin on neid lõhnawaid olewusi nii palju! Juba hakkab see lõhn pähe, paneb karglema ja winsklema! Aga lahti teda ei lasta! See on palju hirmsam kui näljaselt kodus kuuris öö otsa uneta lamada. Ta kisub ennast lahti ja kaob kui tuul!

Aga ei, see mees hoiab teda kõwasti, hoiab hoolega, ei meelita ega ole ka kuri. Ja waikne on see wõõras, ei räägi sõnagi. Mis ta peaks mõtlema, head wõi halba? Wist mitte head. Pimedas on nii raske aru saada, walge päewaga näeb ta iga inimese näost selle mõtted

ära; nii kerge on aru saada, kas jalahoopi wõi leiwatükki oodata on.

Nüüd on nad padrikust mööda kraawi perwel hulga maad ära käinud, wõõras pöörab põõsaste wahele ja weab teda enese järele, selg on juba oksilt pritsiwast weest märg, aga see pole siiski nii wastik kui lõa otsas järele sörkimine.

Nad on wäikese lagendiku peale jõudmas; siin on lõhna nii selgesti tunda, üks õhus jooksew loom on lähedal. Ah, kui nüüd korragi lahti saaks ja sellele lähedale wõiks hiilida!

Ta tõmbab kõwasti, aga lõõg on nähtawasti ümber wõõra käe. Ta hakkab kõwasti ja paludes nuutsuma. Pahaselt tõmmatakse ta lähemale, kõrwade taga on walus, raske on wait olla. Sel silmapilgul hüppab lind wurinal lendu. Eero kargab kui hull püsti ja wingub!

Läinud! Ja see lontrus ei wõta püssigi õlalt! Eero nuusutab tagant järele õhku ja wingub haleduse pärast.

Siis lähewad nad edasi mõni samm, üle lageda, kust walge palang kiiresti üle jookseb ja põõsastesse kaob.

Mis see tähendab? Ta seotakse noore kase tüwe külge lõõgapidi kinni! Ei, ei, see on juba nii imelik ja kahtlane. Kui kauaks, mis tarwis? Peremees ei ole seda kunagi teinud! Jäetakse ta siia? Mis temaga teha tahetakse? Teda on wahest löödud, kui ta ülemeelik olnud, aga täna on ta erakorraliselt waikne olnud, ainult selle õhku karganud linnu järele tahtis ta tormata.

Aga kes jõuab siis selle juures külmaks jääda! Ülekohus oleks teda selle eest karistada. Ehk antagu talle siis mõni hoop, aga mis tarwis siia kinni seotakse? Tõepoolest, see wõib juba kõige külmawerelisemagi koera rahutuks teha.

Ta katsub ennast wabastada, aga mitte wäga kõwasti, see wõiks wahest wõõrast pahandada. Lõõg on tugewasti kase tüwe küljes. Ei, see ei ole õige asi, aga midagi pole teha!

Miks ta ometi kodus meeleheitlikult wastu ei pannud, miks ta ei wingunud, miks ta ei haukunud ega hulunud, nii et peremees aida lakas oleks kuulnud! Wist ei tea ta sellest asjast midagi!

Jälle jookseb neist walge palang üle. Nüüd näeb ta selle wõõra nägu, see on otse hirmus. Kellegil pole ta nii hirmsaid mõtteid näol näinud! Ja tuul kannab tema poolt wäga kohutawat lõhna ninna! Midagi hirmsat on tulemas.

Ta kargab paar korda üles ja haugatab meeleheitlikult.

Wõõras on paugutegija seljast wõtnud ja katsub seda.

Ah, missugune hirmus öö, missugune rõhuw, wärinaid sünnitaw halb aimdus! Ümberringi pole muud kuulda kui hirmus tuule mühisemine põõsastes.

Miks ta ometi siia tuli!

Nüüd waatab wõõras tema peale. Miks ta nii hirmsasti waatab? Ja nüüd pöörab ta paugutegija otsa tema poole... Ooo!

Kui wälk käib Eero peast läbi: see inimene tahab teda tappa, tahab teda kindlasti ära tappa! Peremees, kus sa oled! Peremees, mis minuga tehakse, tule päästa mind! Uuu!

Ta karjub, kargleb meeletus hirmus siia ja sinna. Wõõras käratab, pahandab!

Eero jääb wagusi seisma ja piilub wiltu wõõra silmadesse, sealt oma saatust lugeda püüdes. Jälle tõuseb ots tema poole. See on hirmus! See on surm! Asjata on kargleda, asjata huluda! Ta on selle wõõra wõimuses. Sündigu, mis sünnib, pääsmist ei ole, tuleb oodata... Ah, kui hirmus pikk aeg see on! Peremees, miks sa ometi mulle appi ei tule, peremees, sa ei teagi, kus ma olen ja mis minuga tehakse! Peremees!... Uu!

Pauk.

Eero tunneb pistet küljesse, silmapilk kaob kuulmine, silme ees läheb kirjuks, metsikult kargab ta püsti, langeb aga rammetult maha ja hoigab tasa, nukralt:

Peremees! Kus sa oled! Ma suren... Uu!

Weel pauk.

Rinnust käib jälle walus piste läbi. Mõistus kaob. Peremees! kus sa oled! Peremees!.. Uuu!

Ta oli juba teist suwe Altnonni perepoega Aadut Mari juure näinud hiiliwat, aga seda täiesti õe enese asjaks pidanud.

Nüüd aga wahtis ta laupäewa õhtul aias põõsaste wahel lamades, kust teerada metsani näha, haawlitega laetud püss käes.

Hämaras näis noore kaera wäli halli palanguna ja teerajale ilmuw must wäheldase mehe kogu oli selgesti näha. Taawet laskis ta läheneda, laskis üsna enese lähedale tulla, kus kaks kangast pleekisid, mida Mari ära polnud koristanud.

Siis hüüdis ta korraga:

„Wõtke kangawaras kinni!" ja kargas üle aia.

„Seesa paegal, kaabakas! Seesa paegal!"

Aga wõõras jooksis juba kärmesti metsa poole.

„Seesa paegal, ma lasen!"

Wõõras oli juba kopli metsa ääres ja lootis warju pääseda.

Taawet laskis paugu, mis õhtu waikuses kaugetest metsadest mitmekordselt tagasi kostis.

Tõusis kära, terwe pere jooksis kokku, naised hädaldasid, koerad haukusid, Peeter wandus tasakesti oma ette, Mari tungis rusikatega Taaweti kallale. Ta laskis tema peale laeng laengu järele kõige alandawamaid sõimusõnu, leidis sauna Wiisa kohta nimetusi, mis neidu kõige walusamini wõiwad haawata, sõimas siis Krõõta, Peetrit, terwet walla laulukoori, wandus kõik laulukoorid ja näiteseltskonnad maa pealt ära ning tuletas meele kuuris wedelewaid ja roostetawaid masinaid — atru ja äkkeid, mahawisatud raha!

Ta pidi waikima, muusikamehes ei olnud ta sõjameest aimanudki — Taawet haaras tal rinnust kinni ja raputas halastamatult. Aga lahti pääsedes karjus Mari wiimase jõuga, nagu tahaks terwele ilmale seda teada anda:

„Sa oled maailma hulgusest loodud, aga mitte peremehest! Hulgusest oled sa loodud ja sellest sa jääd, seda ütlen ma sulle, sina kaabakas!"

Taaweti käed langesid lõtwadena ripakile, hingeldades ja kogeldades sai ta wiimaks öelda:

„Peeter, sa oled mu teenija, sa piad mu käsku täitma! Pane silmapilk obene ette ja wii tema kraam mu maa pealt ära. Kui üle oja oled saanud, wiska päält maha!"

Ja õe poole pöördes:

„Täna üüsi piad siit kaduma!"

Koerad haukusid weel rahutult, nagu otsiksid tüli süüdlast, ema seisis ristis kätega aia najal ja ohkas:

„Oh Jumal, oh Jumal, mis küll saab!"

Paari tunni pärast tuli Peeter tagasi ja ronis aida lakka. Kuuldes, et Taawet weel ei maga, ütles ta:

„Wiisin kraami Otsa sauna juure. Mari soowis nõnna. Kudas sa jätad üüsi tii pääle!"

„Ja küll, piaasi, et sii ussisugu mu maa päält kadunud on," urises Taawet.

* * *

Mis ta kartnud, see läks tõeks.

Terwe kihelkond rääkis warsti, erutawast uudisest lõbu tundes, Soowere Taaweti hirmsast teost: kudas ta oma lihase õe koledasti läbi peksnud, pikali löönud, jalgadega tallanud ja wiimaks minema kihutanud, ilma riide hilbuta, ilma rahakopikata, ilma palgata, ainult sellepärast, et õde Taaweti armukese, Kolliotsa sauna Wiisa kohta, kelle elukombeid ometi igaüks teada, mõne sõna, mõne õige sõna julgenud öelda.

Nii oli Mari seda paljudele silmi pühkides rääkinud ja wiimane kui sõna pidi õige olema, „nii tõesti kui Jumal taewas", nagu ta ikka juure lisas.

Nüüd sai ka kihelkond teada, missugune Taawet tõepoolest oli. Terwe ilm olla tal armukesi täis, sellepärast ta jannatagi laulukoori ja näiteseltskonnaga, sääl olla iga neiu tema oma.

Taawet olla hulgus, weenus, poolearuga kommejant; ega ta muidu koduski teenijatele laulu ei õpetada, kõiksugu rumalaid raamatuid ja ajalehti lugeda. Kes Soowere peremehe tagumist kambrit kord näeb, see wõib kohe ütelda, et poolhulluga tegemist on!

Need jutud lagunesid laiali nagu päratu koeraoblika lehed igalepoole, katsid warsti terwe kihelkonna. Liialdatult ja moonutatult tulid nad pikkamisi Taaweti kõrwu tagasigi.

Ühel ajal juttudega tuli walla kasakas kutsesedeliga kohtust.

Oksjon! käis Taawetist kui halwaw lendwa läbi. Ja walgel suwepäewal nägi ta waimus tärnidega ametnikka õue sõitwat, kuulis selgesti wasara löökisid, ikka kolm järjestikku, nägi asju ükshaawal wõõraste kätte minewat, kõige esite wiiul ja harmoonium.

Üksinda tagakambris laua ääres seistes, kutseleht wärisewas käes, tundis ta peas hirmu pärast kõik pääseteed segi minewat, ei olnud enam kuhugi põgeneda.

Ühe öö oli ta uneta, teisel õhtul lakka Peetri kõrwale ronides ei suutnud ta enam hirmu üksi kanda ja rääkis asjast sulasele.

„Ta wõib pallugi nõuda, ega's talle nii pallu wälla ei mõsteta..." Ja wähe aja pärast lisas ta tasemini juure: „Ja kuigi mõstetakse, sii Soowere koht on ka ometi midagi wäärt..."

„Aga mul ei ole raha..." ütles Taawet hädaldades ja magas selle öö wäga halwasti.

Kudas ometi see tal meele pole tulnud? Muidugi hirmu ja sellest järgnewa segadusega! Kudas tal ometi meele ei tulnud seda kõige lihtsamat pääseteed! Ajalehe kuulutusest silmi üle lastes nägi ta korraga rida tollipikkuste tähtedega:

Talukoht müüa.

Kudas ta selle nii lihtsa asja unustanud! Kui aga nüüd weel müüa wõib? Asi on juba kohtus...

Õhtul lakas küsis ta Peetrilt:

„Aga kui koht ära müia?" Ta läks seda öeldes häbi pärast kuumaks.

Peeter ei wastanud kohe. Alles natukese aja pärast ütles ta:

„Siss on küll kõege lihtsam... Mudku wanemate kuhast ehk raske lahkuda..."

„Siipsi on... Aga oksjoni puhul tõstetass mind nagu nii siit wälla... Kas aga ostjat leidub?.. Ajalehes ei tahass kuulutada, tii ennast sellega ilmarahwa naerust..."

„Eks minge linna wa' Rähni juure, ta meie nuka miis ja angeldab niisukeste asjadega. Küll ta juhatab ostja..."

„Õige jah, wa' Rähn talitab müüjate ja ostjate kokkujuhatamist... Mina ta juure just minna ei tahass, on teene õege wastik, aga mis tiha..."

Taawet ei läinud weel siiski Rähni juure. Ei saanud nii kergesti kohta müüma minna, nagu oleks tal wakk rukist wõi koorem kartulid tarwis rahaks teha. Peetril oli õigus, isakohta ei ole kerge ära anda. Ta hulkus üksikuis kohtes, käis jahil. Kui palju kaski olid talle üksikult tuttawad, nagu seltsimehed temaga ühes üles kaswanud ja tugewaks saanud. Ta silitas tasa walget tohikut, laskis õla tüwe najale ja kuulatas tasast unistawat sahinat lehtis... Üks pisar langes rohelise sametise samblaga kaetud juurtele. Siis käis ta heinamaal põõsaste wahele, istus warjulisse kohta ja unistas.

Aga nüüd ei olnud unistamiseks aeg... Iga tund wiis kohtupäewale lähemale. See lähenes tõelisuse piltidena.

Põõsaste tagant, teekäänakust, eemalt üle soo paistwa seljandiku warjust, igaltpoolt nägi ta waenlasi lähenewat. Nad tulid hulgana, kõigil tärnidega mütsid peas, nägudel halastamatuse ilme ja selja taga seisab neil ässitades ja kihutades Mari. Hulk rahwast woolab Soowerele kokku, kõik irwitawad Taawetit, nimetawad teda sosistades maailma hulguseks, wõtawad kõik asjad ja lähewad minema. Ta wõib siis kerjama minna — Maril on wist õigus, ta on maailma hulguseks loodud, mitte talu peremeheks.

Ei, ta ei lase seda enesele öelda! Ta on siin, maal, nende igaweste kõhuorjajate seas kõlbmata, sest tema hing ei ela ainult leiwast.

Ta läks, ta ajas, ta kihutas otse linna, Rähni kontori juure, kes ajalehtedes sagedasti kuulutas:

„Ostan ja müün talusid, majasid ja kruntisid. . ."

Aasta kümne eest oli Rähn wallakirjutaja ametist miski segase asja pärast lahti saanud, nüüd arwati ta rikas mees olewat. Ta sõitis talwel maale kirikusse, linnunahka kasuk seljas, sigar suus, karwane müts peas ja kõrged kalossid jalas. Teati, et ta linnas suuresti elada, woorimehega sõita ja joodawat wiina juua.

Wälimuse järele ei äratanud see mehike kadedust: oli kõhnetu, walkjas kikkhabemekene kui luitunud wihakonts lõua otsas, terawate, wesiste, rahutute silmade ümber, mis kui hiired ümber jooksid, tuhanded kortsud,

nina punane, lühikeseks lõigatud juuksed hõredad kui kuiwanud rukkikõrs.

Ta pilutas tükk aega oma poolpimedas kontoris silmi ja waatas Taawettit, siis hüüdis ta:

„Ah nii, wõi sina oled, Soowere Taawet, noh, miks ma su ei tunne! Oled ka linna saanud, eks tehme siis kah liigud!..."

„Mul oli asja natuke..."

„Wõi asja kah. Noh, siis a'ame asja ära, siis tiid nigu nii liigud. Põle kawwa nähnudki su..."

Nad istusid laua ääre, mis kõiksugu paberid ja dokumente täis oli, ja Taawet jutustas oma asja ära.

„Soh, wõi nõwwab kohtuga raha ja sa tahad kuha ära müia! Wäga õige mõte, tuline õige mõte! Ega nüidsel ajal kuhad tuugi änam midagi sisse. Küll ma juba kuha kellelegi sokutan... Siis maksad õele wälla, mis maksa on, ja asi tahe. Ülejäänud raha iist sokutan sulle linnas maja, siis paned jalad seena pääle ja elad kui wanamiis! Ma märgin kuha suuruse ülesse ja asigi tehtud. Siis wõeme minna ja wäikesed liigud tiha..."

Kui nad woorimehe troskale istusid, ütles Rähn julgustawalt:

„Nüid ole üsna mureta, kõik läheb kui lepase reega. Tule nädala, poolteise pärast, siis on ehk ostja kääs."

Nad sõitsid woorimehega mitmest uulitsast läbi, Taawet maksis sõidu eest. Siis läksid

nad kuhugi joogikohta sisse, Rähn teretas üle leti lihawat preilit. Siis hakati napsi wõtma. Mis edasi sündis, sellest oli Taawetil tume aimdus. Oli kõrwu jäänud klaaside kõlin, puhwetipreili ja Rähna räpane naer, teda oli keegi põse pealt oma habemekontsuga suudeldes hõõrunud ja südamesõbraks nimetanud.

Sissesõidu-hoowis ärkas ta natukeseks üles, Teda aidati wankrile ja anti ohjad kätte. Oli juba widewik.

Hiljem öösel leidis ta enese kodus wärawa tagant. Peeter raputas teda tugewasti. Kübar oli kadunud. Wankrist maha ronides kukkus ta käpuli.

Nii läheb inimesega, kes oma isatalu müüma läheb, ütles talle südametunnistus enne uinumist.

Homme laulab ta siin wiimast korda oma kooriga suwepidul.

Taawet peatas soos juhiwitsa otsimisel ja istus samblamättale hallpaju põõsaste wahele.

Nad teawad kõik tema peatsest lahkumisest ja wist tuleb neil wähemalt nüüd tema tegewuse hindamine meele. Homme tulewad nad pidu-aias tema manu; wallawanem Ott pigistab oma paksus lihawas käes tema kõhne sõrmi ja naeratab laialt:

„Noh, Taawet, kas ikke tõest lähäd ära! Ta jo õige küll, ega sii maa elu ole midagi, linnas pallu peenem, isiäranis teiesugusel ini-

mesel, kis walgustud silmaringiga... Aga mis me teeme siis, kui kõik nooremad ja enam aritud inimesed siit ära lähewad! Ehk mõtlete weel järele, saate ehk weel oma otsust muuta. Kõik on juba otsustatud?.. Kahju, tõesti kahju! Noh, lähme istume puhweti, a'ame weel mõne sõna juttu."

Nad lähewad wallawanemaga piduliste ridadest läbi, kõik waatawad neid aukartlikult, neid kahte, walla esimesi mehi. Nüüd alles leiawad nad Taaweti esimese olewat Pärtli Oti kõrwal.

Nendega seltsib weel Kalamäe taat ja mõni teine walla tähtsam ja rikkam, kõik temast wanemad, aga tema on juba noorena nende esimeste seas.

Nad istuwad puhweti määrdunud laua ümber; tähtsate külaliste tulek on mõju awaldanud: walge põllega neiu lendab kui liblik sinna, walge lina laotub lauale, ja Ott annab naeratades käsku keelekaste ja suupiste asjas. Warsti ilmub ka Oti tütar, punane wöö walge piha ümber, pea sirgel kui kuuse ladew. Täna ei ole ta näol wali terawus, ta naeratabki Taawetile ja hindab teda kui tulewast linnaherrat, kelle abikaasale hommikul tolmunud peremehed ja perenaised wankris kartulikoti ja wõipüti otsas istudes „prowwa" ütlewad. Tulgu Taawet neid linnast sagedasti waatama, siin, maal, on jo igaw; elu on nii ühetooniline ja inimesed harimata! Senni oli weel wahetewahel laul ja näitemäng; nüüd aga, kui Taa-

wet läheb, kaowad wist ka need... Nii räägib Pärtli Klaara, ja tema silmist paistab tõsine kahjatsus Taaweti lahkumise pärast.

Aralt ja kadedusega waatawad puhweti tulnud pidulised, tüdrukud, keda poisid limonaadi jooma ja wõileibu sööma kutsunud, kuidas Taawet suurnikkudega lauas istub, tugew ja mureta kui need suurnikudki.

Ja, nad ei mõistnud teda hinnata, kui ta nende seas elas, alles nüüd lähewad neil silmad lahti! Ei hinda me roosisid, kui nende keskel igapäew kõnnime, hindame kapsaidki kõrgemalt; las' jääwad aga ainult kapsad — siis igatsete roosisid ööd ja päewad! Las' kaowad roosid ja kapsad jääwad, ehk ärkab siis teis igatsus ilusa järele. Ja tüdinenud tõprarohust, otsitakse roose ja ollakse õnnelik seda harwagi nähes.

Nii unistas Taawet pajupõõsaste wahel istudes homsest pidust.

Ehk jäägu homme eemale jõukad ja rikkad, Ott oma tütrega ja teised lihawate nägudega wallaisad. Jäägu nemad, ja ta jääb neist nagu seni, nii ka homme eemale. Seal on ta wäikene wägi, truu ja ustaw, tema laulukoor, keda homme wiimane kord juhib wõitluse teel selle igapäewase ahnitsemise ja waimlise tuimuse wastu, mis kõigi nende hingi täidab.

Ta jääb eemale neist suurnikkudest homme kui ennegi ja istub nendega lauda, kes tema kutset kuulnud ja temaga ühes wabadel tundidel kapsaaiast põgenenud roosisid otsima.

Nad kutsuwad ta lauda ja annawad talle aukohta. Looritse Rein, kui ainuke peremees, aga siiski laulja ja näitleja, lausub iseteadwalt ja pühalikult:

„Meie senine juht, esimene seltsimees, olgu täna kui lahkuja meie auwõõras... Kõik on nõus?... Millega siin teid wõimalik on wõõrustada, see ei pea kellelgi puuduma."

Ta kutsub teenija einelaua-neiu ja annab käsku, mis kui nõiasõnad laua roogadega ja jookidega täidawad.

„Nii, meie auline senine juhataja ja seltsimees, minu aulised seltsilised..." tahab ta algada. Aga Taawet palub sõna, waikselt, nagu häbenedes.

„Laud on kuninglikult kaetud; aga nõiasõnade lausuja lubab, et mina weel midagi tuua wõiks käskida. Sest ma soowiks, et meie laud lahku läheks teistest, mis roogade all nõrkewad... Tohin käskida, et toodaks me lauale üks roos?"

Ja salakadedusega hiiliwad need kapsakaswatajad oma laude tagant sinna, kus roos keset lauda punab ja lahkujat südamlikult austatakse.

Ja üks teise järele tõusewad üles need kohmakad poisid, tema lauljad ja näitlejad, lausuwad lahkumiseks pisaratega niisutatud sõnu, ning neidude laugude warjul hiilgawad kastetilgad.

Pärast läheneb aias temale Oisu Olli, pigistab salaja tema kätt, ja kui nad teistest eemale pääsenud, paneb talle punase roosi rinda.

Taawet palub luba teda koju saata, ja nad kaowad enne pidu lõppu kõigile tähelepanematalt. Üksikul metsateel suudleb ta Ollit ja nad wannuwad igawest truudust. Oodaku Olli weel natuke, talwel, kui ilus lumetee, ühel neljapäewa õhtul, kuuleb ta kuljuste kõlinat... See on Taawet, kes teda kosima sõidab...

Nii unistas ta pajupõõsaste wahel padrikus istudes.

See oli wiimane kord siin haljaste kaskedega piiratud rõdul oma truu hulgakesega esineda. Need olid ainukesed, keda ta walitses, kes lauldes enese hinge temale usaldasid ja maast kõrgele tõustes tema käeliigutusist endid juhtida laskisid.

Nende popsitütarde ja sulaste salgakesega walitseb ta ometi mõne silmapilgugi ülbete peremeeste, ihnuste perenaiste ja kõrkide peretütarde üle, kes igal tähtsal pidul esimestes ridades istuwad, põlgliku muigega arglikult rõdule koguwaid lauljaid silmitsewad ja neid pilkawalt hindawad.

Olgu, siis tuleb aga kättemaksu tund, kus ta oma salgakesega kõik selle sajapealise maistes huwides, tuimuses ja meelekõrkuses uppunud hulga waldab, tema wärisema paneb, teda ennast unustama sunnib, temalt tahtejõu rööwib, maast üles tõstab ja kõrgel taewasinas

teda lennutab, pea südant seisma panewalt sügawusse langetades, pea hinge suruwalt kõrgele wisates, pea waiksetel lainetel õõtsutades, pea tormistel woogudel pillutades.

Ta raiub nende paakinud südamesse kustumatud märgid, mida ei saa nad kaotada tahteski. Aeg-ajalt hakkab kuuldud wiis nende hinges helisema, sunnib unustama ja põlgama igapäewsust ja lahkuma maisest. Wiisiga ühes tõuseb nende silme ette pika kaswuga, kõhn, kurwameelse ilmega noormees, kelle pilk alati kauguses wiibib ja hing kõrges uitab. Siis õpiwad nad teda hindama ja jutustawad wanaks jäädes lastele Soowere Taawetist, ainukesest, kellel maisest elust küllalt ei olnud. Emad ümisewad kuuldud wiisisid kuni need lastele pähe jääwad.

Nii maksab ta neile kätte senise lugupidamatuse.

Siin walitseb tema; iga käeliigutust peawad nad walusalt oma hinges tundma; tema määrab iga südame löögi ja nad näewad laulu kuuldes temast ette nõiutud pilta sellest teisest ilusamast ilmast.

Nad on wõidetud, põrmusse heidetud, purustatud. Aga ta ei kanna wiha, ei himusta kättemaksu, waid lendleb nendega ühes seal ülewal walgusemeres ja tunneb rõõmu, et nad ühes temaga ja madalast maast lahkunud wägewail tiiwul kõrgele tõusnud.

Nii unistas Taawet enne laulukooriga esinemist näitelawa taga.

Kui aga laul lõppes ja seljataga nõrk kiiduawalduste kära tõusis, oli ta jälle maa peal ja tiiwuta. Wärisewail jalul kobis ta lauljate järele näitelawalt, põletawaid pilkusid seljas tundes.

Teda ei kutsutud käteplaginaga uuesti lawalegi, kuigi teati, et ta täna wiimast korda esineb.

Ta jäi pilguks peatama, näol kurblik ilme, ja ootas wiimast osawõtte-awaldust wähemalt nendegi poolt, kes aastaid temaga ühes ülewaid silmapilke elanud.

Aga esimene diskandi laulja, Aru Miili, läks läwel ootawa Joora perepojaga rõõmsas ärewuses minema, teised lauljad said sellest sosistamiseks ja naljatamiseks ainet, ja siis astus linnast tulnud „kuulus" näitleja paljasjalgse hulguse ülikonnas lawale ja paelustas oma weiderdamisega kõigi tähelpanu.

Taawetit ei pannud enam keegi tähele Ta läks üksi wälja. Just Aru Miiliga tahaks ta healmeelel kõrwu käia, kui Olli peale wähematki lootust ei ole. Las' näewad nad jälle kõik, et ta popsitütre annet hindab, aga mitte peretütarde rikkust.

Aga popsitütar Miili hindas nähtawasti Joora Mihkli jõukust, lihaw-wärskeid põski ja elawat lobisemist kõrgemalt ja läks sellega.

Taawet hulkus üksi piduplatsil rõõmsa rahwa hulgas, enese mahajäetust ja üksildust häbenedes.

Oli ununenud ühine lend taewa alla, siin maa peal oli kõigil tematagi lõbus wiibida.

Siis seltsis temaga endine sulane Ants.

„Ah, et linna lähete wõi?.. Kahju, wäga kahju! Oleme kohe tublist laalumehest ilma! Ei meeldi änam maal?.. Nojah, esta ole raske ka küll, olgugi, et kuha peremiis olete. Ja sii ilus õõnaaid jäigi pooleli? Jah, kõik ei lähe siin ilmas, nagu inimene tahab... Eino, mis linnaski wiga, olen ise linnas elanud ja tüüd tehnud, küll puutüüd, küll müürissepa tüüd; olin leiwawedaja ja õllewillija. Mis teil nüüd wiga, teil oma rahakopikas, ega musta tüüd pruugi tiha... Wõtate prowwa ja elate ku saks..."

Ants laskis edasi ja teretas lahkesti möödaminejaid peremehi, kes kahte „laulumiist" naeratades waatlesid.

Nemad kahekesi on kogu wallale lõbu walmistajad, Ants enam waimulikkudel talitustel, matustel, ristsetel, laulatustel ja lugemistundidel; tema, Taawet, ilmalikkudel pidudel. Nüüd, kui nad kõrwu käiwad, tekib wõrdlus kõige tuimemaski peas ja igaüks leiab neis sarnasust. Taawetil on piinlik, ta tahaks Antsust lahkuda.

Aga Ants ei lähe eemale. Ta on lugenud inimesega kokku juhtunud ja katsub juhtumist kasutada, räägib ajalehtedest, uutest masinatest, wiimasest maawärisemisest, noore rahwa kõlblusest ja muhamediusuliste mitmenaisepidamisest.

Taawet ei pääse temast muidu kui peab jumalaga jätma ja minekut tegema. On küll weel wara, pidu weel täies hoos ja nooreb inimesed hakkawad alles tujusse sattuma. Nad ei otsi enam, nad on juba igaüks leidnud ja keegi neist ei pane Taawetit tähele, kes üksinda wärawa juures posti najal seisab.

Ta on siin täiesti ülearune, ta wõib minna, tema järele ei tunta siin tarwidust.

Olgu, siis läheb ta jäädawalt.

Wõib olla, tuleb ta kord weel tagasi. — Ta tuleb kord, aga teisiti. Jälle on neil pidu siin aias. Aastad on mööda läinud, ta ei ole enam noor, aga mitte ka wana. Tema-wanused perepojad on juba peremehed ja oma naiste seltsis pidule ilmunud. Praegused peremehed on juba hallid, aga nemadki ei puudu pidult.

Kui pidu algamas ja aias kui mesipuus sumin ja surumine, tõuseb eemal teel tolmupilw, mis tuule kiirul läheneb. Pilwest ilmub nähtawale must läikiw tõld, millel kaks Araabia täkku ees tantsiwad, kaelad rõngas, kõrwad lingus, peened jalad käiwad kui kedrawarred. Aeda kuuldub rataste mürin, kabjaplagin ning kuljuste kõlin... Kuljuste kõlin niisugusel korral küll wist kaugele ei kosta?.. Weel parem oleks wist autos siia sõita?.. See läheneb kiiremini, suurema müriaga ja sarwe pikaldane huikaw hääl kostab kaugemale, on uudsem, äratab tähelpanekut... Olgu siis auto!

Must, läikiw, waskplaatidega ehitud auto läheneb kui tuulispask piduplatsile, tuututab weel

mõni kord ja peatab nõksatades aia wärawa taga. Parajasti helistatakse näitelawal, eesriie tõuseb ja koor seisab juhatajaga seal.

Aga rahwas tormab aiawärawasse, pingid kukuwad tungimisel ümber, mõni saab surumisel kübaranõelast torgata; tõugeldakse, rüseldakse.

Juht lööb autoukse lahti ja hallis reisimantlis sale naine, nägu looriga kaetud, kargab sealt nõtkuwa hüppega maha (Ei, õigem on, kui tema, Taawet, ise eel wälja hüppab, pikk Inglise reisimantel seljas). Ta ulatab daamile käe...

Tormilik käteplagin, mis weiderdajale osaks sai, äratas Taaweti ilusast unistusest. Ta pööras piduplatsile järsku selja ja läks üksinda kojupoole.

See oli siis wiimane pühapäew siin, isatalus. Ei olnud weel hiline sügis, aga loodusel oli juba lahkumise kurblik ilme. Päikese pale oli juba kolletama löönud, tühmenenud, nukker ja eluta.

Taawet kõndis üksinda heinamaa rada mööda, ojakese kaldal. Looklewa musta joonena, pikast heinast ja põõsastest warjatud kallaste wahel, woolas siin kuulmatalt tema lapsepõlwesõber kui üksildase inimese elu, kes oma rõõmud ja mured warjab ja olemasolugi waikimisega warjata katsub.

Wiisa pidi siia tulema, jumalaga jätma. Mis tarwis? Et südames lahkumise walu suurem ja terawam oleks? Inimesed suurendawad ikka ise oma walusid.

Siin pidid nad Soowerel täna wiimast korda kokku saama. Taawet istus oja kaldale niidetud heina kontsudele ja jäi wette wahtima. Mustawas woos oli waewalt jooksmise wirwendust märgata, ainult wesiheina kõrte taha tekkis peentest jugadest palistus ja kobrulehed hõljusid waikselt.

Siis kitkub ta üle kalda wee kohta kumardawast koerputke warrest tüki ja wiskab wette. See peatab silmapilgu ja hakkab siis kiiresti allapoole ruttama. Ah, kui palju kordasid olid nad Wisaga seda mängu mänginud: kumbki wiskab putke tüki wõi lillenupu woosse ja siis wahitakse kaua, kuis need ühes ujuwad. Lähewad lahku, tähendab: ka neil tuleb kord lahku minna. Aga nad ei lähe wabatahtlikult lahku, elu wool kannab nad teine-teisest wägiwaldselt eemale. Kumma nupu woog enne kaldale uhub, see sureb waremini. Mõni kord ei läinud nupud lahku, jäid koguni teine-teise külge kinni ja ujusid nii edasi, kuni üheskoos wiimaks kaldale uhtusid. Siis waatas Taawet Wiisale otsa ja see lõi silmad maha ning jumestas õrnalt. Tähendab: nad saawad teine-teise omaks ja jääwad surmani ühte.

Wiisa tuli, wähe kahwatum kui harilikult, waewalt märgataw kurbuse ilme waikse naeratuse taha warjatud. Ta istus Taaweti kõr-

wale, lükkas walge siidirätiku juukstelt kaela peale ja hakkas küsitellema, kõnelema, ükskõikseist wõi kaugeist asjust, nagu waikimist kartes. Taawet wastas nukralt, waatas wargsi tema järsku otsaesist, ilusate kummis nurkadega ja mõtles iseeneses:

Ta on tugewam kui mina.

„Neljapäewal kolid linna?"

„Reedel."

„Wäga halb pääw."

„Wäga halb pääw."

„On ka kahju?..." Wiisa wõis seda isegi naeratades küsida.

Taawet wastas, suure waewaga suunurkade wärisemist wõites:

„Pole wiga."

„Wiimaks akkad weel kahjatsema?.."

Taawet ei wastanud.

Siis wahtisid nad waikides üle niidetud heinamaa, kus harwad kased roheliscs rüüs liikumatalt seisid, pikki lõtwu lehtis raagusid kui purtskaewu weesorusid maani maha lastes. Kõik olid nende sõbrad, ka see tihe roheline põõsastik seal heinamaa taga, kus nad kord, suudluste wõimalusi otsides, warju olid leidnud, kus nad wäätidena teine-teise ümber mässides meeletuseni olid suudelnud.

Üks linawäsitrik lendas õõtsudes oja kohale, laskus teisel kaldal mättale ja waatas usaldawalt üle jõe. Siis tõusis ta jälle lendu ja kadus nagu lainetel üles ja alla hõljudes kaskede taha.

„Piass linnas ka linawästrikka olema?" küsis Wiisa.

Niisuguste küsimistega tahab ta aja mööda saata, mõtles Taawet.

Siis waikisid nad õige kaua, kuni Wiisa wiimaks õige kainelt küsis:

„Oled sa mõelnud, mis seal linnas ka tegema hakkad?"

„Ma ei tia kui pallu aega jääb, majade juures on tegemist", wastas Taawet, ka asjalik olla katsudes.

„Tüüle sa minna ei pruugi, aga aega sul wist jääb, millega selle mõtled mööda saata?"

„Ah, küll sellest midagi s ä ä l juba leidub. Sääl ei ole kedagi, kis minu tüü üle naerass, ükskõik mis ma tiin. Kui ma sääl kihalikku tüüd ei tii, siss ei naera kiagi mu üle. Ma wõin sääl seda tiha, mis tiha tahan; siin pidin päähwad ja üüd seda tegema, mis teesed tegid, muidu ei peetud mu'st midagi."

„Wõib jo olla, et sul seal tõesti parem on."

Wiisa oli seda wäga õrnalt öelnud, aga ometi mitte oma kahtlust warjata suutnud.

„Sa ei usu,, et mul sääl parem saab olema?" küsis Taawet natuke kurwastatult.

„Oh ei, ma usun ... ja sa usud jo seda isegi..."

Natukese waikimise järele noppis Wiisa rohu seest walge ristikheina nupu.

„Mäletad, kudas me ennem oma saatust katsusime?.."

„Ah ja...“

Ka Taawet noppis nupu ja nad wiskasid need woosse, Wiisa enne, saleda hallist riidest ümbritsetud käewarrega õhus poolringi keerutades, Taawet tema järele. Nii nad ujusid: Taaweti oma wähe maad ees, siis peaaegu kõrwuti, siis jäi Taaweti oma ühe kobrulehe kõrre taha wäheks kinni, peatas, jäi seltsilisest maha, pööris kõrwale ja uhtus warsti kaldasse.

„Näe, ma lähen sinust kaugemale,“ naeris Wiisa, aga ohkas selle peale kurwalt ja lühidalt, tõmbas walge siidirätiku kõwemini kaela ümber ja ütles lõdisedes:

„Külm on!“

„On juba sügis.“

Läks juba jahedaks, päikese pale oli weel kollasem ja kurwem. Nad tõusid üles ja kõndisid pikkamisi mööda lühikest haljaladwalist hädalaheina.

„Sääl ei ole sul enam eenamaad, pehmet samblast jalgealust, neid aljaid kaski ega seda... ruumi“, kõneles Wiisa waikselt.

„Selle iist on sääl inimesed! Sääl on kõik niid inimesed, kis nii ilusad raamatud, luuletused ja jutud kirjutawad, ja sääl on palju neid, kes wahest ei kirjutagi midagi, aga on ometi niisukese ingega... ja nendega wõib sääl kokku puutuda, ei ole kis naerab selle üle, ei ole neid kõrke naabrid. Sääl ei pruugi ma kedagi tundagi, keda ei *taha* tunda...

„Aga saad sa kõiki neid tundma, keda sa tahad tunda?".

„Ma arwan miks nad minu ära piass tõukama, kui neil ing minu ingega sarnane on! Wõib olla, saame sääl ulga niisukesi kokku, asutame päris seltsi omasugustest, kis kõiki ilusaid asju armastawad, laulu, muusikat, luuletusi ja muud, kis südamelikult üks-teisega kõnelewad ja üheskoos tahawad olla..."

„Wõib olla", ütles Wiisa, nagu warjaks hääles oma kahtlust.

„Igatahes leidub sääl teistsugu inimesi kui siin ja sääl ei akka igaüks mu samme luurama ja minu üle naerma, kui ma alatasa leiwajahil ei ole."

„Ja kui sääl ometi nii ei ole kui sa unistad...."

„Sa oled päris alb inimene", ütles Taawet kurwalt. „Sul on nagu tahtmine inimeselt igasugu lootust ära wõtta..."

„Oh ei, ma soowiss ainult, et sa kunagi ennast petetud ei leiass. Sii oless pallu kurwem..."

Nagu trööstiks ja julgustuseks wõttis ta Taaweti käest kinni ja wiis ta ühe tuttawa kase juurest teise juure. Siin oli noore tüwe walgel tohul jaanilaupäewa öö mälestuseks kuupäew ja aasta number lõigatud. Mõlemad jäid puu ette seisatama.

„Jäta jumalaga", ütles Wiisa tasa ega katsunud seekord oma sõnu naeratusega pehmendadagi.

Taawet waatas korraks lehestikku, pööris siis aga näo kõrwale ja warjas pisaraid.

Oli septembrikuu õhtupool, kui Taawet kolme kraami koormaga linna jõudis. Esimesel wankril istus ta emaga wiljakottide otsas. Selja taga laudest puuris winguсid põrsad kurwa jonnakusega ja kukk tõreles aeg-ajalt kurjasti, kui kära lähedal suureks läks.

Kaks teist koormat olid suured ja kõrged, katkiste roguskitega kaetud ja köitega tihedalt kinni mässitud.

Läbi roguski sirutasid toolid, lauad ja woodid oma määrdunud jalgu wälja, ripnes kõiksugu wiletsust. Oli kuiw, tuuline ilm, päikese haiglaselt-kollane, wäsinud nägu õhukese wahakarwa pilweloori taga. Linnas oli sügisene tihaw elu alganud.

Ühest suurest uulitsast, mis keskinna wiis, tuli läbi minna.

Juba algul kihutasid kaks autod, hallid, seakujulised, hirmsasti röökides, haisewat suitsuning tolmupilwe taha jättes, neile wastu ja tulise ajuga mööda. Hobused koormate ees jäid hirmunult seisma, katsusid püstigi ajada, aga langesid wäsinult jalule ja saatsid kohkunud pilkudega ja kõrwu lingutades ennenägemata koletisi.

Pikkamisi weeresid koormad edasi, otsekui põrgule lähemale. Liikumine läks ikka elawamaks, kära suuremaks, tolm ja suits paksemaks.

Trammai wagun läheneb tumeda müriuaga kella kõlistades, hobuste kabjad plagisesid kiwide wastu, piimamees tühjade plekknõudega sõitis hirmsa tärinaga mööda, raudlati koorma kärin käis luust ja üdist läbi. Autod aina lendasid wankrite wahelt läbi, wilistades, uikades, röökides ja pasundades. Suured mustad prillid ees, müts silmile tõmmatud, kihutas mees ragimal mototsikletil hulljulge kiirusega autode ja wankrite wahel.

Taawet kartis igaltpoolt pääleajamist, peatas hobust, tõmbas siia poole ja sinna poole kõrwale, sai sõimata ja wanduda. Ema istus kokkuwajunult, silmad poolkinni kui unenäos, jõuetu kõige selle liikumise imetlemiseks, wäsinud hirmugi tundmiseks, näol üskõikne tuimus ja lootusetus.

Wiimaks pöörsid nad pääuulitsalt kõrwale, pääsesid liikumise wooluft, jõudsid mitme käänaku järele pärale.

Kollase kahekordse puumaja ees, mille seinad wihmast luitunud, peatasid kraamikoormad. Akendest wahtisid naised, paljasjalgsed lapsed piirasid silmapilk tulijad ümber, möödaminejad alewiku elanikud seisatasid ja hindasid kolijaid ja kola.

Koormate järele walgus lastekari hoowi, sinna kogusid ka majast naised kasimata nägudega, määrdunud hilbud lohakate liikmete pääl rippumas. Tuli weel poissa üleannetute silmadega, lotid kuklasse tõugatud, paberossid näos, käed püksitaskus.

Wahiti koormaid, aga et need weel kaetud olid, siis maalttulnute kodukoetud, pakse, kortsudesse tõmbunud riideid, ema triibulist undrukut ja kollaseid pastlaid.

„Matsid!" tähendas üks jõmsikas põlglikult. Teised hakkasid põrsaid narritama, tõstsid siit ja säält natuke roguski äärt ja irwitasid wana kola nähes.

Taawet oleks neile häämeelega piitsaga tõmmanud.

Paari üürilise abil hakati asju majasse kandma, teisele korrale.

Ümberolijad hindasid hoolega iga koormalt mahawõetud asja ja tegid arwustawaid märkusi.

„Mis sest rämpsust kauge maa tagant linna oli wedada, kas siit paremat ei saa," ütles keegi.

„Miks ei saa, kui aga seda wa' nodi on..."

„Wõi rikas mees siia alewiurkasse maja hakab ostma."

„Wist mõni pankrotti jäänud peremees maalt."

Lõbusat meeleolu sünnitas ümberolijate seas wokk, mis koorma otsast lahti pääses, maha kukkus ja õige raskesti wigastada sai.

„Matsi jalgratas!" hüüdis üks poistest ja terwe kari hakkas kõwasti naerma.

Ema tuli trepist alla, wõttis wiga saanud woki õrnalt sülle ja kandis ise sisse.

„Nä, klawer ka teistel!" ütles üks naistest.

„See jo orel wõi härmonikum," arwas keegi wanamees.

„Waat wiimati on uus peremees mõni „wend" wõi „lugeja" weel...."

„Kes neid teab..."

Taawet kuulis kõike seda, ei wastanud poole sõnagagi.

Kaks tuba ja köök olid kui wanakraami kauplus kalusid hunnikus täis.

Taawet istus jõuetult raamatukasti serwal, hinges surmaw tüdimus, nukrus ja mahajäetu tundmus. Silmapilguks lendas kujutusest pilt läbi: rohelised heinamaad, kus pruunikajumega kastehein waikse tuule käes lainetas, nagu jookseksid madalad pruuniseljaga loomad nobedasti ja kuulmatalt üle heina; siis haljad põllulapid, mets ja järw, milles puud latwapidi kaswasid ja pilwed pikkamisi põhja mööda ujusid.

Üks pisar langes palgele, jooksis sealt kiiresti alla ja sadas põranda paksu tolmu sisse. Kas see kõik üks unenägu ei ole wõi ilmne unistus?! Eks ole tal ometi weel alles kodu, isamaja, heinamaad, wäljad, mets ja umbjärw? Aga miks ei näe ta siin ühtki märki kodutalust?

Ema oli koridoris juba naabrinaisega tutwust sobinud ja kaebas tasa, nutuselt:

„Ära andis isa kuha; küll keelasime... Ilus kuhake oli, metsa sees, ilusad eenamaad, wäljad ja mets... Ära müis kõik ja tuli siia... kiwide otsa... Oleks lasnud mindki wanainimest sääl rahus surra!.."

Taawet kargas üles, näitas kuhugi kellegile rusikat ja hüüdis mahasurutud häälel:

„Araneetud!"

Wäljas aga käratses poisikeste-kari, üks laps karjus koridoris koledasti, ema lubas talle hirmsasti tappa anda, ja seinataga wandus töölt tulnud mees naist ning pildus midagi kolinal.

Kahe-kolme päewa pärast oli uus kodu, mis aga weel sugugi kodune ei tundunud, korda seatud. See tundus Taawetile esialgul wangikojana. Oli enne poole wersta kaugusel ümberringi oma maa, kuhu wõõra jalg harwa astus, kus ta ennast piiramata walitsejana tundis, siis oli nüüd kodu piir mõne sülla kitsuseks koondunud. Ei saanud silmapilkugi-tunda ennast wõõrastest inimestest täiesti wabana. Koridorist kuuldi alatasa samme ja seinatagant rääkimist, uulitsalt kostis kära, poisikesed wiskasid mõnikord palliga ja kiwikestega wastu seina, möödasõitjate wankrite kärin mattis wahel tasase kõne, toast wälja astujat saatsid uudishimulikud pilgud ja sosistamine.

Ei olnud siin enam kohta, kus wälja minnes üksinda rahulikult oleks saanud olla ja unistada. Sada sammu oli maal minna, siis wõis metsa all, warjul inimeste pilkude eest, pikali olles unistustele anduda wõi raamatut lugeda!

Taawet pani õhtu eel uuemad riided selga ja läks linna waatama. Linna äärest wabrikust woolas nõgiste ja tahmaste nägudega, määrdunud riietega tööliste jõgi talle wastu. Ühed nen-

dest walgusid lähemasse õllepoodi, teised ruttasid pool-lagunenud jalatsid järele wedades edasi, kadusid haisewatesse hoowidesse ja wanadusest kössi wajunud majadesse.

Taawet tundis nende eest hirmu, hoidis kõrwale ja wõrdles neid tahtmatalt maa sulastega. Need inimesed siin olid maa teenijate kõrwal kui linna hall ja tolmune uulits halja metsatee kõrwal.

Taawet lähenes kesklinnale. Liikumine läks elawamaks, kära suuremaks, tolm tihenes ja õhk muutus raskemaks. Ta põikles wastutulijate eest hoolega kõrwale, aga jäi neile weel enam ette. Ülikonnad läksid toredamaks, daamide näod jumekamaks, pilgud, mis tema peale heideti, kui ta ette juhtus jääma, põlglikumaks.

Keskuulitsal oli sõiduriistade mürin ja ragin, aga sinna ei olnud kohmetul käijal aega waadatagi. Ei saanud ta mahti ka toredaid waateaknaid silmitseda.

Taawet tundis enese merel olewat, kus ta oma lootsikut lainetes peab juhtima, mis teda iga silmapilk siia ja sinna poole pillutawad. Ta oli warsti wäsinud, jäi ühe wärawa wõlwi alla taganedes seisma, wahtis tükk aega tülpinud pilgul möödawoolawat wõõrast rahwahulka ja tundis eneses igatsust tuttawa, läheda inimese järele. Aga ei olnud pääle ema terwes linnas, terwes selles rahwameres ühtki, kelle juure wäheks ajaks toetust ja julgustust otsima minna oleks wõinud. Aga emagi juurest ei ole ta seda kunagi otsinud.

Pikkamisi hakkas ta kojupoole minema. Kor-

raga tuli talle Rähn meele. Ometi on tal siin üks inimene! Õige, see maakler Rähn, kes talle maja kaela määris! See on ju ikkagi oma nurga mees! Miks mitte Rähni poole minna!

Taawet wõttis woorimehe, et teda kergemini leida. Kusagil kitsas, mustas kesklinna uulitsas, kus majad kahelt poolt pääle ähwardasid langeda, pikast koridorist läbi minna, oli Rähni kirjatööde ja wahetalituse kontor.

Laua pääl laiali wajunud paberihunniku otsas oli must painutatud puust wiiulikast, tuba oli hämar ja wõigas. Eesriide tagant tuli Rähni paljas ots ja punane nina kollaka lõuahabemega nähtawale. Tuhandetest kortsudest nagu kiirtest piiratud silmad olid pilukil. Külmalt ja kuiwalt wõttis ta terwise wastu ja küsis ametlikult: „Mis iad kuulta?" (Murrak ei olnud tal linnas weel kadunud.)

Siis aga tundis ta järsku Taaweti ära, kollane nägu tõmbus tuhandeks kortsuks ja rõõmsalt hüüdis ta:

„Aa, semlak! No wat, sii on ilus, et mu waatama tulid! Astu lähemale, siia kardina taha..."

Ta pani käe Taawetile piha ümber ja tõmbas enesega seltsis kardina taha. Sääl oli wäike toake, märjal laual õllepudelid ja klaasid. Laua otsas istus mees, kelle nägu hämaras raske näha.

„Minu sõber Paabo," tutwustas Rähn.

„Istu tooli pääle, teeme mõne tipsu. Sa nüüd uwwes majas, uwwe korteri liigud ongi wist tegemata. No ega sa meele neid tegemata jäta... Säh, wiska..."

Ta lükkas õlleklaasi, milles walge wedelik oli, Taaweti ette. See rüüpas wastu tahtmist lonksu, tõmbas näo hirmsasti kortsu, pigistas silmad kinni ja haaras luksatades hinge.

„Sa jo nagu rinnalaps, ei kannata suutäitki wälla! Säh, ammusta worsti pääle!"

Taldriku pääl wedelesid räbaldanud worsti käärud. Taawet pistis silmi kinni pigistades tüki suhu.

„Wõta klaas õlut pääle, ole mehest!"

Taawet rüüpas märga lauda mööda ettelükatud klaasist lonksu.

„Ära sa, Paabo, kõrda kinni pia! Lase käia!"

Paabo tegi seda asja palju põhjalikumalt, lõi õlleklaasi, mis pooleni walge wiinaga täidetud, suu pääl kummuli ja pistis tüki worsti pääle.

„Oot', ma panen küünla põlema," ütles Rähn, „muidu ei nää, mis joome."

„Kas see ükstapuha ei ole: wiin alla ja õlu pääle wõi ümberpöördult," arwas Paabo ja wiskas klaasi õlut suu pääl ühe nõksuga kummuli.

Rähn tuli teisest toast küünlaga, mis õllepudeli kaela sisse pistetud.

Paabo tõusis üles ja katsus laulu ümisedes wäikses ruumis edasi-tagasi käia.

„Sii o minu abiline, aitab mul kirjutada ja tõlkida. Ta karskuseseltsis näitleja ja wiiulimängija. Ühesõnaga: kunstnik!" seletas Rähn.

Siis wõttis ta klaasi ja hüüdis waimustatult:

„Hei, oleme rõõmsad! pagana päralt! Mängi üks wägew tükk, Paabo! Prosit, wennad! Saab terwe!"

Taawet istus kohmetult laua ääres, käed põlwedel; jalgades ja sisemuses imelik nõrkus. Ta piilus salaja Paabo poole: selle nägu ei wõtnud wähemagi liigutusega Rähni meeleawaldusest osa.

„Ei, nii ei saa meeleolu," pahandas Rähn käratsedes. „Laseme weel õlut tuwwa ja ühe sorokohwka! Paneme raha kokku."

Ta wiskas hõberaha lauale.

Paabo pistis käe westitaskusse, wõttis säält paar waskraha ja ütles tõsiselt:

„Rohkem ei ole üleüldse!"

„Pole waja, ma panen juba isi," ütles Taawet, enese selle mehe ees süüdlasena tundes.

„Õige, sul jo liigud tiha!" hüüdis Rähn talle õlale patsutades.

Nad istusid troskale ja sõitsid Rähni juhatusel läbi uulitsate. Paabo jorutas laulu ja Rähn hirnus ja huikas ajuti. Mindi kuhugi restoraani.

Siin, elektrist walgustatud toas, sai Taawet Paabot lähemalt waadelda.

Ta oli pikk, kõhn, kuiwetu, nagu lehetu, raagus puu; nagu puu, mis kiwisele pinnale istutatud, kus juured tallatakse, kus niiskus puudub, kuhu päike ei paista.

Süsimustad käharad higist wettinud juuksesalgud langesid ilusale järsule otsaesisele. Näo musklite ja luie pääle näis wahakarwa nahk tõmmatud olewat, silmade teraw, wäsinud pilk liikus mehaaniliselt, huuled olid wärwita, mustad wurrud ja wäike tutthabe nagu külge kleebitud. Üksikud pale osad näisid nagu mehaaniliselt üksteise küljes olewat; see, mis kõike üheks terweks ühendab, oli

kadunud. Niina oli klassikaliselt wähem, aga õigejooneline, andis ühes peenete joontega näole suursuguse ilme, mida õigete mustade kulmude peal järsult tõusew otsaesine suurendada aitas.

Tal olid läikiwate säärtega paigatud saapad jalas, peenest riidest, aga karwendawate käikste äärtega ja läikiwate küünarnukkidega kuub seljas, määrdunud paberist krae kaelas ja paberist rinnaesine murdunud. Siidist wärwiline kunstniku kaelaside oli katkine, aga ilusasti sõlme tõmmatud.

Ta istus laua ääre, silitas käega õrnalt üle lumiwalge wärskelt pestud lina, laskis silmad käia üle walge neitsiliku lae ning seinte, ja õnneliku naeratuse jume helkis silmades, nagu lapsel, kes harwa ema palet saab silitada.

„Natuke teistsugune kui Rähni juures wõi minu kodus,“ ütles ta siis ja Taawet nägi huuli tõmbuwat, kas tagasihoitud nutuhoo wõi rõõmu ärewuses.

Rähn jäi asjalikuks.

„Tuleb kohe midagi wälla kärkida, muidu piawad meid nällakoidest. Taawet, akka pääle. Ohtasöök, wein, konjak ja õlu olgu alguseft kohe...“

Ja kui kelner kolm wahutawa õllega kõrget klaasi lauale oli pannud, hüüdis Rähn otse joowastuse liigutuses:

„Meie armsa noore sõbra aust. Olgu talle linna uulits kerge!“

Tühjendati hooga esimesed klaasid. Siis langesid mõlemad linnalased otse kirglislelt konjaki ja söökide kallale, ainult lühikesi tähendusi aegajalt tehes.

Taawet jäi moepärast kaasajoomisestki warsti nõrgaks. Aga hää oli tal olla, ta tundis enese sõprade keskel, sallis Rähni kaelustust ja tundis häädmeelt Paabo sõbralikust naeratusest.

Siis kadus Rähn tuikudes, leidis leti ääres warsti sõbra ja hakkas seda kaelustama.

Paabo tuju oli hiilgaw. Ta ei olnud enam kuiw puu, ta jooksis waimukuse ja terawmeele mahla, õitses ja sätendas.

„Nii, noor puu, ajage juuri! ajage sügawale juured linna kiwisesse pinnasse! Noor puu nõuab kastmist, prosit!...“

„Kuidas teie eneste juurtega lugu on?“ küsis Taawet seltsilise sõbralikkuse pärast õnnelik.

„Minul?... Eh, joome weel enne üks klaas. ... Mina ajasin juured liiga laial, mitte sügawale... Pagan teab! oled ka nii saamatu ja kergemeelne. Siin solgirenn, sääl solgirenn, ajad siia poole juure ja sinna poole juure, aga need rennid kuiwawad nii kiiresti...“

„Teist oleks ehk suur wiiulikunstnik wõinud saada...“ tähendas Taawet.

Paabo pani tühja weinipudeli wiiulina õlale, laskis pahema käe pikad nõtked sõrmed nobedasti üles ja alla joosta, lõi silmad jumalikka helisid kuulates lakke, tegi parema käega saledaid poognatõmbeid ja laulis:

„Taadiridi-ritataa, ritata. Taadiridi-ritataa...“

Näkku ning unistawalt üles waatawatesse silmadesse lõi korraga kramplik walutõmme, silmast weeres üks pisar. Sellest häbi tundes wõttis

ta „wiiuli" õla päält, lükkas käega üle näo ja kallas weini klaasi. See kord jõi ta üksi, nagu ainult kurbuse hoo waigistuseks.

„Paljugi mis inimesest saada oleks wõinud, aga ei ole saanud — lepime sellega."

„Kas saate sellega leppida?" küsis Taawet.

„Kas teie ei saa leppida?" küsis Paabo omakord.

„Mina... ei lepi sellega..."

„Ei lepi!" Paabo hakkas wäga kõwasti naerma.

„Ja mis siis teete wõi mis teha mõtlete?"

„Ma tahan... püida... edasi püida... millekski saada, weel..." kogeles Taawet.

„Weel! Ehehehe̋h! Millekski weel saada! Rähn ütles, et teie lihtne talupoiss olla, hää pääga, aga ikkagi talupoiss, kellel linnas wäike majake... Ja kelleks mõtlete saada? Miljonäriks wõi ministriks?... Ma loen teie näost, teie olete saamatu talupoiss, mitte rumal ega kelm, aga... et teist weel midagi saab, jumala pärast ärge petke ennast, noor inimene! Minust oleks wõinud palju saada, aga kui ei ole saanud, siis wähemalt ei peta ma ennast enam walelootustega. Parem otsime trööstï klaasist!"

Ta tõstis konjakiklaasi ja jõi tühjaks.

Rähn tuli nõtkuwatel jalgadel ja lällutades leti poolt.

„Waat, sääl on mees, kes linnas hukka pole läinud," ütles Paabo, nii et Rähn kuulda wõis.

„Kis on ukka lähnud? Isi oled ukka lähnud. ...Mina oolen miis... Mul on kolm maja, kas tiad! Aga mis sul konnal on?"

Paabo ei pilgutanud silmagi, kallas kolm klaasi täis ja kõik jõid.

„Waata, mõne aasta pärast on mul maal mõis," hooples Rähn, „ja ma sõidan ainult kahehobuse tõllas linna."

Ta istus Taaweti kõrwale, kaelustas teda ja suudles, siis joodi jälle ja warsti olid nad nõnda elustatud, et kõik korraga rääkisid.

Kelner äratas nad wiimaks, tuletas hilist aega ja arwet meele.

Rähn hakkas midagi edasijoomisest rääkima, aga Taawet oli kindlasti wastu. Ta teadis, et tema arwel edasi tahetakse minna.

Arwe tuligi temal maksta. Et tal raha nõnda palju kaasas polnud, laenas ta Rähnilt.

Uulitsa nurgal suudeldi weel kord ja siis tuikus Taawet üksinda läbi pimedate uulitsate kojupoole. Suur summa, mis ta raiskanud, waewas südant, aga weel enam Paabo irwitus: „Teie loodate weel millekski saada!"

Nii oli siis elu siin alganud! Siin, kus alles inimese elu pidi algama! Kus inimesi pidi leiduma, kes temale kohased sõpradeks! Kus tegewust pidi leiduma, mis rahuldaks ja õnnestaks.

Päewad ja nädalad olid igawad ja tundusid tühistena. Ei olnud mingit kindlat tegewust, ainult wäikesi talitusi ja sekeldusi maja juures. Aega jäi järele, aga sellega ei mõistnud ta midagi pääle hakata. Luges ajalehti, juhuslikke raamatuid, käis linnas kõndimas, aga heitis õhtul rahuldamatult woodisse ja tegi ööseti igasugu ka-

watsusi. Inimesed olid siin kõik wõõrad ja kuidagi ei mõistnud ta sõpru otsima hakata.

Mingi suur töö ja tähtis tegewus pidi siin algama; ta kawatses seda igal ööl, aga öine kawatsus tundus hommikul kõlbmatuna ja naeruwäärilise unistusena. Wiimaks tuli talle midagi ajalehe juhtkirja lugedes meele.

Kuidas sääl kõneldi! Kui wälgukiri mustawal öisel taewal, nii heledad olid need sõnad tuhmil ja unisel igapäewsuse põhjal. Eneseohwerdus, kõrge kõlblus, isamaa armastus, suured teod, töö, raugemata töö — need ja paljud teised sarnased sõnad sähwisid kui wälgud hingest läbi, mis wäikeste murekeste öösse uinunud. Need sõnad pidid kõiki äratama, kõiki kihutama suurele tööle. Ükski ei tohi jääda eemale, ükski ei tohi leige olla, keegi ei ole ülearune, kõigile jätkub tööd, igaühele tegewust! Nii oli juhtkirjas öeldud.

Taaweti hinges läks wiimaks midagi selgeks: Siin on mind tarwis! Siin on ka minu koht, nende meeste seas! Küllap need mulle ütlewad, mis tegema pean! Siin on inimesed, missuguseid ma eluaeg igatsenud! Neile olen ma kohane seltsiline!

Ta nägi enese waimus nende meeste seas: suures kõrges hämaras toas istuwad nad laia laua ümber, tõsised, peaaegu pühalikud. Nad kõnelewad waikselt ja nagu laul kõlab nende jutt oma rahwa minewiku sündmustest, praegusest elust ja suurest tulewikust. Kuu on üles tõusnud, hõbedase walguse längus sammas käändub pikkamisi tuppa, meeste kahwatud näod on weel püha-

likumad ja nende jutud kangelaselikumad. Tema istub nende seas, armastus ühise asja wastu ja armastuse suurus teeb ta nende wääriliseks, nad wõtawad tema kui wenna rõõmuga eneste hulka.

Siis hakkab keegi neist tasa laulu ümisema, teised tulewad kaasa, laul tõuseb kui lähenewa tormi kohin ja tõstab wägewas hoos nende hinged taewa alla!

Siit alles algab temal õige elu!

Tal oli palju hinge pääle kogunud: arwamisi ilmast ja elust, ettepanekuid ja plaanisid ilmaelu parandusiks, kõlblisi ja isegi kunstilisi märkusi (wiimased käisid küll peaasjalikult laulu- ja muusikakooride ettekannete kohta).

Ühel õhtul istus ta maha, rikkus mitu puhast poognat, sattus aga peagi õigesse hoogu, kallas kõik põhjani wälja, mis tal hinge pääle kogunud, ja lisas weel palju sõnu isamaa armastusest ja ennastsalgawast ning -ohwerdawast tööst juure. Ta kirjutas poole ööni ja heitis siis rahuldatult magama.

Teine päew luges ta kirjutuse üle, parandas mõned wead ja wiis käsikirja, mitme ümbriku sisse mähitult, toimetuse ukse juure ning laskis wargsi kasti, kui keegi möödaminejaist teda tähele ei pannud.

Siis ootas ta igal õhtul lehte, waatas mitu kord ukse taha, kas juba midagi käeraua wahel ei ole, pani lambigi aegsasti põlema, ja kui siis wii-

maks leht tuli, awas ta selle wärisewail sõrmil, laskis silmad nobedasti üle päälkirjade lennata ja peatas lõpuks kirjawastustes. Aga tema kirjatükki ei ilmunud ega antud wastustki.

Ootusepõnewus kaswas iga päewaga, kuni paari nädala pärast ta enam kannatada ei suutnud ja toimetusse läks.

Ta palus peatoimetaja enese jutule pääsemist ega öelnud, mis tal asja on.

Ta nägi seda meest esimest korda, kellest ta nii palju oli kuulnud, ja ärewuse wärinad käisid üle ihu. Põrmu kübemekesena tundis ta enese suure kalju kõrwal, rohukõrrena kõrge tamme kõrwal olewat.

Kui kuningas lihtsais rõiwis juhtuks teel talupoisiga kokku, kardaks see tema palet nähes ja läheneks wärisewail põlwil? Ehk talutüdruk kohtaks printsessi metsas omasuguse ehetes, tunneks ta enese armetuna ja wiletsana? Kui Taawet oleks seda meest näinud oma maja wärawal, ta oleks temaga rääkinud, hoolimata oma argusest, häbelikkusest ja tagasihoidlikkusest, kui omasuguse wõõraga.

Aga nüüd käis kuulsus eeli ja takistas nägemast toimetajat nagu ta oli.

Taawet nimetas kogeledes ja higiseks minnes paari nädala eest saadetud käsikirja ja toetas argselt pakutud toolile.

Toimetaja nikutas pead, wõttis riiulilt käsikirja ja ulatas Taawetile, lahkumist oodates. Aga Taawet ei lahkunud. Ta tundis isearalikku tarwidust sellele mehele pihtida oma kahtlused ja

asjatud otsimised; tundis tahtmist oma nõrkust täielikult paljastada selle mehe ees, kes tema armetuse üle siiski ei naera ja temale wist wõib koha näidata suures isamaaliku töö sõjawäes. Silmi üles tõstmata algas ta (toimetaja palus teda istuda):

„Ma tulin iljuti maalt... Ostsin maja... Nii et ülespidamine kudagi kindlustud on, aga sellest ei ole nagu küllalt... Sii ei rahulda mind kaugeltki. Tahaks midagi tiha, midagi seltskonna kasust, mingisugust rahwatüüd (See sõna, lehest laenatud, käis palawuse hoona Taawetist enesest läbi)... Ei tea aga, kost pääle oleks akata ja mida just tiha. Selles asjas olekski teie käääst nõu ja juhatust palunud, sest et teie siin kõike juhite... Tahaks oma jõudu ohwerdada isamaa kasust..."

„Missugune haridus teil on?" küsis toimetaja.

„Külakoolis käisin... Pärast olen natuke ise õppinud ja lugenud..."

„Raske on teile juhatust anda... Lugesin teie käsikirja läbi. Teie mõtetel puudub tarwilik selgus... On häid soowe ja ilusaid plaane, millest wälja paistab, et autor... tüki kirjutaja elu pääle tõsiselt waatab, aga meie aja kohta on nad liig... naiiwsed... lapsikud... Meie ajal peab neid küsimusi enam teaduslisell põhjendama... Mul ei ole põhjust oma arwamist warjata, sellepärast ütlen otsekohesell, et teil tarwilik haridus puudub sarnaste küsimuste käsitamiseks... Ühesõnaga, teil puudub haridus waimlise töö tegemiseks."

Ta ütles seda tõsiselt, nagu kurba kohut täites.

„Mul teda pallu tõesti ei ole," ütles Taawet waikselt.

„On teil enesel kalduwusi mingisuguse tegewuse poole?"

„Ma tahaks ikke enam ühte waimutüüd tiha... Kõik sii äriline jändamine ja leewajaht on mulle wastik, ma ei pia sest midagi..."

„Waimutöö jaoks on teil wäike haridus, nagu ma ütlesin. Teie waade ärielu pääle aga täiesti ekslik. Rahwamajandusline edenemine ei ole tähtsuseta. Teie harridusega wõiks mõnel tööstuse wõi äri alal kasulik olla. Wõiksite midagi käsitöö wõi tööstuse alal kas wõi wäiksel wiisil ette wõtta ja aegamööda suurendada ning laiendada. ...Siinsetes tähtsamates seltsides wõiksite ka jõudu ja oskamist mööda kaasa aidata..."

Taawet tõusis üles, oli selge, et toimetaja jutu lõpetanud. Jaheda tõsidusega waatas ta lahkuja otsa ja surus kuiwalt tema kätt.

Kuidas ta seda enne ei mõistnud! Üks wõõras pidi oma nõuandega tema silmad awama! See ei olnudki õiguse järast nõuanne, ainult tähendus, wõimaluse oletus. Ja nagu kärmesti jooksmal kinolindil nägi ta kõike seda ihaldatawana, luulelisena, millest enne kui unenäos tähelepanematalt mööda läinud, millest isegi põlglikult eemale hoidunud.

Ta nägi inimesi kitsastes uulitsates tihedalt sipelgatena liikuwat, nägi neid sõitmas, kihutamas, tungimas, lendamas ja ennast nende seas mitte päältwaatajana, waid tulises tegutsemise ajus ja põnewas ruttamise keerus.

Ta nägi pikki punaseid korstnaid tahmaste otsadega, kust mustawad suitsumullid üksteist eemale ülespoole tõukasid ja wiimaks tõmmude lojuste karawaanina läänest idapoole liikusid, terwet taewawööd kattes. See on tema wabriku suits! Kõrgete telliskiwiseinte wahel, mille mustjalt läikiwate akende rida laugel kitsenes, mürisesid raudsed elukad, liigutasid raginal oma terasest liikmeid ja weeretasid sisikonde. Tahmased inimestekogud liikusid nende raudsete elukate wahel, andsid neile kui kiskjatele ettewaatlikult toitu ja walwasid seedimisorgaanide korraliku käigu järele. Kogu ilmatu suur hoone wäriseb, mürin lukustab kõrwad, tuleb kätega juhatusi ja käske anda. Üks nägemata Käsi juhatab seda kõike, —laiadest wärawatest toore materjaali sissewedu ja mürisewas hoones walminud peenete asjade wäljasaatmist.

See nägemata Käsi oleks tema. Tema juhiks seda kõike walitud, lühidate sõnadega, paljuütlewate, waewaltnähtawate käeliigutustega.

See oleks alles elu, täis äärmist jõupingulduse põnewust, täis hoogsat lendu, täis riskeerimise hädaohtu ja enese jõutunde magusterawat joowastust!

Kuis on ta ometi sellest seni mööda läinud, põlglikult, tähelpanemata, hindamata, lähemalt waatlemata, tõsiselt juurdlemata!

Nüüd on ainult küsimus, kuis seda pääle hakata?

Ta waewas selle küsimuse kallal ööd ja päewad oma pääd, enam küll ebamääraselt unistades kui midagi asjalikult kawatsedes. Kui keegi ometi ütleks, kuis seda algama peaks! Ta mõistaks ehk isegi midagi ette wõtta, aga siis peaks ta õige rikas olema. Nii rikas, et mõne wabriku wõi töökoja ära wõiks osta ja ise peremehena juhatajaks hakata.

Aga ometi on ta ise paljudest meestest lugenud, kes kopikata pääle alganud ja hiigla ettewõtete omanikkudeks ning juhtideks tõusnud! Imelik, et tema nende eeskuju järele teha ei oska. ...Ta ei mõista siin, linnas, wähematki ette wõtta ega mingil alal edusamme teha.

Ainuke edu siin oli tal karskusseltsi näitelawal, kuhu ta Paabo tutwuse abil pääsenud. Siin oli ta laulukooris lauljaks ja paar korda näitelawal teenija osa mänginud. Need osad olid tõesti wäikesed — tuli klaas wett näitelawale wiia wõi wõõraste tulekust herrastele teatada. Aga ta lootis, et teda tulewikus õiglasemalt hindama hakatakse.

Tema wastu oldi näiteseltskonnas lahke, aga teda pandi weel wähe tähele. Kõik need linna noorherrad olid temast osawamad, wäledamad, waimukamad, süüdimad ja julmimad. Ta jäi nende warju ja kõndis proowiõhtutelt üksi teiste järele koju, teiste lõbusat naeru ja kerget westmist kuulates.

ühele neiule — see oli tema unistuste printsessiks saanud — sai ta siiski pikkamisi läheneda, pidas wähemalt ise seda lähenemiseks, kui paaril korral koju minnes tükk aega neiuga kõrwu wõis käia ja kord pärast proowi puhwetis temaga teed juua.

Siis arwas ta aja olewat julget sammu teha. Selle kawatsemine waldas teda mõneks nädalaks ja sundis isegi majanduslisi kawatsusi unustama.

Ühel maikuu laupäewa õhtul tahtis Taawet hüüda, käsi kewade õhku, taewa sinna sirutades:

„Maailm on siiski ilus! Õnnistatud olgu minu sündimistund! Õnnistatud olgu taewas, maa ja meri! Ja ka linn! Mispärast mitte ka linn! Õnnistatud olgu linn ja kõik, mis temas liigub, kõnnib ja sõidab!"

Mery Sandow (õige nimega Mari Sant), karskusseltsi näitlejanna, oli kirjakeses nõusolekut awaldanud homme terweks päewaks metsa tulema, temaga ühes! Temaga üksi ja terweks päewaks!

Ometi lähewad inimese soowid täide! Saatus on kui ema; ta silitab üks kord ometi iga lapse pääd! Kui on mööda kannatuste ja kahtluste ajad, siis antakse meile kätte kõik, mille järele hing, ööd ja päewad kisendanud!

Nii käis ta mere kaldal. Üle kauge kumera pinna lendas igatsus, aga homme lendab ta ühes oma igatsusega!

Päikese werew silm wajus kauge poolsaare metsa ripsmete taha, ja tulisest metallist hõljuw

tee wiis üle lahe õnnemaale. Lained sulisewad tasa kalda kiwide wahel, nagu ei oleks merel kunagi suurt mässawat walu.

Üks wanamees istub ranna pingil ja wahib üle lainte mäe oma noorepõlwe igatsustele järele. Taawet tahaks tema juure astuda ja osawõtlikult küsida: „Oled kunagi oma noores põlwes õnnelik olnud! On sul suur igatsus olnud ja see on täide läinud? On olnud?... Unista nüüd sellest! Ilusad on mälestused, aga kurwad kui surnukambrid! Unistuste täideminek on aga kui õitsew toomingas! Waata, homme on mul see päew! Jumal õnnistagu sind, wanake!“

Eemal liiwajoomel kohendab kalamees wõrku.

„Jõudu kalamees! Kas warsti laubaõhtal?“

Kalamees tõstab pikkamisi pääd ja pomiseb midagi linakarwa habemesse.

„Eks ole ilus õhtu, kalamiis?!“

„Ühesugused Jumala päewad ja õhtud kõik! Kui aga saaki oleks!“

Kodus oli laupäewa-õhtune waikne meeleolu, puhastes tubades wärske kase lõhn — ema oli turult wäikse kase toonud, et „maa lõhna“ tuppa saada.

Täna räägib ta emaga üle kaua aja südamlikult, täna saab ta rääkida, täna on ta ema ees julge ja waba.

Ema oli wärsket saia teinud.

„Just nagu pühad täna!“ ütles Taawet westi wäel laua ääre teed jooma istudes.

„Linnas saa õieti arugi, kuna püha, kuna äripääw," ohkas ema.

„Eks sul ole siin igaw . . ." Ja poolnaljatades lisas ta juure: „Waat kui ükskõrd naese wõtan, siss pallu seltsim!"

Ema häälest kuuldus rõõmu ärewus, kui ta õhates küsis:

„Tia kuna sii aeg piass tulema?!"

„Külda tuleb omal aal, egass igawesti poissmehest wõi ka jääda!" naljatas Taawet. Kui ta siin waikides ajalehe lugemisse oli wajunud, ütles ema ootamatalt, hääles lootuseta igatsus:

„Eks maal ole nüid kõik roheline ja ilus". Ah need walusad mälestused! Ei olnud Taawetile wastu meelt, kui ema maast hakkas kõnelema! Aga walus oli see ja tõi nii palju kurbe pilta silma ette.

„Eks me lähe mõnel pühapäewal linnast wälla," ütles Taawet, isegi seda trööstі ebakohasena tundes.

„Tahass weel kõrd Soowere talu enne surma näha ja sääl kõndida . . . Kui kawwa mina sääl olen olnud ja tüütanud . . ."

Pisarad hakkasid mullakarwa põski mööda nobedasti alla weerema, pää hõredate hallide juustega wajus rinnale.

Bulwaari ääres murul roheliste liblede ladwus kiirgasid weel kalliskiwid, warblased lendlesid ja siristasid wilgalt. Öösise jaheduse elus-

taw wärskus ei olnud weel ärkawa linna uulitsail kadunud, kui Taawet waksali ruttas, südames rõõmsa ootuse ärewus, kaenla all pakk toidukraami ja maiustega.

Ei tulnud kaua oodata ega kahtluse rahutust kannatada — waksali trepi kiwiastmeid mööda jooksis Mery üles, walge kübara lai äär eest üles löödud, näol wallatu naeratus, põsed rutulisest käigust ja kargest hommikõhust õhetamas. Taawet oleks tahtnud teda sääl peatada, et wõimalust saada kaua teda imetleda. Et meele jätta iga saledat wolti riietes, iga jume helki ja ilme warjundit tema näol. Siin oleks elu seisma pidanud jääma.

Aga elu ruttas ja Mery ruttas, sest rong ootas waksali esisel ja teist korda löödi kella.

Taawet hoidis meelega Meryt siin, wagunis, teiste seas, rahwa rüselemises waatlemast, üksiolekut oodates, kus wõimalik on täielikult anduda jumaliku iluduse joowastusse.

Ta ruttas Meryga jaamast eemale, metsa poole, kus ühtegi ei oleks, kus mälestuski kaoks teistest inimestest, kus Mery ainult temaga oleks, tema pääle mõtleks, kõike muud unustades, kõigest muust loobudes, ja tema ise jagamatalt nagu pühalikule jumalateenistusele wõiks anduda, terweks päewaks, terweks päewaks!

Mery läks rada mööda ees noore lehestiku wahelt läbi tungides ja hüüdis sagedasti: „Ah, kui ilus! Ah, kui kena siin ometi on!" Wahel jooksis ta tükk maad ette, tuli siis toominga õi-

tega tagasi ja ütles lõõtsutades: „Ma armastan wäga toominga õisi! Kas siin ööpikuid ka peaks olema? Kus toomingad, seal olla ka ööpikud. Kas teate seda laulu?.. ah, kuidas see nüüd oli (ta hakkas laulma):

„Kas mõisa aias hõisata,
Sa tahad roosipuul,
Wõime metsas toorel toomingal
Sel lahkel lehekuul ...

Ei tea kas wõibki siin laulda, mõni kuuleb?"

Ta jooksis edasi, kätega põõsaste oksi kahele poole lükates.

Eemalt kuulis Taawet hüüdu:

„Tulge siia, ma näitan teile midagi! Tulge ruttu!"

Taawet läks jookstes edasi. Mery seisis metsa serwal, ees oli madal sooheinamaa, kus noored walgetüwelised kased kui tütarlapsed kerges suweehtes.

Edasi ei pääsenud Taawet ja juhatas Meryle enese lähedal künkale aset.

Mery läks kui liblikas lendu.

Ta jooksis soo äärde, kiljatas korra kõwasti ja tuli kaebades tagasi nutu magu suus: jalg olla märjaks saanud. Siis noomis ta pahaselt Taawetit, et see wanamehe moodi maas istuda; tema, Mery, armastada wäga joosta ja wallatada.

Ja jälle kadus ta metsa, kust warsti käo kukkumine kuuldus, selle järele weel mitmesuguste teiste lindude laulu jäljendamine.

Taawet tõusis küll üles, „wanamehe moodi istumisest" häbistatud, aga tundis, et jooksmine temale ei õnnestaks.

Juba tuli Mery, pihk kõwasti kinni, ja ähwardas Taawetile midagi wisata.

„Ärge tehke, ma kardan putukaid ja ussikesi!" karjus Taawet, „ma ei salli neid, nad on nii inetud."

„Küll te olete memm! Konna ka kardate?"

„Sii on kõige jälgim loom!"

„Mis te räägite! Ma wõtan konna pihku, nagu midagi! Ükskord wiskasin ühele noorherrale konna kaela, küll ta karjus! Kangesti naljakas oli! Leiaks ma konna, teeks teiega niisama! Oodake, ma otsin!"

Ta läks ja kadus jälle metsa, laulu ümisedes:

„„Astu alla, madonna Teresa,
Ja waata kui ilus on ...m..."

Nii läksid esimesed paar ...ndi. Nad olid Taawetile liiga rahutud. Ta e... saanud oma jumaldatut õieti waadatagi, weel wähem temaga kõnelda wõi üheskoos unistada.

Siis näis Sandow wäsiwat, et wiskas Taawetile peotäie toominga õisi kaela, weel hulk sammalt tagant järele ja istus tema lähedale mätta otsa.

„Ma olen päris wäsind. . . Ütelge palju kell on? . . . Ah nii wähe! Mis me teeme siin õhtuni!"

„Kui enam midagi teha ei ole, siis wõime midagi lugeda, mul on ajaleht ja üks raamat kaasas!"

„Ma armastan wäga raamatut lugeda, kui ilus jutt on. Igawat juttu ma ei salli. Ma lugesin sel talwel ühte raamatut, küll see oli kena!"

„Mis selle nimi oli?"

„Oot, kudas see nimi nüüd oli! Oli midagi kullast. „Kullakaewajad", jah nii oli selle raamatu nimi. See oli kõge ilusam raamat, mis ma olen lugenud. Puha röömlite ja kullakaewajate elust, wäga koledad ja põnewad juhtumised."

Taawet oli ajalehe taskust wälja wõtnud.

„Ah, lubage mulle natuke seda lehte. Laupäewal on alati kõige huwitawam leht."

Mery hakkas kuulutuse külge lugema.

Taawet nihutas ennast lähemale.

„Mis te säält loete?"

„Kirikuteateid."

„Mis te neist loete?"

„Need on kõige huwitawamad. Siin on alati ülewal, kes laulatatud ja kuulutatud ja kellel juba lapsed."

„On need kõik teie tuttawad."

„Ah, ei ole, aga siiski nii huwitaw lugeda .... Ma armastan wäga neid lugeda.... Ma muidu lehte ei osta, aga laupäewiti siis wõtan alati. . ."

Taawet katsus selgeks teha, et jutt kõige huwitawam olla ja ka muud tükid.

„No ja, ma loen wahel sõnumeid ka," ütles Mery, kirikuteadetega lõpule jõudes. „Wargused ja röömimised on ka huwitawad, aga suuri ja huwitawaid ei ole alati."

Taawet oli raamatu taskust wälja tõmbanud.

„Mis raamat see on, näidake!"

„Need on luuletused . . .laulud. . . ."

„Ma armastan wäga ilusaid laulusid. Minu albumisse on mõned wäga kenad salmikud kirjutatud. Teate seda laulu

„Oh, Anna, sinust laulda ma,
Ei jõua jutusta.
Kui wiimast kord weel kuulda sain,
Et sina mind enam ei armasta —
Oh minu õnnetust, oh minu õnnetust."

See on pikk, wist kaheksateistkümmend salmi, aga wäga kurb!"

Kaskede tiheda lehestiku taga, kõrgel sinise kummi küljes hõõgus walge kuul, linnud olid waikinud, ladwadki ei liikunud, loodus tukkus keskpäewa roidumuses.

Rohule laotatud ajalehele oli Mery nobedate kätega toidupaki sisu asetanud. Taawet küllitas teisel pool „lina", Mery pakkus talle kelmikalt naeratelles üht ja teist. Nii eemal mõni samm oligi parem, nii wõis ta Meryt rahulikult waadelda, wõis waadelda wiljalt tema silmade wilgast pilku, mis wallatult siia ja sinna lendles, ja tema elawat jume wärsketel põskedel ja huulil, mis alatasa palju lobisedes liikusid, aga waikideski palju rääkisid.

Nad koristasid söögi „laualt", järgnes waikne unelemise tund. Mery heitis Taawetist tüki maad eemale ja peitis pää punase päewawarju taha.

See oli Taaweti tund, täis rahu ja pikaldast unistust, kus ta kaua wõis waadelda musta undru-

ku alt põlweni wäljasirutatud wäikest jalga, mis wahel kelmikaid liigutusi tegi, nagu rahulolematust ja wallatut pahameelt awaldades. See oli Taaweti tund — nüüd wõis ta waikselt unistades juttu ajada. Ta kõneles oma elust maal, kus ta laulukoori ja näitemängu juhatanud. Ta kõneles ilusast maakohast, metsast, järwest ja männikust järwe ümber; rääkis laulurikastest laupäewa õhtutest, hämaratest werewa ehaga suwe-öödest, aga waikis Wiisast ja Oisu-Ollist.

Mery küsis harwa üht ja teist: kui suur koht olnud, kas wendi ja õdesid on, miks Taawet maalt ära tulnud, kas ta linnas mingit äri ajab? ja muid reaal-elusse puutuwaid asju.

„Wiimaks weel kahjatsete, et maalt linna kolisite", tähendas ta naerdes.

„Ma olen siin oma elu-õnne leidnud, neiu Mery." Need sõnad tulid nii ettekawatsemata, hääl kõlas selle juures nii erutatult ja liigutatult, et ta enese pärast seda wäga rumala tundis olewat.

Neiu waikis sirmi taga, ei wastanud, kui Taawet tüki aja pärast jälle julges rääkima hakata, isegi küsimiste pääle.

„Kui rumal, kui rumal ma olen!" kirus Taawet ennast.

Tarwis oli rumalust hääks teha, nii ei wõi see päew lõppeda.

Ta roomas neiule ligemale, tõstis pää ja waatas üle sirmi ääre. Neiu oli pikali, pää käe pääl, silmad kinni, teine käsi rohu pääle sirutatud,

paljal roosal käewarrel kuldkeest käewõru. Peene siidpluusi alt paistis ümmargune õla, ja kael oli kui elewandiluust nikerdatud.

Taawet tõusis üles, läks tasakesti neiu ette ja laskis põlwili. Ta waatles kui palwetades seda iludust. Siin laskis ta silmili Mery käe juure ja wajutas huuled selle pääle.

Neiu kargas üles:

„Ah, kuidas te mind ehmatasite.“ Ta tõusis üles ja pööras selja.

„Andke andeks, kui teid ehmatasin“, palus Taawet löödult. „Andke andeks...Ma ei tahtnud teid ehmatada...

Neiu ei wastanud sõnagi.

Taawet kargas üles ja käis kiiresti põõsaste wahel edasi-tagasi. „Nii! nüüd on kõik läinud! Eh, wõtku kurat mu rumaluse ja mõtlematuse.“

Mery oli istukile tõusnud ja näris rohukõrt.

„Olgu, lõppegu see nii wõi teisiti, tarwis on selgusele jõuda!“

Taawet astus otsustawalt neiu ette, laskis põlwili, püüdis aralt käekese kinni, silitas seda silmi üles tõstmata, ja siis, julgustatud neiu wastuhakkamatusest, wajutas ta pikkamisi huuled käe seljale.

Siis istus ta neiu kõrwale, hoidis õrnalt seda pehmet, siidist käekest oma käte wahel, nagu kardaks katkiminekut.

Alles tüki aja pärast julges ta sosistada:

„Neiu Sandow, tohiks ma teid neiu Meryks nimetada?“

„Mis tarwis seda?“

„Ma tahaks nii öelda, see on nii ilus ja nii — lähedane."

Neiu Sandow naeris kuiwalt ja lühidalt.

Wähese waikimise järele jätkas Taawet:

„Ma olen teiega ammu rääkida tahtnud....."

„Teie olete minuga ammu rääkinud...."

„Kuulake mind kord tõsiselt," ütles Taawet paluwa tõsidusega, „ehk kui ma teid sellega pahandan, siis..."

Alles tüki aja waikuse järele, pilk kauge walge pilwekirmel, mis põhjapoolsel taewal ujus, algas Taawet ja sõnad woolasid rütmilise lauluna:

„Walge pilweke metsa ladwul, saareke üksinda meres — olen mina, elan mina...

Pilw kaob — nii kaon ka mina, ei jälgegi järele jää, ei jalaastme märki.

Siin aga (ta pani abitult kohmetud sõrmed rinna pääle) igatsus kihutab mind, kui sagarat tuulehoog. Üks igatsus ööd ja päewad rinnus ja otsib pääsemiseks wälja teed, kuid kaduda õhku ei taha, waid südamest südamesse leida teed. Üht inimest otsinud olen... mis kõlaks wastu mu hingel kui waiksel õhtul lauluhelile mets, kus helgiks mu hing kui pilwe wari waikse järwe pinnas..."

Ta rääkis oma otsimistest, oma rahutust igatsusest ja üksildusest rahajahil rühmawate inimeste seas.

Siis näinud ta Meryt, nagu muinasjutus, walgis rõiwis, roheline kroon pääs, loojenewa päikese helk näol, näitelawal, wist „Udumäe kuningas."

„Sii oli tund, mis määras jäädavalt mu saatuse. Sii oli püha tund. Ja täna olgu teine kui..."

Ta laskis pää Mery rinnale vajuda. ...„kui lubate, et..."

Siin jäi Taavet peatama. Mery noppis maast rohukõrsi ja nägu ei ütelnud midagi, ei keelanud, ei julgustanud, ei annud lootust...

„Kui palju rahutust ja lootust on olnud südames... Nüüd on sii tund, ma ütlen, mõistke kohut, kui saatus, minu üle..."

Ta pani käe Mery piha ümber, katsus kohmetu pigistusega oma üleelamist tuntavaks teha ja surus enesest sõnad välja, liiga järsult, harilikku laulvat rütmust kaotades.

„Mery, ma armastan teid!.."

„Ah jätke, ma ei salli seda," ütles neiu, nõrka vabastamise katset tehes.

Taavet võttis pää tema rinna najalt, käe piha ümbert ja vajus närbunult kokku:

„Siis olgu... Ma tiadsin... Ja küll... Ma lähen... Ma tiadsin, et sii nii on, et te mu vastu külm ja oolimatu olete."

„Teie räägite aina rumalusi," urises näitlejanna.

Nad istusid tükk aega teine-teise kõrval, neiu kitkus maast rohukõrsi ja viskas nad jälle maha, Taavet ohkas kõvasti.

Päikese tuline kuul oli juba puie taga, palavus oli vähenenud, aeg-ajalt kahises okstes kerge tuuleõhk.

Äkitselt, nagu mingisugusele meeleheitlik-julgele otsusele jõudes, haaras Taawet neiu pää ümbert kätega kinni ja suudles huuli. Suudles korra, peatas hingeldades, nagu midagi hirmsat oodates, aga et midagi ei sündinud, siis suudles weel mitu korda.

Maailm ei läinud hukka, Mery ei tõuganud teda enesest eemale. Nagu wäikest pettumust tundes, istus Taawet, üks käsi neiu kaela ümber.

Siis ütles ta waikselt:

„Sii on nüid minu elu õnnelikum pääw. Olen teile surmani tänulik.“

Päike ei olnud aga weel loojas, ja õnnelik kuningapoeg suudles, et oma üteluse tõe sisse usku oleks, weel mitu korda jumaldatud printsessi.

Siis läksid nad läbi metsa waksali poole, aga enne lagedale jõudmist wõttis weel Taawet kord Mery pää käte wahele, waatas talle tõsiselt silmi ja ütles:

„Minu Mery,“ ja suudles teda pühalikult otsa ette.

Siis läksid nad sõnalausumata waksali poole.

Sääl algas jälle elu: inimesi woolas metsast wälja, perekonnad, õnnelikud noored paarid, joobnud meeste salgad, harmooniku mäng, laul, kisa, lällutamine, huikamine ja kilkamine.

Waksaliesisel liiwa sees tammus tuhandepääline hulk.

Taawet läks tumedamaks, Merysse näis elu woolawat, ta wahtis ümber ja wastas naeratades terwituste pääle. Juba tulid mõned noored mehed teda kättpidi teretama, naersid, lobisesid ja läksid

minema. Wiimaks ilmusid kaks isandat, üks sirge ja sile, nägu ja wurrud kui habemeajaja aknalt, teine jändrik, wähe küürus, weiderdaja, harmoonik kaenla all. Nad ei näinudki õnnelikku kuningapoega, nägid ainult printsessi, kes ka kuningapoja näis unustanud olewat. Tungiti siiski üheskoos wagunisse, Taawet hoidis lõbusale seltskonnale lähedale. Ta wõis nende nalja ja naeru kuulata, isegi sirge noormehe kutse Meryle — õhtuks karskuseseltsi tantsupidule tulla — ei sündinud salaja.

Alles linnas, jaamaesisel, langes Mery pilk nagu kogemata Taawetile. See kergitas kübarat ja läks eemale, weel tüki maa tagant rõõmsat naeru ja lobisemist kuuldes.

Nüüd oli päike juba loojas.

Siis olgu! Üks liigutus, üks sõna ja — lõpp! Üks liigutus, mis Mery Sandowile wõiks jääda igawesti meele, mis temalt rahu riisuks öösel kui päewal! Siin on õnn — aga see kergemeelne rumal plika pöörab selja — olgu!

Ja Taawet istus laua ääre ja kirjutas:

„Ma olen teid nähtawasti liig kõrgelt hindanud, teie mind nähtawasti liig madalalt. Olgu! Me lahkume. Mis ma tahtsin? Ma tahtsin teid nende kergatsite karjast wälja tuua — wabandage, teie tuttawad on ometi kergatsid? Ma tahtsin teid wiia igawese tõe, ilususe, tarkuse ja õiguse allika juure —"

See oli ilusti öeldud, see pidi mõju awaldama, see pidi Merys lõpmata kahjatsust äratama!

Taawet tõusis üles ja kõndis rõõmsas ärewuses. Ema istus nurgas, kössi wajunud, silmad kinni, ainult sukawardad liikusid eksimatalt.

Ta ütleb emale ühe sõna, ühe julgustawa, ilusa sõna, ütleb emale: usu minusse, weel on mul jõudu, ma saadan midagi korda, olen midagi wäärt — ja kes mind hinnata ei mõista, see käigu kus pagan!

Ta ei ütelnud aga midagi ja istus jälle toolile. Ah, nii ruttu rauges see julgusest lainetaw ja taewani tõstew hoog. Silm jäi peatama korraga seinal, kus Mery käest nalja pärast kingituseks nurutud wana kulunud wärwiline kaelaside rippus. Ja silmapilgul nõidus see wärwiline riideriba, nähtud waremini ühenduses armsamaga, rea kiiresti wahelduwaid pilta armsama seisanditest, üks ihaldatawam kui teine.

Siis aga tuhmenesid pikkamisi need pildid, järele jäi hämar kuju, uduste piirjoontega ja hinges oli igatsuse walu. Ta istus laua juure ja kirjutas:

„Mäe pääl ma lamesin, paas päiksest põlenud ja paljas; ei ümber ühtki puud ei warju, kus kaswaks kerge rohi ja kastetilgad kiirgaksid kadwul lõunani...

Mäe pääl ma lamesin ja kurk mul kõrbes janus..."

Ta luges seda ja naeratas kurwalt iseenese üle.

Ta kirjutas kaua ja pikalt, ta kirjutas kõik, mis tal hinge pääl oli — Wiisale, ja palus andeks, et teda unustanud.

* * *

Seda meest oli ta sagedasti näinud karskusseltsi puhwetis teed joomas, walge rätik kaelas, walged linakarwa juuksed langesid kahele pool, siledaks soetud; nägu lai, hääsüdamlik, waade alati lapselikult enesega rahulolew.

Nii istus ta õhtuti puhwetis laua ääres, jõi teed, luges lehti ja ootas kannatlikult tuttawaid, et nendega poole ööni westa. Tal olid kindlad waated, sellest andis tunnistust kaelarätiku kandmine. Tõetundmisele jõudes, et mõtteta on kaela kõwa kraega piinata, oli ta kraest jäädawalt lahkunud, hoolimata tuttawate pilkamisest. Ta oli suur ilmaparandaja ja rääkis alati ühiselulisest korrast, nagu see olema peaks. Ta unistas mingisugusest õiglusest ja wennasusest, mida kerge pidi olema maksma panna, kui aga inimesed tahaksid.

Ametipoolest oli ta sepp ja linna serwal oli tal wäike töökoda.

Sääl rautati hobuseid ja tehti muud kõige lihtsamat sepatööd. Päewal tegi ta ka ise sepikojas tööd, aga õhtul harutas ja korrutas ta puhwetis ühiselulisi probleeme.

„Kui näituseks praeguse aja ettewõtjat tähele panna," seletas ta kord Taawetile, ühetoonilise suminaga rääkides ja wahetewahel lahja teed rüübates — „on need kellegi inimesed! Need ei ole inimesed, waid on kui rauast tehtud raha kokkuajamise masinad. Kudas nad oma tööliste wastu on— üks ei tunne ühte, teine ei tunne teist, üks maksab palka, teine wõtab palka — rohkem nad üksteist ei tunne! Aga mis keelaks neid sõbralikult ja seltsimeheliselt ühes töötamast ja läbi käimast?! Teh-

ku näituseks nõnda, et üks saab pool kasu, teine teise poole. Jagagu puhaskasu pooleks — peremehele pool, töölistele teine pool. Siis ei oleks waenu, ei midagi... Töölised teeksid hoolikamalt tööd ja peremehel oleks sellest aina kasu. Leppigu ilusti tööpäewa pikkuse asjas kokku, siis ei ole ka sellest küljest tüli karta... Ja kui inimesed kuulda saaksid, et töökojas niisugune kristlik wahekord walitsemas, nad läheksid sinna parema meelega kui kusagile mujale."

See jutt meeldis Taawetile. Tähendab, teisigi inimesi on ilmas, kes sarnaselt mõtlewad kui tema.

„Aga miks teie oma töökojas niisukese korraga algust ei tee?

„Ma olengi algust teinud. Minu juures on kaheksatunniline tööpäew ja korralik palk. Aga mul on kõigest kaks töölist. Suurem töökoda peaks olema, siis saaks eeskuju anda.

Pääle selle on mul üks uutmoodi sahk wälja mõeldud, mis senised täiesti kõrwale tõrjuks. Ta ei ole küll puhtalt minu wälja mõeldud, waid minagi Ameerika saha järele tehtud, aga siiski muudetud ja täiendatud. Seda wõiks suurel hulgal walmistama hakata."

„Eks laiendage oma wärki —"

„Seep see on, laiendage! kapitaal puudub, küll laiendaks... Olen rääkinud ühele ja teisele, tulgu kompaljongiks — ei, keegi ei julge tulla!"

See lõi noolena Taawetist läbi, ja käed kukkusid wärisema. Mina, mina tulen kompaljongiks! Siin saan ma oma ideaalid teoks teha!

Kui raske oli tal seda hüüdu maha suruda!

Sel ööl nägi ta end tulevases tegevuses, õigel kohal, sel kohal, kus ta ammu oleks pidanud olema.

Üks väike töökoda kesklinna lähedal, alguses nelja-viie selliga. Nad tulevad hommikul ühel ajal tööle, tema sepikoja äriline juht; Matias, tehnilise külje juht, ja siis sellid. Vaikides, südamlikult pigistatakse üksteise kätt, vaadatakse usaldavalt üksteisele silmi, kinnitades sõnadeta sõprust ja vendust. Nad võiksid palve asemel isegi ühe laulu laulda. Ja siis asuvad nad tööle. Söed hõõguvad lõõtsa ees ja tööliste nõgised ja higised paled on kui vasest, vasar tõuseb ja vajub, vägevalt kõlavad hoobid, lõõts vuhiseb, higi voolab, Matias seisab juures ja annab juhatusi, pikkamisi, rahulikult, eksimatalt. Kõik liigub ühtlaselt kui masin, mida nägemata jõuallikas võimsalt liigutab, tõukab, kihutab...

Tema aga, Taavet, maailma hulgus, logeleja, unistaja, moosekant, näitleja, kommejant —, tema on see, kelle läbi see töökoda välimise ilmaga ühenduses seisab. Tema kannab kuulsust sellest töökojast kaugele laiali, tema annab igale tellijale lahkesti seletust töökoja sisemise, ideaalse korra kohta, mis ka muidugi töö väärtuse pääle suurt mõju avaldamata ei jäta. Tema võtab raha vastu, peab arveid ja raamatuid. Ühesõnaga, ta saab selle päev-päevalt kasvava ettevõtte hingeks.

Sepikoja töölistele on ta hääks sõbraks, räägib nendega kui omasugustega, annab neile raamatuid ja ajalehti lugeda, kutsub neid aeg-ajalt enese poole tee-õhtule.

Puhtais rõiwis, rõõm kõigi nägudel, istutakse siis laua ümber, ema kallab teed ja kõik tunnewad endid kodus olewat. Õhus on midagi kodust ja armast; igaüks neist tunneb, et elu siiski ilus on, et ilmas häid inimesi on, ja kõik nad saawad paremaks, puhtamaks ja õiglasemaks.

Pärast teed peab ta neile lühikese kõne, näituseks sellest, kuidas meie oma elu ilusaks wõiksime teha, ehk sellest, kuidas ilmas kõige õiglasemat korda sisse sääda. Selle järele waieldakse natuke, siis õpetab ta neile harmooniumil mõnda laulu ja õhtu lõpekski lauluga.

Wõi kutsuks ta Merygi niisugusele õhtule? Ta õpiks teda, Taawetit, niisugusel õhtul sügawamalt tundma, näeks tema kodust elu nii armsana ja siis lööks ta end neist kergatsitest lõpulikult lahti. Sel õhtul suudleks Mery teda pimedal uulitsal lahkudes südamlikult, esite suu pääle, huuli lahutamast wiiwitades, siis otsa ette pühalikult, tõsiselt.

Teise õhtu lõpul laulawad nad juba wägewalt kõlawail meeste häälil:

„Kus Põhja lahe kohiseb,
Ta kaldal ilu õilmitseb...“

Ehk jälle:

„Kus on lainte wood,
Kus on maru hood.
Ja sügawuses hirmu lood.“

Kes teab, wõib olla, tuleb aeg, kus neil wabrik, pikk hallide müüridega hoone, mitusada kõrget

mustawat akent reas ja kõrgel halli müüri küljes on silt kuld tähtedega: „Taawet Soowere ja Co."

Möödaminejad räägiwad noorematele: waene talupoiss tuli linna, isa koht läks haamri alla; ei teadnud mis siin teha, asutas wiimaks teisega koos wäikese sepikoja — näe, nüüd on suur wabrikant! Kudas ta tööliste eest hoolitseb! Ise käib mõnikord nende lauluproowil, ostis muusikariistad ja juhatab ise mõnikord näitemängugi; ise peab neile õpetlikka kõnesid ja hakkab nende lastele ristiisaks.

Ja õde Mari tuleb kord tema juure, wabriku kontorisse. Ta ei tunne esite õde järsku ära. „Kudas teie nimi on? Tahate tööle tulla? Meil praegu ei ole töölisi tarwis... Ah, sina oled Mari! Näe, ei tunnud järsku äragi! Noh, kudas käsi käib? Ega sa ilmaasjata ka ilma-ulguse juure tulnud? Wõta istet... Ah, Aadu koht läks aambri alla. Nii et olete nüüd mehega ilma-ulgused?! Waata, armas õde, meie ei pea ruttama, et kedagi nii halwa nimega nimetada: ilma-ulgus... Aga sellest ei maksa pikemalt rääkida. Tulgu miis, ma tahan tema jaoks mingit tüüd leida ja palka saab ta tublidusе järele."

Autoga sõidab ta kord Soowerele, kihutab külast hirmsa kiirusega tuututades läbi, aga peatab siiski Pärtli talu ees. Peremees seisab wärawas, ikka weel sama lai kui enne — aga nüüd ei karda Taawet teda enam, ei tunne aukartust tema rikkuse ees ega pea lugu tema „tarkusest". Nüüd naeratab Taawet talle, sõbralikult pääd nikutades: „Ikka siin! Kas teil siin igaw ei akka! Ma arwasin, et ju-

ba miljonär olete ja änam siin wäikese kuhakesega ei janda. Olite kange raha kokkuajamises, nüüd teda teil wist juba küllalt?.. Pole teist ikka weel kuigi palju?! Péassite rohkem laalu ja muusikaga, ajalehtede ja raamatutega tegemist tegema, siis lähess wahest äriline külg ka paremini... elage ästi! Terwitage Klaarat, Oisu omasid ja kõiki wanu tuttawaid! Ah kudas mul linnas läheb? Wäiksel wiisil, ka ikka, wabrik nõuab pallu aega, waewa ja mõistuse pingutamist. Natuke rohkem kui talukoht... Nägemiseni!"

Aga kuhu ta siis sõidab? Soowerele? Mis sinna! Sõidab ta sinna ja palub peremehelt luba oma isakohta waadata kas wõi raha eest! Wõi läheb ta sinna ja küsib: „Kas te seda kohta ära ei müi?" Ja pakub ilma pikema jututa mõni tuhat turuhinnast üle? Siis wõib ta jälle umbjärwe kaldal unistada ja metsas hulkuda...

Aga Wiisa? Aga Mery? Kumb neist? Kuidas on ta ometi need ärilises palawikus ära unustanud? Kumb neist on tal sääl kaasas? Kahtlemata üllataks ta neid sääl, külas, Meryga enam kui Wiisaga. Meryga wõiks ta isegi Nuudli karjamõisa sõita ja siis lõhkeks Oisu Olli süda kadeduse pärast.

Aga ta ei tahtnud ometi kõike jõudu puhasmajanduslisele ettewõttele pühendada. See oleks oma kõrgete aadete äraandmine olnud. Ta pidi oma waimlist walgust paista laskma igale poole ja oma küünla kõrgel hoidma.

Selleks korraldas ta nüüd eneseharijate ringi. Oma väheste tuttawate hulgast kawatses ta neid eneseharijaid koguda ja mõtles esimeses joones Mery pääle. Salajas lootiski ta just selle uue ettewõtte läbi Meryt wõita. Neil eneseharijate koosolekuil pidi see neiu alles teda, Taawetit, õieti tundma õppima ja seda wahet märkama, mis tema ja nende kergatsite wahel, kes Meryt nüüd ümbritsewad. Need koosolekud pidid alles selle neiu silmad awama.

Eneseharijate ringi awamis-koosolek pidi ühel talwisel pühapäewa õhtupoolel Taaweti korteris olema. Ettewalmistused nõudsid kulusidki, nii et ema oma pahameelt täiesti awaldamata ei jätnud. Oli tarwis tuba suure sündmuse kohaselt korraldada, akendele eesriided osta (seni oli Taawet neid õhtuti ajalehtedega katnud), seinale mõne tähtsa mehe pilt kleepida, lambile uus kuppel muretseda (wanal oli suur auk sees), ja kolme-nelja tooliga tuli istmete arwu suurendada.

Kaua wõitles Taawet eneses: kas koosolijatele teed anda wõi mitte? Teeandmine oleks üsna lihtne ega läheks palju maksma, aga tassid on mitmest sordist, mitmed mõradega, ja ema ei ole kuigi osaw teeandja. Teemasin, pika kaelaga, mis pääta kukena köögis seisab, on ka wäike, aga ema wõiks wahetpidamata wett keeta. Tee kõrwal peaks midagi olema. Kas sai wõiga wõi ilma wõita, ei tea kudas peenem ja wiisakam oleks? On mingisugused kuiwad koogikesed, mingisuguse wõõra nimega, neid söödakse sääl karskusseltsi puhwetis sageli tee kõrwale, aga need lähewad wahest liiga kalliks?

Terwe nädal kulus neis kawatsusis ja muredes. Awamiskõne kallal oli ta juba mitu õhtut higistanud. Õiguse poolest pidi esimesel koosolekul kaks kõnet olema:

1) Awamissõna ja
2) Kõne: Mis on tõsine haridus?

Mõlemad pidi Taawet ise pidama, kõik need teised, enamasti näiteseltskonna liikmetest noored inimesed, lubasid küll koosolekule tulla, aga mitte kõneleda, ehk olgu siis waheft läbirääkimiste ajal.

Naistest oli Mery ühe sõbrannaga palutud.

Kõige rohkem lootusi pani Taawet ühe rahukohtuniku kirjutaja pääle, kellega ta karskusseltsi puhwetis tuttawaks saanud, kes rohkesti lugenud ja arukas inimene näis olewat. Tal oli madal aga järsk ots, nagu walu pärast kipra tõmmatud, ja pooled hambad eest ära.

See oli kohe nõus Taaweti poole tulema. Olid weel kutsutud mõned noored mehed, kantseleiinimesed ja äriteenijad, kellega ta karskusseltsi näitelawal tuttawaks saanud.

Siis jõudis see esimene suur pühapäew kätte. Taawet talitas hommikust saadik, käis ärewuses ühest toast teise, kordas wahete-wahel kõnet ja katsus seda isegi kõwasti lugeda, kui ema toas ei wiibinud:

„Austatud haridussõbrad ja eneseharijad! Meid on siia wäike hulgake kokku kogunud, kõik ühest suurest janust aetud. Meie oleme kui üks tilgake meres, aga eks seisa meri koos tilkadest! Meie seisame ühe wäga suure ja wäga raske ning kõrge ülesande ees. . ."

Ema kuuldi tulewat, Taawet jätkas salaja oma kõnet, toimetaja liigutusi jäljendades.

Siis hakkas wiimaks widewikuks lööma, kõik oli omal kohal, toolid kolmes reas, igas reas kaks, esimeses koguni kolm; nende ees laud, walge linaga kaetud, kahel pool raamatuid küünlad, just nagu palwetundidel koolimajades.

Teemasin kees ammugi köögis ja hakkas juba wingu ajama, mis tuppagi ulatas ja Taaweti rahutuks tegi.

Kell lõi neli, see oli määratud aeg. Nüüd seisis Taawet ukse lähedal, käis wärisewail jalul edasi-tagasi, kuulas iga kõbinat ja arwas isegi sahinat kuulwat, mida Mery siidi aluskuub wõis sünnitada.

Suur põnewus kestis poole wiieni, siis koputati uksele. Taaweti süda lõi nii kõwasti, et ta waewalt ukse juure sai minna ja selle awada.

Rahukohtuniku kirjutaja seisis sääl ja nikutas pääd, silmi pilutades ning harwe hambaid näidates, teine noormees tema kõrwal.

Taawet kutsus nad sisse. Wiina lehk tuli nendega ühes, aga praegu oli tähtis, et inimesi üleüldse tuli.

„On juba palju?“ küsis kirjutaja, palitut seljast wõttes.

„Teie olete esimesed.“

„Ehehee!“

Ja koosolekuks ehitud tuba waadeldes naeris kirjutaja weel kõwemini: „Ehehee!“ ning lisas juure:

„Just nagu irwejaanlaste wõi metodistide palwetunni jaoks ehitud! Aga siiski, hää soe tuba, ja see on pääasi!"

Kell wõis ligidale wiis olla, kui jälle koputati. Taawet ruttas lennates awama. Sääl oli Mery teise daamiga ja üks isand, täiesti tundmatu. Rõõm oli segane, aga siiski rõõm. Astugu aga sisse (peaasi kui publikumi oleks!). Sääl tuli aga pettumus — Mery ei tahtnud üleriideid seljast wõttagi.

„Peame kohe edasi minema, aega on hirmus wähe, waewalt maksab... Ma olen kuhugi ristsele kutsutud, waderiks."

Nad läksid siiski teise tuppa ja Taawet tahtis neile teed pakkuda, aga sellele pandi kõwasti wastu, ja kümneminutilise päälisklaudse lobisemise järele läksid neiud oma saatja seltsis minema.

Kohtukirjutaja oma sõbraga jäi ja Taawet tõi neile teed.

„Kahju, et kärakast ühes ei wõtnud," arwas kirjutaja. „Minu sõber on muidu liiga wagune. Aga niipea kui ta mõne klahwi saanud, siis wõib kõik „Westnik Snanie" ette jutustada. Seda ma sulle aga ütlen, Soowere, niipea kui naised hulgas, siis ei tule asjast midagi wälja! See on kui kihwt! Tee mis sa tahad, neid huwitab ikkagi ainult kerge flirt, aga mitte teaduslised asjad. Kui nad tulewad teaduslisele koosolekule, siis ainult meesterahwa pärast, mitte aga tõsise huwiga..."

Istuti pool tundi ja joodi teed biskwiidiga, mida Taawet hää noosi oli ostnud. Siis tegi kohtukirjutaja oma seltsilisega minekut.

„Kahju, et ma kärakat kaasa ei wõtnud! Oleks wõinud õhtu lõbusasti surnuks lüüa!“ ütles ta jumalaga jättes.

Sepikojaga läks asi tegelikult hoopis teisiti kui Taaweti unistustes.

Matiasel oli kõigest mõni sada rubla. Suurema summa saamiseks tuli Taaweti maja pääle laen teha. Käigud rahaasutustesse olid rasked, ka töökoja ruumide otsimine niisama. Tuli päewade kaupa linna mööda käia ja wäsimus oli mõnikord nii suur, et kujutuseski heledad pildid edaspidisest woorimehega ja autoga kihutamisest kustusid.

Nii tuli ta õhtul koju, kehas tülpinud roidumus, pääs tuim ükskõiksus, ei wähematki elawat lootuse helki tulewikust. Järgmistel õhtutel juba kahtluski, millest küll weel esialgu häbenedes mööda tuli minna. Weel mõni päew — ja ta kõneleb juba ääri-weeri mööda oma kahtlusist Matiaselegi, kes talle nüüd, arusaamata mispärast, wastumeelseks ja tüütawaks saanud. „Sii kõik on jandamine, jätke mind rahule!“ hüüaks ta ja wiskaks weel mõni sada rubla sellele walge kaelarätikuga mehele, et see ta hinge rahule jätaks.

Ta ei tee seda siiski, käib weel kaua linna mööda ja leiab wiimaks mingisuguse pimeda, madala, pool-lagunenud kiwihoone, mis küll wähekäidawas uulitsas on, aga mitte kaugel kesklinnast.

Selles pandi sepikoda käima, uuel wendsuse ja õigluse alusel.

Tegelikult ei sündinud esiotsa muud midagi kui Matiase sepikoja toomine uutesse ruumidesse, sest wana ruum oli äärmiselt kitsas, seda oli ta ammu kaebanud.

Lööbi tore silt üles, osteti rohkesti uusi tööriistu, kuulutati uuest ettewõttest kõigis ajalehtis. Anti teada asjad, mis uues töökojas walmistatakse, ja hinda lubati õiglaselt wõtta. Iseäranis pikalt kõneldi sahkadest, mis otse pöörde põllumajandusse pidid tooma. Kui siis küllalt asjast ilmale teada antud, hakati tööle.

Taawet istus sepikoja kõrwal kongis, mida kontoriks nimetati,ja säädis arweraamatuid korda. Neid oli suur hulk ostetud.

Matias oma kolme selliga walmistas mõni aeg pääasjalikult sahkasid. Kewadine künniaeg lähenes ja Matias ootis, et põllumehed tema leiduse pääle tormi jooksewad.

Kui juba küllalt rauda sahkade pääle ja terast nende ninadele raisatud, jäädi peatama. Tellijaid ei olnud. Ostjaid ei tulnud. Paar talumeest käisid waatamas, aga olid uue asja wastu umbusklikud.

Hakati juhuslikku tööd tegema, aga seda oli wähe. Esite tuli üks sell lahti lasta, siis ka teine. Ühtki oli ülearu.

Taawetil ei puudunud esialgul siiski lend ja hoog, iseäranis hommikuti.

Nüüd edasi, edasi! kiirustas ta end woodist üles karates ja pahandas kurjalt aga suuremeelselt emaga, et see kohwiga õigeks ajaks walmis ei saa. Ta tundis enese wäepäälikuna, kes lahinguwäljale ruttab, keda sääl oodatakse, kelle wiiwituse

igast silmapilgust lahingu käik oleneb. Aga tema hobuse sadulassepanemisega wiiwitatakse!

Siis, kohwi joonud, tormas ta läbi kesklinna, wastutulijaile julgustawalt ja häätahtlikult otsa waadates, neile pilguga öeldes: „Edasi! Julgesti edasi! Kõik läheb hästi. Edasi, kahtluseta edasi! Üle kõigist raskusist!“

Ta tundis enese wäepäälikuna, kes lahinguwäljale kihutab, täis waimustuse lainetust, täis lõõmawat tuld, walmis kõige suurematele tegudele, joowastatud jõu tõusu kõrgetest woogudest.

Kõikide wastutulijate pilgud wiibiwad tema pääl, kõik imetlewad teda, kõik waatawad teda jumaldawa aukartusega, kõik tunnewad enesteski seda tõuswat, mis temas woogab! Missugune jõud, missugune julgus, missugune hoog! mõtlewad mehed teda silmitsedes. Missugune mehisus! hüüawad naised eneses. Kust see on tulnud?

Ja, seda te ei tea! See on kaugelt metsa tagast tulnud, kusagilt soo weerest. See on alles inimene, mitte mõni teie sarnane kuiw ärimees ja kopikukoguja! See on tulewiku ärimees, kes kaugele näeb, kes terawalt mõtleb, kes laialiselt kawatseb ja niisuguse ettewõtte loob, missugusest teie oma wäiklases rabelemises undki ei julge näha! Kord ütlen ma teile, kes ma olen, kord jutustan teile, kust ma tulnud! teie saate mu'st weel kuulda! Aga ma ei ole kade! Rühkige, rutake, töötage julgesti oma wäikesiski asjus edasi, kõik ei ole loodud suurte asjade loojaks, ei wõigi selleks loodud olla, kus oleks siis weel suure ja wäikese wahe!

Päew algas nõnda, aga lõppes natuke teisiti!

See ei olnud lahing, kus lipud lehwisid ja waimustuse hüüded sõjariistade kõlina sekka kostsid.

Ei saanud see suur wahutaw laine tormi joosta kõrge kalda äkilise kalju wastu, nii et pisarad pilweni oleks purtskanud ja mürin kaldal seisjad oleks wärisema pannud. See laine jooksis pikaldaselt madalaks minewat, meriheinaga rohtunud, muda ning kõntsaga kaetud põhja mööda ja kadus aegamööda, nii et kaldal konnakarpigi weerema ei pannud.

Siin ei olnud waimustusega midagi teha ja wõimsa jõupingutuse asemel oli ainult pikalist wastupidawust ja kannatlikkust tarwis.

Sell oli öösel joonud ja tuli hilja tööle, tellimist ei saanud õigeks ajaks walmis, tellija käis sõimamas; ladust oli raualattisid tarwis, ei tahetud enam endise arwe õiendamata anda; raha selleks kassas ei olnud, tuli mitu wõlglast läbi käia, need ei maksnud, wenitasid, panid kangekaelselt wastu, pahandasid isegi sageda tülitamise pärast; mõni tellitud töö oli halwasti tehtud, ei wõetud wastu; Matias tülitses selliga, see wastas irwitamisega.

Ei, niisuguses asjas ei olnud tarwilik hommikune waimustus ja julgus, mis walmis oli taewawägesid wõitlusse kutsuma. Taawet sai sellest isegi aru, kui hilja õhtupoole wäikses hämaras kongis sepikoja kõrwal roidunult ning wäsinult istus ja kangesti suurt himu tundis kõige pääle käega lüüa.

Ta oli sellest ääri-weeri mööda Matiaselegi rääkinud, oli kord, julgust kokku wõttes, isegi öel-

nud, et asi lootuseta on. Matias ei salganud äri senist halwastiminekut, aga soowitas jätkamist: ehk läheb, ja wististi läheb paremini; tarwis mõned uuendused ette wõtta. Wenitati ja kiratseti siis edasi, wähem uuendustest abi lootes kui mingit juhust ootes, mis ettewõtte minekuks pöörde pidi tooma.

Oli õhtuid ja öid, kus hommikune wäepäälik, kes ülekeewas waimustuses wõitluse tulde kihutas, salaja põgeneda tahtis. Lihtsalt põgeneda, wõtta kaasa, mis wõimalik, korraldada asju kuidagi ja siis Matiase teadmata minema! Ära, kaugele sellest ärist ja murest! Tal on „kaks terwet kätt", nagu see ilusates raamatutes öeldud, ta wõib ikkagi tööd leida ja leiba.

Ta tahtis põgeneda murest ja rahutusest, mis siin täna ei lõpe, ei homme ega ülehomme, tahtis korraga wabaneda. Ta oleks põgenenudki, aga see ei olnud nii lihtne. Tal on ema ja maja. Ema ei tohi ta maha jätta, maja ei wõi ta ka jätta, kuigi see wõlgade sees.

Ta jäi lahinguwäljale, kuigi täiesti lootuseta wõitlejana ja loiult wastu panijana, kaotust ette nähes ja isegi ootes.

See kaotuse walu oli juba ammu kujutuses üle elatud, tõeline ettewõtte lõpetamine ei suutnud enam palju juure lisada.

Weel mõned tülid Matiasega, kes teda wedelemise ja oskamatuse pärast sõimas — ja siis tuli otsustada, kas nad müüwad wabatahtlikult sepikoja kraami wõlgade tasumiseks ära wõi tehakse oksjon. Oli weel kolmas pääsetee — Taawet teeb

weel maja pääle wõlga ja päästab sepikoja oksjonist, et weel ettewõtet edasi ajada. Aga esiteks ei olnud Taawetil enam asjasse wähematki usku ja teiseks kahtles ta õigusega, kas maja pääle weel laenu saabki. Päälegi oli ta asjast nii wäga tüdinenud, et lõpetamisestki osa ei tahtnud wõtta ja hää meelega Matiasele mõni sada rubla andis, et see ta „hinge rahu jätaks", ükski wõlgnikka katsuks rahuldada ja sepikoja kraami rahaks teha. Sellest oli ta siis pääsenud!

Tarwis oli aga midagi ette wõtta, midagi teha. Maja oli wõlgades, üürist sai waewalt protsente maksta ja ära elada. Päälegi olid päewad logeledes wäga pikad ja wäsitawad.

Ta jõi hommikul rutates kohwi, talitas mõned wäikesed talitused kodus ja peatas siis pilguks et aru pidada.

Nüüd peaks ta midagi algama, weel täna peaks esimese sammu astuma. Ükskõik kuhu poole, igal pool olla teed lahti, on kusagil raamatus öeldud.

Raha tal mingiks ettewõtteks enam ei ole. Aga kui paljud on ilma rahata alganud ja wäga kaugele jõudnud! Ta läheb, näituseks, wabrikusse tööle. Kellegi käest oleks tarwis järel küsida, kuidas selle wabrikus töötamisega lugu on, kuidas sinna pääseb? Kahju, et tal tuttawaid ei ole. Hoowi pääl majas elab mõni wabrikutööline, neilt wõiks küsida. Kõlbab aga temal, majaomanikul, neile öelda, et ta wabrikusse mõtleb minna? Eks hakka nad naerma? Ja läheb ta ükskõik kuhu, mõnda teise wabrikusse, õhtul nähakse teda ometi,

kui ta tahmastes riietes koju tuleb, ja teatakse mis ta teeb! Ah, see maja on tal ainult weel kammitsaks jalus! Ta wõiks muidu töölisena kuhugi wabrikusse minna, töötaks sääl usinamini ja korralikumalt kui keegi enne teda. Teda pandaks warsti tähele, talle maksetaks paremini kui teistele, tõstetaks warsti meistriks, siis ülewaatajaks, wõetaks äri juhatusse... Tema wäsimata tungimist, püüdmist, julget ettewõtlikkust nähtaks ja hinnataks. Ta tõuseks wabrikandi paremaks käeks ja wiibiks sagedasti selle pool külalisena. Wabrikandi tütar (selle nimi oleks Alice) hakkaks teda armastama ja nad heidaksid abielusse (Taawet tõrjus siin Mery, Wiisa ja isegi Oisu Olli pildid kujutuses kõrwale). Nende laulatust oleks terwe linn waatamas ja kirik puupüsti rahwast täis — enamasti küll naised — ja õpetaja paneks õnnistades käed tema ja mõrsja pää pääle... Nii saaks ta wabriku kaasomanikuks ja hiljem oleks tema suure wabriku omanik. Aga ta ei jääks loorberitele puhkama. Ta laiendaks ja suurendaks oma ettewõtet alatasa. Ta teeks igapäew uuendusi ja laotaks hääd kuulsust oma ettewõttest ikka laiemale.

Ja kui tal siis kord surmatund läheneb, siis ei kurwasta see teda. Mõnda oma kodukiila inimesist tahaks ta siiski weel näha. Näituseks, Oisu Ollit. Saadab kõigile terwiseid oma kodukülla. Elagu hästi ja ärgu mõelgu ilmahulgusest halwasti! Olen teinud, mis olen wõinud, on tema wiimane sõna. Nii olla üks suur mees kunagi öelnud.

Ja siis näitawad haljad kuuseoksad teed kodust kiriku ja säält surnuaiale. Uulitsa ääred on täis alamat rahwast, matusrong on ilmatu pikk, ees aina daamid mustades loorides ja herrad tsilindrites. Pärgasid lugematu hulk... Õlgadel kantakse tsingist kirst wälja, rahwa hulgas tekib liikumine. Kirstu järele tõnniwad tema omaksed, siis aina wabrikandid, konsulid, suurkaupmehed, kõrgemad ametnikud...

Pikkamisi liigub rong raskemeelse leinamarsi saatel läbi linna ja lõppu pole nähagi. Ühe wäikese puumaja akna pääl waatab wanapoolne naine, kelle põskedelt puna weel kadunud ei ole, kellel aastatest hoolimata weel tuld silmades, waatab mehe kõrwal, lihtsa töömehe wõi hantwärgi kõrwal — ja pigistab huuled kokku — kas wiha wõi kadeduse pärast, wõi nutuhoo warjamiseks: ta on surnuwankrit näinud, mida mustad hobused kui lilleliſt küngast weawad. Ta on ka seda pikakaswuga leinariides toredat daami näinud, kes üksi wankri järele läheb, kurbusest rõhutud, aga siiski uhke ja sirge.

„Sääl oleks minu koht pidanud olema," mõtleb aknalt waataja ja ütleb oma mehe kuuldes

„Küll on noored inimesed rumalad..."

Ta jätab siiski selle järelduse, mis enese nooruse rumalusest tehtud, lähemalt seletamata, pahandab ainult iseendamisi:

„Ja mina ei mõistnud temale minna!"

Kõned haua ääres kestawad öö tulekuni, kõneldakse mitmes keeles, tuletatakse kadunu teenuseid meele. Kõik jutustawad aga tema harulda-

sest elukäigust ja järeldawad sellest, missugune üks inimene peab olema, kui ta edasi tahab saada ja midagi suurt korda saata.

„Meie maa ei ole ometi nii madal ja laugas kui tõendatakse," ütleb üks kõneleja. „Ka siin tõusewad künkad kõrgele. Siin kaswab ka kõrgeid puid. Ärgem raiugem neid aga enneaegu maha, kaswatagem ja hoolitsegem nende eest."

Siis tõuseb toimetaja ise haua äärele ja hüüab üle päädemere:

„Meie oleme tugewamad kui arwame, oleme rikkamad kui usume, oleme mehisemad kui meie meestest ustakse! Maal elab jõud ja säält ta tuleb ning wõidab ära linna ning kõik, mis tema sees.

„Waadake, sääl oli inimene. Kõige lähemad nimetanud teda ilmahulguseks ja naabrid, wäikesed kopikakorjajad, ei olla omasuguseks pidanud. Tulgu nad ometi nüüd ja waadaku keda me matame...

„Kui meil aga mõttelendu oleks, kui meil tiiwad ei puuduks ja meie ei wäsiks suuresti unistamast... Kui meil julgust oleks suuresti unistada..."

„Tangupuder läheb külmast, akka ometi sööma," ütles ema wist juba teist korda.

Taawet katkestab kõige huwitawama hauakõne ja hakkab tanguputru sööma.

Ema urises, et poeg pooled päewad toas laua ääres istub. Mingu ometi wälja, liikugu, tuleb söögiisu, muidu jääb wiimaks weel põdema.

Ta läkski, kui lõunat söönud, linna, ema murelikkude pilkude ja iseenese eest põgenedes.

Ta ruttas nobedast läbi alevikü uulitsate ja hingas kergemini alles kesklinna keerus. Siin kadus tema kannult natukeseks see piinaja, kes teda alati kuhugi kihutas, aga kunagi ei öelnud, kuhu ta minema peab.

Ta peatas südalinna ristuulitsa nurgal, sai siin väheks ajaks unistustest lahkuda ja välisilma vaadelda.

Missuguse kiiruga kõik need inimesed kihutavad! Kümned hüppavad uulitsaraudtee vagunisse, sajanded sõeluvad jala siia poole ja sinna poole, ühed sõidavad troskadel ja teised kihutavad autodel hirmsa hooga läbi uulitsate... On see mõttetu ja meeletu aelemine? Ei, neil kõigil on nähtavasti midagi, mille poole nad püüavad, mille kätte saamiseks nad kihutavad, ainult temal pole mingit sihti, ei eesmärki! Ainult temal mitte.

Ta pöörab kojupoole, südames salakadedus kõigi nende vastu, kellel on millega oma aega viita, kellel on kuhu rutata, mida püüda, mida taga ajada. Ta põlgab neid, aga tunneb nende üle südames kadedust.

Pikkamisi läheb ta koju. Tuleb jälle pikk õhtu ja öö, lugeda ei taha enam ja harmooniumi helidki on vastikud.

Ta hakkas tööl käima, juhuslikult, siin ja sääl, odava õppimatu töölise palga eest. Otsis lehe kuulutustest pakkumise ja läks aadressi järele tööd kuulama. Sagedasti pööras ta töökoha juurest tagasi, kartes oma koduküla mehi kohata. Aga

linnatöölistega ei olnud tal ka sugugi kerge ühes töötada. Need õppisid warsti teda tundma ja narritasid teda halastamata. Ühes kohas saadi teada, et ta karskusseltsi näitleja on, ja heideti nõnda kurjasti selle üle nalja, et ta järgmisel päewal koju jäi.

Suwel leidus juhuslikku tööd, sügisel ja talwel ei olnud sedagi. Siis tuli paratamata kodus istuda wõi karskusseltsis aega wiita.

Mery waewas teda ikka, lahkesti naeratades, westes ja kergelt naljatades. Aga niisama oli ta kõigi teiste noorherrade wastu, kes aga Taawetist südikamad olid ja teda Meryst kergesti eemale tõrjusid.

Paaril korral sai Taawet juba mõne suurema osa ja mängis neid hästi. Talle anti aga ikka arglikku, kohmaka külakooliõpetaja, lollaka teenija wõi tola osa.

Kuidas ta suurte ja peenete herrade, krahwide, parunite, kindralite ja ministrite osasid ihaldas! Aga need sai harilikult Paabo enesele.

Ühe tola osa mängimisel külmetas ta end näitelawal kõwasti ära ja heitis woodisse.

Ema oli ääretult rahutu ja meelt heitmas. Ta andis Taawetile nõu kedagi nooremat talitama kutsuda. Taawet aimas isegi, kes see noorem pidi olema, ja kirjutas Wiisale kirja. Tulgu ta linna, tulgu ja jäägu, kui oma saatust ühe teise õnnetu inimese omaga ühendada tahab ja söandab. Tulgu kõige oma kraamiga.

Aga Wiisa ei olnud kergemeelne. Ta noomis Taawetit, et see ikka weel tujude järele tali-

tada ja arwas, et tujude pääle midagi ehitada ei wõida. Aga sõbralik ja tõsiselt osawõtlik oli Wiisa kiri siiski.

Taawet lames mõni nädal külmetamise tagajärjel woodis ega tõusnudki päris terwelt.

Ja kui ta siis pikkamööda kosus, algasid jälle wäikesed mured ja juhusliku töö otsimine.

Siis sündis aga midagi, mis wäikesi muresid unustama sundis.

Laen, mis töökoja asutamisel tehtud, öeldi üles. Kolme kuu pärast pidi raha makstud olema, ehk muidu läheb maja oksjoni alla.

Silmapilk oli tõsine, Taawet tundis selle suure ja traagiliku olewat. Tema elutööl (see sõna näis praegu kohane olewat) on lõpp. Ta ei ole süüdi, ei sugugi! Ta on tahtnud kõige paremat, kõige ilusamat., see läks nurja — maailm ei olnud weel küps selle jaoks. Wõib olla, tulewad pärast teda suuremad ja tugewamad, kes seda korda saadawad, mis tema kawatsenud.

Need ja teised sarnased sõnad, mis siit ja säält lugedes meele jäänud, tulid talle nüüd meele ja kõlasid nii ilusatena.

Ta istus maha ja kirjutas Meryle kirja (ta ei teadnud isegi, mispärast jälle Meryle), esimest kord teda „armsaks" nimetades, seda wabadust enesele oma suure õnnetuse päewa puhul lubades.

„Armas Mery!

Pääw on kääs, mis minu elu saatuse otsustab. Ma olen kerjaja. Ma olen sind armastanud kõige suurema armastusega, iga oma südamelöögiga,

iga oma hingetõmbamisega. Sa oled nagu märku annud, et ka mind armastad. On see nii, siis näita seda nüüd, sest suur otsustamise pääw on käes. Oled sa mind tõesti armastanud, siis ei jäta sa mind ka nüüd maha, muidu tuleb wälja, et ehk mu warandust oled armastanud, ehk mul seda küll nii wähe oli. Näita nüüd, et sa mind ennast, minu hinge oled armastanud. Tule mulle, saa mu omast, jagame kurbtust-rõõmu poolest ja kuiwatame üksteise pisarad, kui neid ka sul piass olema. Jagame wiimase leiwapalukese, ma saan teenima, meie ei jää nälga, ja kui Jumal lapsi piass andma, siis ei jää ka niid nälga. Ma saan sind kätel kandma eluaeg, sa oled mu ainus, minu elu ja minu surm.

Olen õnnetu ettewõttega suure osa omast warandusest kaotanud, aga sii ärgu sind kohutagu ega su meelt muutku.

Asume kuhugi linnaserwale wäiksesse kortcrikesse, elu aeg ei taha ju sinagi näitlemisega jannata; aus inime ei põlga tööd, usun, et kui pesugi pesta tuleb, sa seda ei põlga. Mina ei põlgass miskit tüüd kui tian, et sinu pärast tüütan. Wasta kohe selle kirja pääle, sellest ripub minu saatus ära.

Sind igawesti truuisti armastaja

Taawet Soowere."

Tal oli imelik lootus: kui Mery jaatawalt wastab, siis on kõik hää, siis läheb kõik hästi, siis ei ole tal wähematki muret tulewiku eest; ta oli kindel, et Mery talle ilusa kirja kirjutab, näitu-

seks: „Kudas wõid sa kahelda! Ma armastan sind, mitte sinu warandust! Olen sinu, igawesti sinu! Jagame teine-teisega waesust ja wiletsust, aga me oleme õnnelikud."

Nii ta kirjutab! Teisiti ei wõi ta kirjutada praegusel korral.

Ta sai teisel hommikul kirja. See oli õige lühike ja selge:

„A. hra Soowere!

Teie imeliku kirja sain kätte. Teie olete päris narr. Ma ei ole teile kunagi öelnud, et teid armastan. Mis te kõik wälja ei mõtle! Linna-äärekorterisse, pesu pesema ja wiimast leiwapalukest jagama kutsute wahest kedagi teist. Te wabandate, et mina ei lähe, eks ole?

Austusega

Mery Sandow.

P. Sc. Mõned teie raamatud, mis mu käes on, saadan täna ära. Ei ole neid aega lugeda saanud.

M. S."

Nagu rikas onu ununeb, kellest lapsepõlwes palju oleme kuulnud, nii oli Taaweti meelest Jumal ununenud. Ja nagu see onu siis jälle meele tuleb, kui meil kõige suurem häda käes, nii tuli Taawetil nüüd Jumal meele.

Selle awitaja kohta oldi küll mitmesugustes arwamistes. Ühelt poolt oli Taawet nii palju tõendusi kuulnud, et ta kellegi palwet täitmata ei jätta,

teiselt poolt olid aga elunähtused õpetanud, et keegi tema käest abi pole saanud.

Aga häda korral pööratakse ka kahtlaste awitajate poole.

Õhtul woodisse heites — selle koha arwas Taawet abipalumiseks kõige sündsamaks — hakkas ta, kui käed risti waiba all oli pannud, lapsepõlwest meele jäänud sõnadest mingit palwet kokku säädima, kinnitas seda mõjuwate põhjendustega, seletas ära, et omakasu kunagi taga pole ajanud, et ise walmis oleks paljugi kannatama, aga Wiisa pärast ja ema pärast aidaku teda Jumal ometi.

Nagu lapsepõlwes, nii tuli nüüd palwe otsekohene tagajärg kohe awalikuks: silmad wajusid enne lõppu kinni ja rahulik uni, mis kõigile palwetajatele tasuks (wõib olla, ka ainukeseks) mattis ta kõigi muredega oma hõlma.

Hommikul leidis ta ülewalt abilootmise nii kahtlase olewat, et paremaks arwas Rähni poole pöörda. Oli sel ometi oma kindel kontor kokkusaamise kohaks ja wõis temaga inimese wiisil rääkida, temalt küsida ja selget wastust saada, kui seda päälegi kohe tarwis. Jumalaga rääkimine oli aga wäga ebamäärane.

Rähn wõttis teda harilikku lahkusega wastu ja küsis kohe:

„Noh, kas laseme paar potti õlut tuwwa, oleme jo ühe nuka mehed ja sa näitad nii arwa oma nägu.“

Taawet wajus toolile. Täna ei hakanud ta asja juure ümberkaudseid teid mööda minema:

„Asi on nõnna, et ma pangrott olen."

„Pangrott?! Toho hull säh! Sepikojast saite jo lahti... Kas siis nüüd jälle midagi uut oled ette wõtnud?"

„Sepikoja wõlg sii ongi... Nüüd nõutakse seda wõlga... Kost ma wõtan?!

„No eks ma ütelnud kohe, missa niisukese asjaga akkad jandama! Kas paremat sehwti ei ole, kohe raha sisse panna! Wõtnud, näitusest, õlle pood! Nääd, sääl on praegu Täksi Rein, wõttis trahteri ühes sissesõedu oowiga ja aab äri nigu wanamiis! Sina aga akkad sepikojaga ullama ja päälegi ühes niisukeste inimestega..."

„Anna parem nõu, mis ma tegema pian."

Rähn kõngutas nõutalt pääd:

„Tähtaeg on lühike. Piassid koskilt laenama ja wana laenu ära maksma."

„Saad sa mulle laenu muretseda?"

„Ei, seda ei saa ma kudagi."

„Aga midagi peab ometi sündima!"

Rähn kehitas õlgu.

„Aga kui ma ei maksa, mis siis sünnib?"

„Siis müiasse maja oksjoni tiil ära," ütles Rähn ükskõikselt.

„Ole kallis miis, anna siski nõu," palus Taawet.

„Mis nõu sääl anda! Ega muu ei aita — müü maja isi ära ja maksa wõlg kinni. Jääb ehk natuke järele, sii on siis sinu oma."

„Ainult natuke, mis ma sellega pääle akkan?"

Rähn hakkas naerma.

„Sellega pole midagi pääle akata. Aga sa oled weel poissmiis, wõissid rikka naese wõtta. Kosja wiina ja sõrmuste ostmisest raha jääb!"

Taawet ei wastanud selle pääle midagi.

Ta oleks siit läinud, aga Rähn oli siiski tarwilik.

„Ehk otsid mulle mõne maja ostja."

„Miks mitte, katsun mõnele kaela määrida. Muidugi piad odawasti andma, sest aega ei ole sul pallu."

Rähn hoolitses tõsiselt Taaweti eest, kui see mõne päewa pärast kuulama läks, kuis lugu maja müütamisega, lõi Rähn talle õla pääle ja ütles:

„Tiad mis! Kahessasada rubla jäi sul järele. Osta selle iist maja! Mul just parajasti Nirgipää alewikus üks wäike ütike müia. Maksab muidugi paar tuhat, aga sissemaksu suuremat ei nõuta. Kapsaaiake kah juures weikse õõnapuuga, kos lind otsas laalta wõib. Sa armastad niisukest kraami. Eenam on just akna taga, sääl sul ia kõndimas käia ja luuletada. Piaasi, sul ikke oma tuba, oma luba ja oma piawari... Ma tuun paar potti õlut, tehme asja kindlast..."

Warsti istusid nad kardina taga lauas.

Prosit!" hüüdis Rähn muretalt.

Taawet waatas wäsinult angeldaja otsa:

„Tahad mu wiimast raha kah üle lüia!"

„Missa n'd rumalat juttu aad! Olen ma su kunagi üle löönud? Talu päästsin sul oksjoni alt,

nüüd maja kah!.. Muedu oleſs ſa ammu ilma mööda kerjama pidanud...

„Eh, oleſs wiſt ka kõege õigem,“ ütles Taawet käega lootuſetalt lüües ja rüüpas tugewa ſõõmu õlut.

Seekord oli kolimine kergem, aga wahtijate tähenduſed haawawamad.

„Matſid lähewad wiſt maale tagaſi?“

„Linna heinamaa ääre, Purde uulitſale, ühte kongi.“

„Wiſt tüdrukutega raha läbi löönud.“

„Linna tüdrukud mõistawad matſi hästi nöörida...“

„Härmonik üsna lagunenud! Teiſed asjad ka täituru jaoks kõlbulikud.“

„Ta iſe ka kõhn kui ſurmawari...“

„Wiskab wiſt wedru warsti wälja...“

„Sellepäraſt wiſt kolibki eenamaa weerde roheliſesſe...“

„Mats armastab ikka roheliſt...“

Sarnaste märkuste ſaatel lahkus ta oma ſeniſeſt linna koduſt. Ei olnud kahju ſelleſt koduſt lahkuda, aga kurb oli wiletſamasſe korteri aſuda. Selles oli kõigeſt üks tuba ja köök. Muiſt kola tuli kuuri ja pööningule mahutada. Harmooniumigi jaoks ei leidunud toas ruumi.

Taawet otſustas tõotuſi andmata ja unistusteſt loobudes wäikſelt ja waikſelt tööle hakata. Ta otſustas tööd wõtta, mis aga juhtub, mis aga leidub.

Ta hakkas sellega kohe peale, ja suure agarusega. Käis majades puid lõhkumas, rookis õuedest lund, tühjendas wagunid, ladus puid riita, töötas ehituste juures. Pikkamisi sai ta aru, mis tal töölisena kõige esite tarwis oleks — üht tööd mõista, hästi ja põhjalikult, nii nagu Wiisa õmmelda oskab. Ta mõtles seda suuremat wiga weel parandada ja millekski õppima hakata, olgu rätsepaks, kingsepaks, tisleriks wõi lukusepaks. Salajas mõtles ta kõige enam rätsepatöö peale. See kawatsus oli ühenduses Wiisa kosimisega. Läbirääkimised selles asjas olid nüüd kirjateel uuesti alganud ja Wiisa kaldus järelandmisele. Pulmad pidid kewadel olema.

Ta õpib rätsepaks ja nad hakkawad siis üheskoos töötama. Nad wõiwad mees- ja naisrätsepa töökoja lahti lüüa.

Siin ei suutnud ta jälle suurest unistusest loobuda. Kui tal kord rätsepatöö põhjalikult selge, üüriwad nad kesklinna läheduses suurema korteri ja riputawad ilusa mustast marmorist kuldkirjaga sildi üles. Pikkamisi aga kindlalt edeneb nende asi. Ei tee nad suurt kära ega püüa odawusega teisi üle lüüa. Aga, kes korra nende juurest tellinud, see jääb nende tellijaks ja kannab head kuulsust kaugemale. Pikkamisi ilmuwad nende ärisse linna paremad kodanikud, tulewad isegi parunid ja krahwid ümberkaudsusest; aga ta ei lase end neist üllatada, wõtab neil püksimõõtu kui igal teisel surelikul, ei rutta tellimise täitmisega ega kummarda üliliahkelt. Tulewad linna-isad ja wiimaks linna-peagi. Nendega aetakse kodanikkude tarwi-

dusteſt juttu ja peetakſe linna asjade üle aru. Ta walitakſe linna wolikogusſe. Wiiſa ſaab linna tähtſamate prouadega tuttawaks ja tõuſeb hääsſe lugupidamisſe.

Aasta paarikümne päraſt on neil wäike waraudus kogutud, nad oſtawad maja ja aſuwad ſinna elama, rätſepaäri lõpetades.

Siis on aga tema hää kuulſus juba kõigi kodanikkude kõrwus ja ta walitakſe linna nõunikuks. Õnnistusrikkas tegewuſes ei pane ta eluõhtu lähenemiſt tähelegi.

Wiiſa andis wiimaks järele ja oli nõus linna Taaweti poole tulema. Tal ei olnud raske tulla. Ema oli tal ſurnud, kraami wähe, maal heidetı ikka weel nalja wahekorra päraſt Taawetiga.

Ühel waraſel talwepäewal ilmus Wiiſa Taaweti poole linna. Ema langes talle kaela ja rõõmustas iſegi tema Singeri maſina üle.

Kui õhtul ema köögis magama oli uinunud, andis Taawet oma majandusliſeſt ſeiſukorraſt Wiiſale põhjalikult ja otſekoheſelt aru.

„Sii majaloks, ſii põdur õõnap aias, — ſii on kõik, mis Soowereſt weel järele jäänud," ütles ta lõpetades ja piſarad hakkaſid tal weerema.

Wiiſa wõttis ta parema käe.

Oli ta alati Taaweti unistawateſt ettekujutusteſt wähe lootnud ja nende üle nalja heitnud, ſiis julges ta nüüd ka Taaweti piſarate üle naeratada.

„On wäga pallu inimesi, kis niisukesegi waranduse juures õnnelikud olessid,“ ütles ta trööstiwalt.

Taawet surus neiu käe oma niiske palge wastu.

„Me piame tüüd tegema,“ sosistas ta.

„Muidu arjumegi laisklema ja unistama,“ naljatas Wiisa.

„Aga minu terwis ei ole änam suurem asi,“ ütles Taawet. „Kuula, kudas mu rinnad kõhisewad! Just kui harmooniumi lõõts.“

Ta katsus sügawalt hingates kopsu kohinat kuuldawale tuua, hakkas aga rängasti köhima.

„Kust sa selle said?“ küsis Wiisa.

„Ah, ära küsi. Karskusseltsi näitelawalt, üht tola osa mängides. Madalad rinnad olid mul juba sündimisest saadik. Tia kudas me oma elupääwad küll elatud saame!“

„Ole mureta. Mul on ia terwis ja ma oskan midagi tiha. Küll me läbi saame.“

Taawet laskis pää käte wahele ja pisarad hakkasid tal uue hooga weerema. Talle tuli meele kõik ülekohus, mis ta sellele truule hingele teinud, küll Oisu Ollist, küll Mery Sandowist, küll wabrikandi tütrest Alice'ist unistades.

Elu läks nüüd rõõmsamalt, ei olnud enam nii surmawaikne ja igaw. Waikuse raskust wähendas kui mitte ema ja Wiisa westmine, siis wähemalt Singeri wurin.

Taawet ei julgenud omast uuest kawatsusest Wiisale otsekohe rääkidagi. Aga õhtuti wõttis ta nõela kätte ja katsus Wiisa kõrwal riidetükka kokku õmmelda ja harjutas lapikeste tikkimist Singeriga. Wiisa waatas seda kui lapsemängu ja ajawiidet. Ta tähendas naeratades, et niisugust tööd waremas nooruses peab õppima. Taaweti wanusel oleks raske ristijalu tundide kaupa laua pääl istuda. Neist häätahtlikkudest naljatustest kohutatud, ei söandanudki Taawet asjast tõsiselt kõnelda ja jätkas siin-sääl päiwiti tööl käimist.

Haigusest, mis ta tola osa mängimisel sai, oli halb köha seni püsinud. Ei tahtnud ega tahtnud kaduda, hoolimata arnika ja pipermündi teest, mida ema õhtuti hoolega keetis; hoolimata sularaswast, mis ema talle kõrwetas, hoolimata kompressidest, mis Wiisa talle ööseks kaela ümber ja rinna peale tegi.

Iseäranis rahutuks sai aga Wiisa, kui Taawet wäsimusest kõneles, mis teda sagedasti töö juures wallata ja seisatama sundida. Taawet ise katsus selle üle nalja heita: ta tahta töö juures wahetewahel unistada ja mõtiskeleda. Peab siis just minut minuti järele rühmama!

Aga hiljemini pidi ta mitmest tööst loobuma —need käisid tal üle jõu wõi wäsitasid teda jõuetuseni.

Sageli istus ta akna all ja wahtis unistes wälja.

Lumerätsad kudusid walmissaamata walget kangast, sellega wiletsaid majakesi ja wiltu wajunud auklisi aedasid loorides.

Taawet wahtis wälja, läbi hõredate õunapuu raagus okste, ja nägi warsti awatud silmil und lagedast lumewäljast. Oh, näeks ta weel kord Soowerct!

Kui sagedasti oli ta sääl, püss käewarrel lumistel wäljadel ja heinamaadel luusinud, harwa jänest kohates kohkunud, unistustest ärgates lõbuga ara looma lippamist waadelnud.

Siis oli ta umbjärwe kaldal lumisel mättal istunud ja muinasjuttu weealuste elust meelestanud.

Siin ei olnud laia walget lumepalangutki, mille üle igatsus takistamatult kaugele oleks wõinud lennata!

Lumesadu läks tihedamaks ja akna taga hõljus walge wõrk kui tihe toim wirga kangru kangastelgil.

Taawet oli akna all kokku wajunud ja unistuste kanga lõim läks ikka tihedamaks.

Siis pandi käsi õrnasti ta juustele ja küsiti waikse hoolitsusel:

„Miks sa nii nukker oled?“

Taawet tõstis nõksatades pääd, see wajus aga warsti jälle jõuetult alla ja tasa wastas ta Wiisale:

„Ma tunnen, nagu elaks wiimast talwe. Wahiks nõnna tundide kaupa, ei tahaski tõusta. Ma olen elust wäsinud...“

„Sul on .... Sa ei ole hästi terwe. Olen sulle mitu korda soowitanud: piassid arsti juure minema,“ rääkis Wiisa, hääles muretust ja rahulikkust kuulda lastes.

Taawet tegi käega jõuetu liigutuse, mis lootuseta ükskõiksust wõis tähendada.

Esiotsa oli kawatsus, et pulmad kewadel pidi peetama, siis kui kõik haljas, kui aasad lilledest kirewad ja päike soojalt paistab, kui õhtul eha keskööni taewa werewaks wärwib ja ööpik laulab. Siis mõeldi waikne laulatus kodus toime panna ja õhtupooleks linnast wälja rohelisse sõita.

Jõulust peale oli juttu peaasjalikult pulmadest. Neist räägiti õhtutel pooleni ööni ja tehti isegi ettewalmistusi. Harmooniumile otsiti ja leitigi wiimaks toas ruumi, sest laulatuse pidi ometi harmoonium kaasa tegema.

Seda mööda kui aga Taaweti terwis halwenes, waikisid need jutud. Ema hakkas sagedamini kuuldawalt Jumala poole õhkama, Wiisa naeratas kurwemalt ja Taawet ei rääkinud sõnagi tulewikust. Ta andis Wiisa keelule kergesti järele ega wõtnud enam miskit raskemat tööd.

Päewad läksid pikemaks, lumi walgemaks ja koidud waremaks. Kewad läheneb. Wiisa saatis Taaweti keskpäewal kõndima ja päris temalt kewade tunnusmärke.

Taawet katsus neist kõnelda, aga ränk köhahoog mattis ta hinge kinni.

„Oh Jumal, oh Jumal!" kuuldus siis köögist.

Ta oli mitu ööd ja päewa palawikus wisklenud, palgil werewad plekid, ots higine, juuksed niisketes salkudes, silmis rahutu leek, nagu otsiks hing wabadusse igatsewa linnuna puurist pääse-

mist ja peksaks tiibadega meeleheitlikult wangistawat wõrku.

Ema palwetas köögis. Wiisa istus kokkuwajunult woodi weeres toolil, pilk kusagil sügawal, kiwinenud ilmega nägu imelikult wiltu tõmbunud. Haige wähklemine ei näinud tema walu enam suurendawat ja segased sonimised ei teinud teda rahutumaks.

Korraga pöörab ta pilgu haige näole ja jääb tema katkendlisi sõnu kuulatama. Haige räägib isa-talust.

„Lähme Soowerele. Wii mind sinna, Wiisa! Laske mind siin oja ääres jalgu puhata... Kaskede tüwed on ikke weel walged, mõnel arwal on kortsud näos, ja kastehein lainetab... Laske mind siin jalgu puhata... Ma tulen arwa ja olen wäga wäsinud. Ärge ajage mind ära... Koerakutsikatki ei aeta nõnna ära..."

Siis juhatas ta laulukoori, parema käega jõuetuid taktilöögi liigutusi tehes ja põnewusega olematuid helisid kuulates. Luges üht enese luuletust, käskis sulast kõik masinad maa pealt ära põletada ja oreliga kündma minna.

Neljanda päewa hommikul oli ta lühikesest uinakust ärgates rahulikum, pilk uitis aeglaselt kusagil kaugel, nagu ammuseid asju meele tuletades. Siis kõngutas ta pääd, kulmude wahele ilmus nukruse korts ja wäikse etteheitega kordas ta:

„Nad on keeled katki lõeganud, elid ei tule änam kuuldawale... Nad on lõõtsa ära rikkunud."

Need olid tema wiimased sõnad.

Oli päikesepaistene kewadeilm, waikne tuul liigutas walget akna eesriiet ja tungis ühes soojade kiirtega tuppa. Haige waatles liikuwate warjude kuulmata mängu seinal ja wäsinult wajusid laud aegajalt kinni.

Nii läks päew. Päikese kiired kolletasid ja käändusid pikkamisi üle woodi seina mööda ikka kõrgemale. Taawet tundis rahutust, waatas põnewal pilgul Wiisa otsa, nagu tahaks temast tuhmenemata pilti kaasa wõtta, ja laskis siis pilgu toas ümber käia, nagu reisija lahkumise eel.

Kaugel uulitsal hakkas leierkast haledat wiisi käiama ja kaeblikud helid lõikasid hingest läbi. Üks pisar weeres Taawetil silmanurgast risti üle põse walgele padjale, ninasõõrmed wärisesid, huuled tuksatasid ja käsi katsus jõuetult liigutust teha.

Wiisa langes woodi ette põlwili, wajutas silmad padja sisse, nuutsus ja silitas Taaweti juukseid.

Leierkast mängis weel kurwemat wiit, päikese kiired läksid kollakamaks ja lahkusid toast. Nendega ühes Taawet Soowere hing.

Päikesepaistesel kewadpäewal liigub alandlik matuserong puiestee-äärset uulitsat mööda.

Koolilapsed jooksewad naerdes ja kilgates liiwasel kõnniteel puie all. Musta surnuwankrit ja selle kõrwal pikkis mustis kuubis mehi silmates lendab õuduse wari üle laste näo ja waikides lähewad nad edasi.

Noor tööline oma kallima kõrwal puiestee pingil, õnnelik naeratus näol, lööb leinarongi nähes häbistatult silmad maha ja paljastab pää.

Hallijuukseline kepinajal komberdaja wanake jääb seisma, pilk kiindub tal surnuwankrisse, ta katsub rongile järele kõmpida.

Tsilindris herra kihutab ajuga matuselistest mööda, kergitab waewalt pääkatet ja kärsutab põlglikult huuli.

Kaltsudesse mässitud kerjus wanamoor, kes räbalapuntrana uulitsa ääres istunud ja pahemat kätt wäristades salmisid lugenud, unustab silmapilguks käe ning salmid ja pilk jookseb tal nobeda hiirena matuseliste leinariideid mööda.

Linna ääre, surnuaia lähedale jõudes jääb leinarong seisma. Pikk mitmekümne wankriline paekiwiwoor on ristuulitsast wälja wenides tee kinni pannud. Surnuwankri kutsar tahab woori wahelt läbi minna, aga wedajad seletawad wehkides ja karjudes: neil olla päewas tarwis kuus woori wiia, surnul aga aega küllalt!

Raginal weerewad raudsed rehwid raskete paerahnu-koormate all mööda konarlisi kiwa, neid purustades ja sügawamale põrmusse muljudes. Kannatlikult ootawad mehed surnuwankri kõrwal, pääd norgus, pilk tuhmilt uulitsa tolmusse wajunud.

Ema seisab küüra wajunult kirstu taga ja pühib aeg-ajalt piaraid, mis palgete sügawaid wagusid mööda alla weerewad. Pilk on tal kirstu otsa külge kiindunud, kus Ristilöödu hõbedane kuju ripub.

Wiisa seisab sirgelt ema kõrwal, must rätik pää ümber, silmalaud werewad ja tursunud, nägu nutuweest punane, suu walutõmmetest wiltu.

Surnuaia wärawas ühineb saatjatega hulk wanu naisi, kes leinajate suurest üleelamisest osa tahawad saada; mõned paljasjalgsed poisikesed ja tütarlapsed tipiwad arglikult wanade järele.

Warjuliste pärnade alt kantakse kirst läbi ja jõutakse mitme käänaku järele lageda rohuplatsi äärde, kus madalatel kaunistamata küngastel weel luitumatad puuristikesed seisawad.

Kahe wärske liiwahange wahele sügawa haua peale laudele asetatakse kirst. Saatjad kogunewad tiheda sõõrina haua ümber, hingekarjane asub päitsele, must kuub langeb tal saledates woltides alla liiwani, pää on wähe paremale õlale wajunud, silmad heleda walguse pärast pilukil, tõsisel kahwatul näol, mida alt mõnus lõuahabe piirab, kurb ilme.

Nii seisab ta pilgukese aega nagu unistades, silmad heledas taewa sinas. Matuselised on waikinud, ainult puie ladwus siristab lind tuhandat korda oma laulu.

„Armsad wennad ning õed! Ja sina armas leinaja ema!"

Ema hakkab kärmesti silmi pühkima, Wiisa huuled tõmbuwad kramplikult ja teisedki matuselised lööwad liigutust warjates silmad maha.

„Meie seisame siin sügawa haua ääres, mille põhja Jumala päikese kiired ei ulata. Selle haua põhja saadame täna oma armsa poja, oma noorewenna."

Ema hakkab nuutsuma ega wõta enam rätikutki silme eest, Wiisa laseb pisaraid keelmatalt woolata ja teised awawad neljanurgeliselt kokku pandud walged rätikud.

Nagu hoogu saades oma sõnade mõjust, nagu tiiwustatud oma hääle jumedast kõmast, lisab kõneleja oma kõnesse weel sügawamat tundmuse hoogu, laseb häält lainena tõusta ja wajuda, räägib kaeblikult sellesinatse hädaoru wiletsustest ja kirjeldab wõiduröömsalt taewast Jerusalema, kus ei ole enam pisaraid, ei nuttu, ei leinamist ega kaebamist.

Nagu halle hõredaid juukseid silitades kostawad wennalikud trööstisõnad emale; teisedki on liigutatud ega saa enam rätikuid neljanurgeliselt kokku panna. Nad waatawad ühes hingekarjasega aegajalt üle roheliste latwade taewa-sinasse, kus „wististe ka sellele noorele wennale Siioni linna kuldsed wärawad awatakse ja kus ta ööd ning päewad Talle kiituseks wõib laulda: Püha, püha, püha on Issand Sebaoth!“

Kuuldus kõwa nuutsumine, hingekarjane köhatas ja astus rahutult ühe jala pealt teise peale, nagu oleks ta isegi liialeminekut märganud. Kärmesti lõi ta lauluraamatu lahti.

„Küll wõib see rõõm suur olla...“ kõlas surutud laul waewalt puie ladwuni.

Kirst lasti hämarasse haua põhja ja raskelt, nagu halastamatut kohtuotsust kuulutades, kostsid nüüd hingekarjase sõnad:

„Mullast oled sa wõetud ja mullaks pead sina jälle saama,“ ning sügawal kõmises langew liiw puusärgi kaane wastu.

Ema ja Wiisa olid oma peotäied liiwa mõne pisaraga niisutanud ja wiimast terwitust saates lahkunule maa põhja järele heitnud. Labidad hakkasid nobedasti tööle, raskesti kukkus liiw wastu puust kaant ja see kõmises ikka tuhmimalt.

Hingekarjane luges palwe, tegi ilusa liigutusega haua kohal ristitähe ja lahkus kärmesti, et teise haua ääres leinajatele samasugust hinge ülendawat üleelamist walmistada.

Eemalt läheneS noormehe seltsis, kes pärga kandis, wähe tuikudes Rähn. Tal oli kohwipruun palitu seljas, kõwa kübar pääs ja hõbenupuga kepp käes.

Haua äärde astudes kergitas ta kübarat, komistas natuke ja waarus, aga sai noormehe abil jälle tasakaalu kätte. Kui ema ja Wiisa oma pärjad künkale pannud, wõttis ta noormehe käest pärja ja pani haua päitsesse. „Karskusseltsi ‚Toetuse' nimel", ütles ta, paljastas siis pää, säädis enese kindlamalt seisma, pilutas silmi, katsus üle leinajate pääde õige kaugele waadata ja algas natuke pehmel keelel aga wäledalt:

„Armsad sõbrad ja leinajad! Meie iis seesab lahtine aud... sii tähendab... wärske awwaküngas, liiw ja roheliseb pärjad. Kelle awwaküngas sii on? Kis on siia oma eluwäsimust puhkama eitsnud? Kellele on niid pärgade wärsked lehed pühendatud? Keda leiname siin nuttes ja pisaraid walades? (Kõneleja kõngutas kurwalt pääd ja rääkis tasa, nagu unistades edasi, taewasinasse wahtides.) Üks imelik aud! Siin ei piass meie kõnelema, waid ainult laulma ja mängima...

Kannelt mängima ja laulma. Nagu niid lilled siin liiwal närtsiwad, nii närtsis sii miis linna kiwisel pinnal. Kuulake kaeblikku hüidu sääl kõrgel (kõik waatasid ülespoole ja kõneleja näis isegi oma julge mõtte üle kohkuwat ja köhatas) — nii lendas tema hing kõrgel ega leidnud rahu siin madalal maa pääl... Ta oli säält tulnud, kos aasad aljendawad ja põllud lokkawad, sest ka sääl ei olnud ta kodu leidnud; ta lahkus siit, kos kiwid rataste all kärisewad ja raud wankritel täriseb. Kuis wõiski ta siin kodu leida!... (Rähn pühkis käega üle näo ja köhatas.) Nüid on ta kodu leidnud sääl (Rähn näitas käega maa poole), wõi sääl (ta näitas käega taewa sina poole), meie ei tia, kiagi ei tia..."

Lähenew rataste mürin kattis Rähni hääle, nähti ainult suu liikumist ja kuuldi kõwasti hüitud lauseid: „Ta oli kui üks lill... ta oli kui üks roos!"

Kui mürin kaugenes, jätkas Rähn:

„Inga rahus, kallis ing! Nüid mõestame sind paremini ja õiglasemalt innata kui siin maa pääl. Kas ei olnud maailm sulle kuhane, wõi sina maailmale, meie ei tia, aga üks oli selge..."

Siis kadusid jälle Rähni sõnad lähenewasse mürinasse: ta tegi käega mõne suure liigutuse, hüüdis midagi õige kõwasti, nagu oleks eemale sõitjal laewal kedagi jumalaga jätnud, kaotas aga selle uures tasakaalu, waarus ja otsis kätega tuge.

Noormees toetas teda ja talutas kõrwale.

Ema ja Wiisa langesid haua ääre põlwili ja hakkasid palwet lugema.

Rähn jageles noormehega tasu pärast ja nõudis kõne eest lubatud summale lisa.

Noormees heitis ette, et Rähn kadunu tegewusest karskusseltsis midagi ei lausunud.

Lepiti kuidagi kokku, Rähn kergitas kõigile kübarat ja hakkas waarudes minema.

Wiisa ja ema olid üles tõusnud, ei suutnud aga silmi künka pealt kõrwale pöörda.

Matuselised rääkisid poole häälega ja hakkasid lahkuma.

Päike paistis heledasti, pärnade ja kaskede ladwad hõljusid tasakesti tuule käes ja lind siristas rohelises lehestikus tuhandet korda oma lühikest alandlikku wiit.

Siis kostis pikk lõikaw wabriku-wile ja mattis linnulaulu; alt linna äärest pikast korstnast tõusis mustaw suitsupilw, taewasina ja päikest tumestada ähwardades.

Lõpp.